

148682

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOYSAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

KÜRESELLEŞMEYLE YÜKSELEN
STK'LAR; İNTERNETİN KATKISI VE
GREENPEACE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Uğur KÜÇÜKÖZYİĞİT

Danışman: YRD. DOÇ.DR. VİLDAN İYİGÜNGÖR

İSTANBUL, 2004

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

KISALTMALAR.....	iii
GİRİŞ.....	1
1.KÜRESELLEŞME.....	3
1.1 “Küreselleşme” kelimesinin kökeni.....	3
1.2 “Küreselleşme”nin tanımı.....	4
1.3 Küreselleşmenin tarihini nasıl takip edebiliriz?.....	5
1.3.1 Küreselleşmenin ilk aşamaları.....	6
1.3.2 Küreselleşmenin gelişimi.....	7
1.4 Küreselleşmeye ilişkin yaklaşımlar.....	10
1.4.1 Aşırı küreselleşmeciler.....	11
1.4.2 Küreselleşme karşıtları.....	11
1.4.3 Dönüşümcüler.....	12
1.5 Küreselleşmeye yöneltilen eleştiriler.....	13
1.5.1 Küreselleşmenin kendine özgü yanları.....	17
1.5.2 Küreselleşmenin denge noktaları.....	18
1.6 Türkiye ve küreselleşme.....	19
2. SİVİL TOPLUM VE STK’LAR.....	22
2.1 “Sivil Toplum” ve “Sivil Toplum Kuruluşu” ayrımı.....	22
2.1.1 “Sivil Toplum” kelimesinin kökeni.....	22
2.1.2 “Sivil Toplum”un geçirdiği evreler.....	23
2.1.3 Günümüzde “Sivil Toplum” un tanımı.....	25
2.1.4 “Sivil Toplum Kuruluşu” nedir?.....	26
2.1.5 STK’larda bulunması gereken nitelikler.....	26
2.2 “Sivil Toplum Kuruluşu” yapısının doğuşu.....	28
2.2.1 İnsanlar neden grup oluştururlar?.....	28
2.2.2 Devlet otoritesinin sınırlanması süreci.....	31
2.2.2.1 Ekonomik nedenler.....	31
2.2.2.2 Siyasal algıda değişim.....	33
2.2.2.3 Günümüzde otorite.....	34
2.2.2.4 Ulus-devlet otoritesi ve geleceği.....	36
2.3 STK’ların fonksiyonları.....	39
2.3.1 “Yurttaş açığı” kavramı.....	42
2.3.2 STK’ların toplum içindeki konumları.....	44
2.4 İlk STK örnekleri ve Fransız ihtilaline kadar STK’lar.....	45
2.5 Yakın dönemde STK’lar.....	47
2.6 Günümüzde STK’lar ve sayıları.....	49
2.7 STK’ların sayılarını artıran faktörler.....	50
2.8 Osmanlı’dan günümüze toplumumuzda STK’lar.....	51
2.8.1 Türkiye’de STK düşüncesine ilişkin değerlendirme....	53

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

2.9 STK'ların uluslararasılaşması süreci.....	58
2.9.1 STK'ların küresel otoriteye etkileri.....	61
2.9.2 Uluslararası örgütlerin sınıflandırılması.....	64
3. İNTERNETİN STK'LARA KATKISI VE GREENPEACE ÖRNEĞİ.....	66
3.1 İnternet ve etkileri.....	66
3.1.1 Teknolojinin sınırları aşma eğilimi.....	66
3.1.2 Kitle iletişim teknolojisi	69
3.1.3 İnternetin tarihi.....	71
3.1.4 İnternet ve otorite.....	73
3.1.5 İnternet hakkındaki eleştiriler.....	74
3.1.6 Siyasal alanda internet: E-demokrasi.....	77
3.1.7 Sosyal alanda internet: Sanal gruplar.....	81
3.2 STK'ların interneti kullanımı:Greenpeace örneği.....	84
3.2.1 Greenpeace.....	84
3.2.1.1 Greenpeace'in tarihi.....	84
3.2.1.2 Greenpeace'in örgüt yapısının gelişimi.....	85
3.2.1.3 Greenpeace'in temel misyonu, metotları.....	88
3.2.1.4 Greenpeace'in başarılarından örnekler.....	90
3.2.1.5 Greenpeace'in maddi kaynakları.....	91
3.2.1.6 Greenpeace Akdeniz Ofisi.....	91
3.2.1.6.1 Akdeniz Ofisi'nin ulaştığı hedefler....	92
3.2.2 Greenpeace ve internet.....	95
3.2.2.1 Greenpeace'in sanal dünyaya yolculuğu.....	95
3.2.2.2 Greenpeace'in internetteki ilk eylemleri.....	97
3.2.2.3 Greenpeace internetten nasıl yararlanıyor?..	97
3.2.2.4 Sanal eylemci: Cyberactivist.....	98
3.2.2.5 'Greenplanet' projesi.....	100
3.2.2.6 'Küresel Düşün, Yerel Hareket Et'.....	101
3.2.2.7 Sanal dünyada hedefler.....	101
SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA.....	107

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ARPANET	: Advanced Research Projects Agency Net/ İleri Araştırma Projeleri Ajansı Ağı
BM	: Birleşmiş Milletler
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
EKOSOK	: Ekonomik ve Sosyal Konsey
ICBL	: Kara Mayınlarının Yasaklanması Uluslararası Komitesi
IMF	: International Monetary Fund / Uluslararası Para Fonu
NATO	: North Atlantic Trade Organisation / Kuzey Atlantik Ticaret Organizasyonu
NGO	: Non Governmental Organizations/ Hükümetlerdışı örgütler
p	: Paragraf
S	: Sayı
s	: Sayfa
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu

GİRİŞ

İnsan topluluklarının var olduğu her dönemde bir çeşit otorite de var oldu. Birarada yaşayan insanlar, tarihin en erken dönemlerinde bile bazı kurallara tabi oldular. Ama 'devlet' mekanizması, çok daha sonraları oluştu. Devlet'in belirginleşmesiyle kanunlar, statüler ve sınırlar yeni yeni anlamlar kazandı.

Tanrının yeryüzündeki temsilcisi kabul edilen bir otoritenin tek hakim olduğu siyasal sistemler binlerce yıl hüküm sürdü. Söz konusu dönemde 'devlet' ancak kutsal hanedan üyelerinin varlığı sayesinde ve onların arzuları doğrultusunda işleyebiliyordu.

Avrupa'da yaşanan Rönesans ve Reform dönemleri ile 'devlet' mekanizması, siyasal tarihin en büyük kırılmasını yaşadı. Devlet otoritesini, toplumun meşruiyetini tanımaya, bireyi yüceltmeye zorlayan gelişmeler, Fransız İhtilali ile zirveye ulaştı. İhtilal, klasik 'devlet' anlayışı için sonun başlangıcı oldu.

Siyasal otoritenin yaşadığı bu değişim süreci, 20. yüzyılda küreselleşme ile yeni bir aşama kaydetti. Benzer şekilde işleyen, birbirine yakın mekanizmalar haline gelmeye doğru yönelen dünya sisteminde, "devlet" ve "toplum" kavramları da yeniden tanımlanıyor. Daha sağlıklı bir "Devlet-Toplum" ilişkisi arayışından doğan Sivil Toplum Kuruluşları, bu yeni tanımlamada merkez konumunda. Siyasal algıda yaşanan değişim nedeniyle konumlarını güçlendiren Sivil Toplum Kuruluşlarının toplumdaki rolleri de giderek artıyor. Sivil Toplum Kuruluşlarının bu beklentilere cevap verebilmek için kullanacakları en önemli araçlardan biri internet olacaktır.

Bu tezin temel amacı, Sivil Toplum Kuruluşlarının ortaya çıkış nedenlerini ve gelişim süreçlerini, 'devlet' ve 'otorite' algısında yaşanan değişim bağlamında irdelemek, internet teknolojisinin Sivil Toplum Kuruluşlarına sağladığı avantajları Greenpeace örgütünün yaptığı uygulamalarla örnekendirerek ortaya koymaktır.

Bu amaçla tezin birinci bölümünde küreselleşme kavramı açıklanacak, sürecin gelişimine ve küreselleşmeye ilişkin görüşlere yer verilecektir.

İkinci bölümde, "Sivil Toplum" ve "Sivil Toplum Kuruluşu" tanımları üzerinde durulacak, Sivil Toplum Kuruluşlarının doğmasına neden olan etkenler 'siyasal otorite' merkezinde analiz edilecektir. Bu çerçevede, Sivil Toplum Kuruluşlarının nitelikleri, tarihi, Türkiye tarihinde Sivil Toplum Kuruluşlarının yeri ve Sivil Toplum Kuruluşlarının sınıflandırılması başlıkları incelenecektir.

Tezin üçüncü bölümünün teması, internetin Sivil Toplum Kuruluşlarına sağladığı avantajların Greenpeace örneğiyle irdelenmesidir. Bu bölümde, İnternetin tarihi, özellikleri, e-demokrasi kavramı, sanal gruplar değerlendirilecektir. Greenpeace'in tarihi, örgüt yapısının yaşadığı değişimler, örgütün başarıları ve interneti nasıl kullandığı aktarılacaktır.

Sonuç bölümü konunun genel bir değerlendirmesini içerir.

Birinci Bölüm

1.KÜRESELLEŞME

1.1 “Küreselleşme” kelimesinin kökeni

“Küreselleşme” kavramının dilbilimsel kökeniyle ilgili her açıklama şüphesiz McLuhan ile başlar. Olgunun taşıdığı anlam üzerine dile getirilen düşünceler yüzyıllar öncesine uzansa da, “Küreselleşme” kelimesini ilk kez literatüre geçirerek konuyla ilgili değerlendirmelere temel sağlayan kişi Kanadalı İletişimbilimci Marshall McLuhan olmuştur.

McLuhan, 1960 yılında yayınlanan ‘Explorations in Communication’ (İletişim Üzerine İncelemeler) adlı eserinde, modern elektronik iletişim araçlarının; özellikle televizyonun çeşitli toplumlar ve kesimler arasındaki bölünmeleri ve farklılaştırmaları da ortadan kaldırarak dünyayı tek bir “Küresel Köy” topluluğuna dönüştüreceğini ileri sürerek belki de dünyanın en fazla tartışılacak kelimelerinden birini yarattı.(Oskay, 2000, s.207)

1961 yılında ise ‘küreselleşme’ kelimesi, “Webster’s Third International Dictionary of the English Language” adlı sözlükte yer alır.(Çalış, 2003, s.34)

1960’lı yıllar boyunca uluslararası ekonomik ilişkileri betimleyen bir terim olarak ‘küreselleşme’, çok yoğun olmasa da literatürdeki yerini almaya başlamıştır; fakat 20. Yüzyılın son çeyreğine kadar gündelik ve akademik dilin çok temel bir kavramı olarak görünmemiş/görülmemiştir. 1975 yılı öncesinde, ele aldıkları konular itibariyle küresel sorunlarla ilgilenen kitap ve makalelerin başlığında global/küresel ve türevleri sözcüklere neredeyse hiç rastlanmaz. Kavramın bundan sonraki dönemlerde yaygınlaşmasında Amerikan üniversiteleri ve özellikle de işletme/iktisat profesörleri ile uluslararası kuruluşların oynadığı rolü not etmemiz gerekir.(Çalış, 2003,s.34)

1.2 "Küreselleşme"nin tanımı

Antony Giddens, "Üzerinde çok laf edilen ama ne olduğu pek anlaşılamamış" bir kavram olarak nitelediği küreselleşmeyi (Monge, 2001, s.51), "toplumsal ilişkilerin dünya çapında yoğunlaşması" olarak özetler.(Giddens, 1994, s.7)

"Küreselleşme", ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yerleşmiş yargıların ve kurumsal yapıların ülkelerin sınırlarını aşarak dünyaya yayılması ve evrensel bir boyutta kabul görerek ilgili alanlarda tüm dünyaca benimsenen normların ortaya çıkma sürecidir.(Saraçoğlu, 1999, s.20) David Held'in tanımıyla ise Kültür'den adalet, çevreden finansmana ve ekonomiye, hayatın tüm alanlarında dünya çapında yaygınlaşan, derinleşen ve hızlanan bir "uluslararası bağımlılık" algısıdır.(Alp ve Kahraman, 1999, p.5). Ticaret, sermaye akımları, yatırımlar ve insanların ülkeler arasındaki dolaşımında meydana getirdiği artış nedeniyle transnasyonalizm (ulus-ötesileşme) olarak da nitelendirilebilir.(Woods, 2000, s.119).

McLuhan'ın böyle bir evrensel yaklaşmayı tanımlamak için "Global" kelimesini tercih etmesinin nedeni dünyanın geometrik şekli olmalı. Öte yandan, ilk kez isimlendirilen bu süreç ile, seçilen kelimenin geometrideki karşılığı da örtüşmektedir. Şöyle ki; geometrik olarak küre, "uzayda, bir noktaya eşit uzaklıkta bulunan noktalar kümesi"(Meydan Larousse, 1972,c.7,s.730) olarak tanımlanır. Küreselleşme ilerledikçe de insanlar, siyasal değişimden, ekonomik trende, sosyal olaylardan, doğal afetlere kadar bir çok gelişmeye "eşit uzaklıkta noktalar kümesi" haline gelmekteler. Küreselleşme süreci geliştikçe daha fazla sayıda insan, olaylardan aynı derecede etkilenmeye başlıyor. Uzak mesafelere, farklı coğrafyalara rağmen bütün toplumlar, gelişmelerden aynı şiddette etkileniyorlar, ortaya çıkan sonuçlar birbirine daha da yakın hale geliyor. McLuhan'ın, yerkürenin şekli nedeniyle geometriden ödünç aldığı "Globe-Küre" kavramı, küreselleşme süreciyle oluşan bu yeni pozisyon için oldukça yerinde bir tanımlama.

1.3 Küreselleşmenin tarihini nasıl takip edebiliriz?

Yakın dönemde düşünürler dünya tarihine geleneksel yaklaşımları aşan bir açıdan bakmaya başladılar. İnsanlık tarihinin, bütün bir sistem veya sistemler etkileşimi olarak ele alınmasını öneren bu bakış açısının belirginleşmesi, tarih bilimi açısından son on yıllarda gelişmiş bir analiz metodu. Ülkeler, uluslar veya belirli bir konudaki tarihsel akışı takip etmekten ibaret olan, lineer bir sebep-sonuç ilişkisine dayalı tarihsel değerlendirmeler bu yeni yaklaşımla daha evrensel bir boyut kazanmış görünüyor.

L. S. Stavrianos "1500'e Kadar Dünya: Küresel Bir Tarih" (The World to 1500: A Global History) adlı kitabının Giriş bölümünde bu yeni metodolojiyi şöyle özetler: (Frank ve Gills, 2003, s.61)

Bu kitabın ayırt edici özelliği bir dünya tarihi olmasıdır. Bir ülkeyle veya bölgeyle değil, tüm küreyle uğraşır. Batı insanıyla ve Batılı olmayan insanla değil, ama tüm insan türüyle ilgilenmektedir. Tarihe küresel yaklaşım, modern tarih yazıcılığında yeni bir başlangıç noktası oluşturur. İnsanın öyküsü, en başından beri, bilincinde olunması ve saygı gösterilmesi gereken temel bir bütünlüğe sahiptir.

Immanuel Wallerstein ise dünya tarihini bir "dünya-sistemleri" olarak ele alan bu yöntemi şu bakış açısıyla farklılaştırır: (Frank ve Gills, 2003, s.61)

Ben bir "dünya sistemi"nden değil "dünya-sistemleri"nden söz ediyorum. Ben bir tire işareti ve çoğul eki kullanıyorum. Çünkü bana göre tarihsel zaman ve uzam boyunca birçok dünya-sistemi var olmuştur. Örneğin ben, birçok tarihinin Çin veya Çin İmparatorluğu dedikleri şeyin tek bir sistem olduğunu düşünmüyorum. Çin olarak adlandırılan coğrafi bölgede birbirini izleyen birtakım sistemler var olmuştur.

Bu yaklaşım, küreselleşmenin tarihsel olarak daha kolay algılanabilmesini mümkün kılar. Zira, boyutları ve karakteri nedeniyle, küreselleşmenin tarihi bir olaylar zinciri olarak takip edilemez, ancak lineer olmayan, üç boyutlu bir tarihsel bakışla kavranabilir.

Tarihin kimi dönemlerinde daha hızlı biraraya gelen; oluşan yeni yapıların diğer parçaların biraya gelmesini kolaylaştırdığı sistemler etkileşimi, küreselleşmenin bugünkü boyutlara ulaşmasının en büyük itici gücüdür.

1.3.1 Küreselleşmenin ilk aşamaları

Sosyoloji biliminin kurucusu sayılan İbn-i Haldun, "Tabiat hep aynı, insan mütemadiyen ilerledi. İnsanlar ihtiyaçlarını karşılamak için bir araya gelirler. Yeni ihtiyaçları karşılamak için yeni aletlere ihtiyaç var. O halde temel olay ekonomik olay" (İbn-i Haldun, 1977, s.297) tespitiyle insanların birarada yaşamasının gerekçesini temellendirir. Hayatta kalmak için ihtiyaçların giderilmesi gerekmektedir. Bu çaba, ekonominin ilk ve en ilkel hali olarak nitelenebilir.

"Sınırsız ihtiyaçların sınırlı kaynaklarla karşılanması"(Alkin, 1992, s.1) cümlesiyle tanımlanan 'İktisat' henüz bir bilim dalı haline gelmeden çok önce insanoğlu, hayatta kalma içgüdüleriyle biraraya geldi. İlkel dönemlerde bu birlikteliğin temel nedeni elbette ki iletişim ihtiyacı değil, 'sınırsız ihtiyaçların' doğurduğu bir zorunluluktur. İhtiyaçlar, ancak biraraya gelerek ve işbölümü yaparak karşılanabiliyor, yaşam ancak bu yolla daha kolay hale geliyordu.

İşte bu birliktelik ve ilkel ekonomi olarak adlandırabileceğimiz 'ihtiyaçların karşılanması uğraşısı', insanlar arasında iletişim ve etkileşim kurulması sonucunu doğurdu. İnsanlığın tarihi boyunca yaşadıklarının çok büyük bir kısmı bu noktadan ortaya çıkan kültür etkileşimi ve alış-veriş sonucunda doğmuştur.(Berloewen, 2001, s.6) Küreselleşme sürecinin de

'davranışların benzeşmesi' diyebileceğimiz en erken aşamaları, insanların yakınlaşması sonucunu doğuran bu ilkel ekonomik gerekçelerle beslendi.

Ancak bugün kazandığı çok geniş anlam ve içeriği itibarıyla küreselleşmenin gerçek anlamda başlangıç noktasını o dönemlerde tespit etmemiz mümkün değildir. Ekonominin modern parametrelerinin belirginleşmesine kadar çok yavaş ilerleyen bu etkileşim süreci, ancak binlerce yıl sonra ekonomi alanıyla sınırlı kalmayıp, siyaset ve kültürü de uluslararası ölçekte etkileyecek olan 'küreselleşme' niteliğine kavuşmuştur.(Karaöz, 2001, s.173)

Küreselleşme sürecinin bugünkü etki alanına erişmesinde çok sayıda faktörün etkisi olmuştur. Bu faktörleri ana başlıklarıyla üç grupta toplamak mümkündür:

- Ekonomik faktörler,
- İdeolojik faktörler,
- Teknolojinin gelişimi.(Bozkurt, 2002, p.3)

Bu faktörlerin etkileri tarihin belirli dönemlerinde farklılaşan oranlarda insanlığın yaşamı ve küreselleşme süreci üzerinde belirleyici olmuşlardır. Ayrıca, faktörlerden birinin küreselleşme sürecindeki etkisini artırması diğer herhangi birinin etkisinde azalmaya yol açmamaktadır. Bu faktörler birbirleriyle etkileşerek ivme kazanabilmektedirler.

1.3.2 Küreselleşmenin gelişimi

Çok genel bir değerlendirmeye küreselleşme ortamının, insanın insanla kurduğu ilk iletişim ve temel kültür parçacıklarının oluşumuyla hazırlanmaya başladığı ifade etmiştik. Ancak, kavramın insanlık tarihinin evrensel bir aşaması haline gelmesi Rönesans, Reform ve Endüstri Devrimine paralel bir çizgiyle gerçekleşmiştir. Bugünkü niteliğiyle

küreselleşmenin başlangıç safhası olan bu dönüşümlerde insanlığın attığı adımlar, küreselleşme sürecini de hazırlayan etkenler olmuştur. Bugün 'küreselleşme' konu başlığında tartışılan birçok konunun ipuçlarını söz konusu dönemlerde görebiliriz.

Örneğin, 1530 yılında dünyanın güneş etrafında döndüğünü ortaya koyarak 'güneş-merkezli evren' teorisini oluşturan Kopernik, aynı zamanda para üzerine de incelemeler yapmış bir bilim adamıydı. Memleketi Polonya'nın para sisteminin değiştirilmesini önermişti. Kopernik, değişik para birimlerinin ticarete engel olduğunu görmüş, yığınla küçük Barona para basma izni verileceğine tek ve birleşik bir para sistemine gidilmesini öğütlemişti.(Huberman, 1995, s.101) Kopernik'in o dönemde yaptığı bu tespit ve öneri, Avrupa'nın 'Euro' birimiyle ortak para uygulamasına geçtiği bu yıllarda çok daha anlamlı hale gelmektedir.

Klasik ekonominin kurucusu Adam Smith'in (1723-1790), 'tüccarı' dünya yurttaşı olarak tanımlaması(Mattelart, 2001,s.18) veya iş yönetimi kuramcısı Peter Drucker'ın, bugün, evrensel ekonominin yeni bütünleşme evresinin, Global Shopping Center (Küresel Alış-Veriş Merkezi) ve Global Factory (Küresel Fabrika) dönemini açacağını öngörmesi de (Mattelart, 2001, s.94) Kopernik'in tespitiyle paralellik göstermektedir.

Henüz üretim faktörlerinin, ekonomik enstrümanların tam anlamıyla belirmediği ve 'ekonomi' biliminin oluşmadığı bir dönemde Kopernik, ekonominin yegane enstrümanı olan paranın sınır ötesi olması gerektiğini dile getirmektedir. Kopernik bu önerisiyle aslında, küreselleşmenin en fazla tartıştığımız yanlarından birine değinmektedir; ekonominin sınır tanımaz niteliğine. Yüzyıllar sonra, ekonominin ve üretim faktörlerinin çok daha kompleks hale geldiği bugün de Drucker aynı niteliğe işaret etmektedir.

Takip eden dönemler boyunca sürekli gelişen fikir hareketleri ve devrimlerle ortaya çıkan liberalizm, milliyetçilik kavramları insanlığın küreselleşme sürecine önemli katkılarda bulunmuştur. Ancak, çok güçlü olmalarına rağmen ne liberalizm ne de milliyetçilik akımları tek başlarına

Avrupa ve Amerika dışındaki dünyada büyük bir etki yaratamamışlardır. Endüstri devrimi, liberalizm ve milliyetçilikle birleşerek dünyayı o kadar değiştirecek ve -büyük ölçüde endüstrileşmenin ürünü sayılabilecek emperyalizm kanalıyla- tüm yeryüzüne öylesine yayılacaktır ki, bu büyük "patlama"dan etkilenmeyecek toprak parçası kalmayacaktır demek yanlış olmaz. "19. yüzyılın bu güçleri, dünyayı tek bir faaliyet alanı haline getirecek ve Avrupa'nın dünya üstünlüğünü kesin bir biçimde sağlayarak, globalleşme sürecini tamamlayacaktır."(Sander, 1992, s.152)

İşte bu patlamadan sonra gerçek anlamda somutlaşmaya başlayan küreselleşmenin izini lineer bir yaklaşımla sürebilmek adeta imkansızlaşmaktadır. Sanayi Devrimi'nden beri dünya ekonomisinin tarihi; hızlanan teknolojik ilerlemenin, sürekli ama eşitsiz ekonomik büyümenin ve giderek artan "küreselleşme"nin tarihi olmuştur.(Hobsbawm, 2002, s.114) "1900'lere gelindiğinde, yeryüzünün global bir nitelik kazanmaya başladığı ifade edilebilir."(Sander, 1992, s.157)

Sanayi devrimi ile hız kazanan küreselleşme sürecinin merkez rolünü 19. Yüzyılda İngiltere'nin üstlendiğini, daha sonra ise bu rolünü Amerika Birleşik Devletleri'ne devrettiğini söyleyebiliriz.(Uysal, 2003, s.316) Amerika'nın sahip olduğu teknolojik üstünlük ve doların temel uluslararası para haline gelmesi bu ülkeyi küreselleşmenin merkezi yapmıştır. Ayrıca ikinci dünya savaşı sonrasında Avrupa ve Pasifik Asya'nın yeniden yapılanmaya çalışması da ona bu olanağı vermiştir. Amerika'nın gücü ve politik liderliği küreselleşmeye ivme kazandıran bir faktör de olmuştur.(Uysal, 2003, s.305)

Yakın dönemde küreselleşmeyi hızlandıran en önemli unsur olarak teknolojik gelişim ve bilişim dünyasındaki ilerlemeler öne çıktı.(Gürlesel, 1999, s.11). Küreselleşmeyi besleyen en önemli kanallardan biri olan teknoloji sayesinde ki bugün küreselleşme alışılmış referans noktalarımızı zorluyor. Duygusal aidiyetlerimizi sarsıyor, mekanı olmayan kimlikler yaratabiliyor.(Göğüş, 2003, s.7)

Küreselleşmenin tarihsel gelişiminin bir anatomisini çıkaran Roland Robertson, küreselleşmenin izlediği yolu beş tarihsel eksen içinde açıklar:(Robertson, 1999, s.99)

1) Oluşum dönemi (Avrupa, 1400-1750): Katolik kilisesi ve ulus-devletlerin oluşumu, bireyin ortaya çıkışı, dünya haritalarının oluşumu, evrensel takvim, kolonyalizm.

2) Başlangıç dönemi (Avrupa, 1750-1875): Ulus-devletler, uluslararası bçimsel diplomasiinin başlaması, yurttaşlık ve pasaport, uluslar arası sergiler ve iletişim anlaşmaları, uluslar arası yasal uzlaşmalar, Avrupa-dışı devletlerin ortaya çıkışı, uluslararasılık ve evrenselcilik fikirlerinin başlaması

3) Atılım dönemi (1875-1925): Dünyanın dört küresel referans noktası çerçevesinde kavramsallaştırılması: Ulus-devlet, birey, tek bir uluslararası toplum, insanlığın biricikliği; uluslararası iletişim, spor ve kültürel bağlantılar; küresel saat, Birinci Dünya Savaşı, uluslararası kitlesel mültecilik; ulus-devletler kulübünde daha fazla Avrupalı olmayan devletler

4) Hegemonik mücadele dönemi (1925-1969): Ulusların birleşmesi ve Birleşmiş Milletler, İkinci Dünya Savaşı, soğuk savaş, savaş suçluları ve insanlığa karşı suç kavramı, evrensel insanlık üzerinde atom bombası tehdidi, Üçüncü dünyanın ortaya çıkışı.

5) Belirsizlik dönemi (1969-1992): Mekanın patlaması, post-materyalist değerler ve haklar söylemi, cinsel tercihler, toplumsal cinsiyet, etnik ve ırka dayalı dünya toplulukları, uluslar arası ilişkilerin daha karmaşık ve kaygan oluşu, küresel çevre hareketleri, uzay teknolojileri aracılığıyla küresel kitle iletişim araçları.

1.4 Küreselleşmeye ilişkin yaklaşımlar

Günümüzde küreselleşmeye yönelik yaklaşımları Held, McGrew, Goldblatt ve Perraton'ı izleyerek (Bozkurt, 2002, s.2), "aşırı küreselleşmeciler" (hyperglobalist), "kuşkucular" (skeptical) ve "dönüşümcüler" (transformationalist) şeklinde üçlü bir sınıflamaya tabi tutabiliriz.

1.4.1 Aşırı küreselleşmeciler

David Held, Antony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, Thomas L. Freidman, John Micklethwait, Adrian Wooldridge, Pascal Zachary gibi isimlerin yer aldığı bu grup radikaller diye de anılmaktadırlar. Bunlara göre endüstri uygarlığının bir ürünü olan ulus devlet, küreselleşme sürecine paralel olarak önemini yitirmiştir. Artık küresel piyasa, politikanın yerini almaktadır; çünkü piyasa mekanizması hükümetlerden daha rasyonel çalışmaktadır.(Bozkurt, 2002, s.2)

Bir diğer ifadeyle aşırı küreselleşmecilere göre, piyasalar artık devletlerden daha güçlüdür. Devletlerin otoritesindeki bu gerileme ise, diğer kurumlar ile birliklerin ve yerel/bölgesel otoritelerin artarak yaygınlaşması şeklinde görülebilir. Aşırı küreselleşmeciler, dünya toplumunun, geleneksel ulus devletlerin yerini almakta olduğunu ve yeni toplumsal örgütlenme şekillerinin belirmeye başladığı düşüncesindedirler.(Bozkurt, 2002, s.2)

Aşırı küreselleşmeciler, bu sürecin küresel ekonomide kaybedenler kadar kazananları da yarattığına inanıyorlar. Küreselleşme, kazanan ve kaybeden arasındaki kutuplaşmayı, küresel ekonomik düzen içinde birbirine bağlayabilir. Ekonomi içinde belli grupların durumu küresel rekabet sonunda kötüleşse bile, hemen hemen bütün ülkelerin belli malların üretiminde karşılaştırmalı avantajı söz konusudur.

1.4.2 Küreselleşme karşıtları

Noam Chomsky, Joseph E. Stiglitz, George Thomson, Paul Hirst, John Gray, Bernard Gerbier gibi isimlerin yer aldığı, aşırı küreselleşmecilerin tam karşısında yer alan bu grup, kuşkucular olarak da anılmaktadır. Küreselleşmeye her konuda kuşkuyla yaklaşmaktadırlar.

Kuşkucular, günümüzde hala bir çok ülkenin oldukça katı bir biçimde uyguladıkları ulusal sınır kontrollerine karşılık, 19. yüzyılda insanların pasaport bile kullanmadıklarını iddia ediyorlar. Dünya ekonomisinde duvarların kaldırılması yönündeki gelişmelerin, 100 yıl öncesine benzer bir duruma geri dönüşten başka bir şey olmadığını iddia ediyorlar. Kısacası, küreselleşmenin yeni bir süreç olduğunu kabul etmiyorlar. Onlar için küreselleşme, refah devletini yok edecek minimal devlet ve hükümeti amaçlayan çevrelerin sık sık kullandığı basit bir terimdir.

Bu grubun bazı üyeleri, küreselleşmeyi, kapitalizmin savaşçı olmayan yeni işleyiş mantığı ya da geo-ekonomik emperyalizm olarak değerlendirirken; Noam Chomsky gibi bazı ünlü düşünürler de, kar peşinde koşan mega-işletmelerin, totaliter kurumların tiranlığı(Bozkurt, 2002, s.2) olarak nitelemişlerdir.

Bu gruba göre küreselleşme, beklenilmeyen bir şey değildir; sadece bu süreç aşırı küreselleşmeciler tarafında abartılarak bir efsane haline getirilmiştir.

Bunun yanında küreselleşme sürecinin karşısında gelişen bölgeselleşme, küreselleşmenin bir ara istasyonu değil, tam aksine alternatifidir. Dünya küresel bir uygarlık yerine, yeni anlayışlar çerçevesinde bölünmeye doğru gitmektedir. Küreselleşme, bir bütünleşmeyi değil, farklı kültürler, farklı uygarlıklar ya da bölgeler arasında yeni çatışmaları beraberinde getirecektir.

1.4.3 Dönüşümcüler

Antony Giddens'in öncülüğündeki bu grup, küreselleşmeyi, modern toplumları ve dünya düzenini yeniden şekillendiren hızlı sosyal, siyasal ve ekonomik değişmelerin arkasındaki ana siyasal güç olarak görmektedir. Artık dış ya da uluslararası ile iç işleri arasında açık bir ayrım söz konusu değildir.

Ekonomik anlamda bırakın yüz yıl öncesini, 30-40 yıl öncesinden bile çok farklı bir dönemde yaşıyoruz. Son yıllarda küreselleşme konusunda yapılan araştırmalar, çok farklı dönemde yaşadığımıza işaret etmektedir. Önceki pazardan çok daha bütünleşmiş yeni bir küresel pazar oluşmuştur. Karşılıklı alınıp satılan malların miktarı 19 yüzyıla karşılaştırılamayacak kadar fazladır. Ama bundan daha da önemlisi, ekonominin giderek daha fazla bir şekilde hizmet sektörüne bağlı hale gelmesidir. Bilgi, eğlence, iletişim ve en önemlisi elektronik ve finans ekonomisi içeren hizmetler, ekonomideki en önemli sektör haline geliyor. İletişim devrimi sayesinde anında haberleşme imkanına kavuştuğumuzdan beri, eski yapılar yıkılmaya, eski alışkanlıklar unutulmaya ve kültürler de diğer kültürlerle anında tema edebilmeye, karşılıklı etkileşime girmeye başlamıştır.

Dönüşümcüler ulusal hükümetlerin otoritelerini ve güçlerini yeniden yapılandırıldığını kabul ettiği halde, hem aşırı küreselleşmecilerin "egemen ulus devletin sonunun geldiği" iddialarını, hem de küreselleşme karşıtı kuşkuçularının "hiçbir şey değişmedi" tezini reddetmektedirler.(Bozkurt, 2002, s.2)

1.5 Küreselleşmeye yöneltelen eleştiriler

Küreselleşmenin en temel vurgusu ekonomidir. Ekonomik küreselleşme kültürel küreselleşmeyi üretti ve bu etkileşim içerisindeki diğer asli değerler ikinci, üçüncü sırayı aldı.(Takış, 2002, s.5) Sürecin ekonomik bir temele oturmasının, bu konudaki yargı farklılıklarının ana nedenini teşkil ettiği söylenebilir.

Ekonomik açıdan küreselleşmenin temel amacı, dünya ekonomisini tek bir ekonomik saha haline getirmektir. Bugün en zengin ülke ABD olduğundan ve dünya ekonomisi -büyük ölçüde- Amerika Birleşik Devletleri'nin denetiminde olduğundan, ekonomik küreselleşme aslında dünya ekonomisinin kaçınılmaz olarak ABD yatırımcıları ve ABD ekonomisine uyumlu hale getirilmesi anlamına geliyor.(Fox, 2002, s.32)

Ayrıca, günümüzde küreselleşme süreci içinde daha fazla yer alan ülkelerin hemen tamamı gelişmiş ülkelerdir. Bu durum, söz konusu ilişkiler sisteminin, zengini daha zengin, yoksulu daha yoksul kıldığı iddiasını güçlendirmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin marjinalizasyonuna (dışlanmasına) yol açtığı, faydalarının hem ülkeler hem de bölgeler arasında eşit olarak dağılmadığı, eşitsizlikleri giderici değil artırıcı bir rol oynadığı, ekonomik küreselleşmeye yöneltlen en önemli eleştirilerdendir.(Öztürk, 2002, p.7)

Öte yandan konu sadece ekonomik düzlemde kalmıyor. Küreselleşmenin "Amerikan popüler kültürünün" evrenselleştirilmesinin bir metodu olduğu (Mutlu, 2001, s.34), kültürel açıdan dile getirilen bir eleştiri.

Bu bakış açısının da önemli gerekçeleri var. Bugün dünyaya hangi noktadan bakarsak bakalım hakim olan veya giderek daha da yaygın hale gelen kültürün ABD-Avrupa eksenli kültür yapısı olduğunu kolayca görebiliriz. Endüstriyel ekipmanlardan yiyecek-içecek kültürüne, giyim tarzlarından dillere nüfuz eden kelimelere kadar bu etki hiç de gizli kapaklı değil.

Kapitalizmin 400-500 yıllık tarihi boyunca yaşadığı evrimin bir devamı niteliğindeki küreselleşme (Somel, 2003, p.3) ile yaşamlarının herhangi bir evresinde karşılaşan toplumların yaşamları da giderek birbirine yaklaşıyor. Bu etkileşim sonucu toplumların yaşam biçimlerinde meydana gelecek değişimin doğal olması önemli. Ekonomik küreselleşmeden doğan kültürel küreselleşmenin, farklı coğrafyalarda farklı sosyo-kültürel evrim aşamalarını yaşamakta olan topluluklara etki etmeye başlaması, önemli bir ikilem yaratıyor. Sosyolojik evriminin doğal süreci insanların iletişim kurmasıyla başlayan, etkileşimin yarattığı değişimle beslenen ve iletişimin yoğunluğuyla hızlanan bir çizgi izliyor. Bu çizgi, herhangi bir güç tarafından etki altına alınmamalı. Küreselleşme, güçlü olan kültürlerin, çevre toplumlardaki değişimi yönlendirdiği bir araç haline gelmemelidir. Ekonomik küreselleşmenin öncüsü rolündeki ülkelerin(süper güçlerin), özellikle

gelişmemiş ülkelere karşı bir sömürü aracı olarak "kültürel küreselleşmeyi" yarattıkları savları oldukça güçlüdür.

Bugün ABD-Batı merkezli kültürün, sosyo-kültürel evrim süreçlerini ihlal ederek toplumlara kültürel küreselleşmeyle müdahalesi veya çevre kültürlerin çeşitli metotlarla bu kültüre yönlendirilmeleri rahatlıkla gözlenebilir.

Avrupa ve yakın dönemde ABD, kendi değerlerini evrensel olarak tanımlamak suretiyle, dünyanın geri kalanına empoze etmişlerdir. Siyasal sistem tercihi, ekonomik sistem tercihi, toplumsal yönetim ve yaşam biçimi bu değerlere örnekler olarak verilebilir. Ve bunu kendi hakimiyetlerini ve maddi çıkarlarını geliştirecek şekillerde yapmışlardır.(Wallerstein, 1998b,s.167) Oysa çeşitli ulusların arasındaki gelenek ve görenek ayrılıklarını ortadan kaldırmak ne istenen bir şeydir, ne de gereklidir. Bu ayrılıklar her ulusun, dünya uygarlığına belirli bir katkıda bulunmalarını sağlamaktadır. İstenen, tam anlamıyla bir kozmopolitlik de değildir, ulusal niteliklerin yitirilmesi de.(Russel, 1996, s.118)

Gelecekteki bir zamanda, sadece devletler değil, ulusal kültürler de yok olup gideceklerse şayet, bu son kertede iyi toplumun tasviri midir? Yoksa yeni bir robotça tekbiçimlilik cehennemi mi? Şu eski sosyalist-düşmanı fikranın gerçekleşmesi mi olacak bu:

Konuşmacı: "Devrim geliyor, herkes çilekli kaymak yiyecek"

Dinleyiciler arasından bir işçi: "Ama ben çilekli kaymak sevmiyorum"

Konuşmacı: "Devrim geliyor, çilekli kaymağı sevmek zorunda olacaksın"(Wallerstein, 1998a, s.262)

Küreselleşme, kültürleri birbirine yaklaştırsa da, bütün kültürlerin benzeşmesi mümkün görünmemektedir. Ayrıca, küreselleşmeye yönelik tüm eleştirilere ve Amerika'nın hakimiyetine ilişkin tüm şikayetlere rağmen, Amerika ile diğer ülkeler arasındaki kültürel ilişkilerin tek yönlü olduğunu

söylemek de yanlış olur. Diğer ülkeler yalnızca tüketici konumunda değiller, Amerika Birleşik Devletleri de kültürün -en güçlü üreticisi olmakla birlikte- tek üretici değil. Aksine tüm dünyada farklı ve giderek heterojenleşen kültürler ve toplumlar arasında kompleks, çift yönlü bir ilişkiler yumağı söz konusudur.(Pells, 2001, s.29) Örneğin, Türkiye McDonalds dükkanlarıyla doluyor olabilir, ama Avrupa'da da dönerci dükkanından geçilmiyor.(Kuyaş, 2001, s.103)

Bugün, global kültürün öğeleri olarak festival alanında Brezilya'nın, dans ritimleriyle Arjantin ve Küba'nın, ticari açıdan ise Hong-Kong ve Dubai gibi çevre kültür coğrafyaların adının sıkça geçmesi ve bu merkezlerin küresel bir kimlik kazanmayı başarmaları, küreselleşmenin çift yönlü bir işleyişi olduğu yargısını doğrular niteliktedir.

Global kültür, farklı ülkelerin farklı zaman dilimlerine özgü kültürlerinden ve geleneklerinden etkilenecek oluşumunu sürdüren bir amalgamdır. (Pells, 2001, s.15) Bunun da ötesinde, tek bir kültür olduğu varsayılan sosyal yapılarda bile motiflerin tam bir homojenlik gösterdiğini söylemek ne kadar mümkündür ki? Bir kültür nasıl tanımlanırsa tanımlansın, belirtilen grubun bütün üyelerinin onun varsayılan değerlerini benimsemedikleri veya varsayılan uygulamalarını bütünüyle paylaşmadıkları aşıkardır. O halde, böyle bir grup hangi anlamda bir kültürü paylaşmaktadır?(Wallerstein, 1998a, s.249)

Ayrıca tarih boyunca tüm yerel yaşama biçimlerinin bir kez bir merkez uygarlık yörüngesine girdikleri andan itibaren bu kültürün rengine boyanmaya can attıkları unutulmamalıdır. Uygarlıklara renginin tonunu veren de budur.(Kılıçbay, 2002, s.82)

Kendiliğinden aktığı sürece küreselleşme bir komplo değil, birileri imal etmiyor küresel kültürü. Bizim de ona katkımız olabilmeli.(Kuyaş, 2001, s.103) Bu süreci sağlıklı yaşayabilirsek bir insanın kendi yurdu için istediği şeyler, artık, başkalarının pahasına elde edilecek şeyler olmayacak,

bir ülkenin üstünlüğünün bütün dünyanın yararına olacağı şeyler olacaktır.(Russel, 1996, s.118)

İyimser bir bakış açısıyla küreselleşmenin yeni fikirler ortaya çıkardığı, yeni teknolojilerin yaygınlaşmasına katkıda bulunduğu söylenebilir. Kavramın olumlu katkısıyla ekonomik refah alanında başarılı ülkeler oldu. Örneğin ihracatı kullanan Doğu Asya ülkeleri küreselleşmeyi kendi kurallarıyla yönettiler. Piyasalarla ekonomiyi yürüten devlet arasında doğru bir denge kurdular. Bu doğru dengenin her ülke için farklı olacağı açıktır; ve bu nedenle basit bir reçete, basit bir formül yoktur. Onların yaptığı, kendileri için uygun dengeyi herhangi bir uluslararası kuruluştan daha iyi bildiklerinin farkında olmalarıydı.(Ersel ve Stiglitz, 2002, p.5)

1.5.1 Küreselleşmenin kendine özgü yanları

Modernitenin "ilerleme" anlayışı içinde değerlendirildiği takdirde yeni bir olgu olmayan ve bir "süreklilik" ifade eden küreselleşme, bir çok bakımdan da geçmişten bir "kopma"yı ya da "kırılma"yı ifade etmektedir. Dünya tarihinde, evrensel sonuçlar doğuran, etkileri bütün dünyada hissedilen büyük olaylar, gelişmeler, fikir veya siyaset akımları yaşanmıştır. Ancak küreselleşme, kapsamı ve gücü bakımından yaşanmış konjonktürlerden oldukça farklı. Küreselleşmenin geçmişteki bu değişim dönemlerinden farklılıklarını dört başlık altında toplayabiliriz:

Sınır tanımayan piyasalar: Finansal piyasalar, küresel olarak birbirine bağlanmış olarak günde 24 saat işlem yapmaktadır. Küresel düzeyde, milyarlarca dolar değerindeki işlemler, elektronik devreler vasıtasıyla saniyelerle gerçekleştirilmektedir. Küresel düzeyde bütünleşmiş finansal piyasalar tarihte ilk defa gerçekleşmektedir.

Teknolojik aletler: Teknolojik açıdan mobil telefonlar, İnternet bağlantıları ve medya networkleri de tarihte ilk defa ortaya çıkmıştır. Daha önce hiç var olmamış etki ve yaygınlıktaki bu imkanlar, küreselleşmenin teknolojik altyapısını oluşturmaktadır.

Güçlü aktörler: Ulusal hükümetler üzerindeki otoritesi ile Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ/WTO), bir çok devletten daha

fazla olan ekonomik gücüyle çok uluslu şirketler, küresel gönüllü kuruluşlar (NGOs) ve ulusal sınırları aşan diğer gruplar ortaya çıkmıştır.

Yeni Kurallar: Ulusal politikaların alanını daraltarak ulusal hükümetleri daha çok bağlayan ve güçlü yaptırım mekanizmalarıyla desteklenmiş, ticaret, hizmetler ve fikri haklar üzerindeki çok taraflı antlaşmalar gündeme gelmiş ve demokrasi, insan hakları konusunda yeni hassasiyetlerin ortaya çıkmıştır. (Bozkurt, 2002, p.15)

1.5.2 Küreselleşmenin denge noktaları

Küreselleşme sistemi birbirini etkileyen üç denge üzerine kurulmuştur:

Birincisi ulus-devletler arasındaki geleneksel denge. Bu denge, ulus devletlerin oluşturduğu uluslararası birlikler, Birleşmiş Milletler, NATO gibi platformlarda işlerlik kazanıyor. Bu sistemde, ABD süper güç olarak dünyanın başat gücü konumunda.

İkinci denge ise ulus-devletler ile küresel piyasalar arasındadır. "Süper piyasalar" bir ülkeyi refaha kavuşturacak kaynakları sağlayabileceği gibi, tahvillerin değerini düşürerek ülkenin çöküşüne de sebep olabilecek güçtedir.(Tözüm, 2002, s.162) Ulusötesi ekonomi, yani devlet topraklarının ve devlet sınırlarının temel çerçeve değil, sadece zorlaştırıcı faktörler olduğu bir ekonomik faaliyetler sistemi, özellikle 1960'lardan itibaren oluşmaya başladı. En uç noktada, "dünya ekonomisi" fiilen tanımlanabilir bir bölgesel temeli ya da sınırları olmayan, çok büyük ve güçlü devlet ekonomilerinin bile yapabileceği şeyi belirleyen ya da daha çok sınırlar getiren bir varlık haline geldi.(Hobsbawm,2002, s.339)

Küresel sistemin üçüncü denge noktası, bireyler ile ulus-devletlerin bileşimidir. Küreselleşme sürecinin şaşırtıcı olgularından birisi, gerek piyasaları gerekse de ulus-devletleri etkileyebilecek güce sahip "süper bireyler"dir. Kara mayınlarının yasaklanmasını sağlayan Jody Williams,

uluslararası para akımlarında büyük etkisi olan spekülâtör George Soros veya 11 Eylül saldırılarında isminin geçmesiyle ABD'yi ve dünyayı yeni bir döneme sokan Usame bin Ladin gibi. O halde, küreselleşme sahnesinde üç aktör rol almaktadır: Süper güç, süper piyasalar ve süper bireyler.(Tözüm, 2002, s.162)

Bugün geline nokta küreselleşmedeki ayrışma özellikle Irak'ın işgali ile birlikte hızla iki eksene doğru kaymaktadır. İnsanı ve doğayı temel almayan, daha çok kâr güdüsü ile pazarlar elde etmek isteyen, enerji kaynaklarını gasp için teknoloji harikası olarak ürettiği silahları kullanan, çocuk, kadın demeden insanları öldürebilen, hukuk tanımayan, acımasız, vahşi bir küreselleşmeyi demokrasi ve özgürlük havariliği maskesiyle gelişme yönünde bir evrim gibi gösteren azınlığın oluşturduğu eksen. Söz konusu eksen halklarının önemli bir bölümü bu anlayışa karşı olmasına rağmen Amerika, İngiltere ve onları yönlendirme gücüne sahip uluslararası şirketler oluşturmaktadır.

Küreselleşmenin ikinci ekseninde ise insanı ve doğayı temel alan, kâr güdüsünü sosyal ve çevresel politikalarla dengeleyen, dünyada demokratik, hukuka bağlı ve özgürlüklere saygılı bir sistemi egemen kılmaya çalışan, savaşa, askerileştirmeye, silahların üretilmesine ve yayılmasına karşı çıkan çoğunluğun oluşturduğu bir dünya ütopyası bulunmaktadır. Bu belki bir ütopya'dır. Ama ütopyasız bir yaşam bizi, iktidar ve güç odaklarının bize yaşattıkları tüm olumsuzlukların tek ve değişmez gerçeklik oldukları yanılsamasına götürür.(Kardaş, 2003, s.12)

1.6 Türkiye ve Küreselleşme

Küreselleşmenin büyük bir değişim dalgasına dönüşmesinin en önemli dinamizm kaynaklarından biri şüphesiz "batı'da yaşanan dönüşümdür. Türkiye ise batı medeniyetinde son birkaç yüzyılda gelişen süreçlerin tam anlamıyla yaşanmadığı bir coğrafya. Dolayısıyla, küreselleşme akımının etkileri de Türkiye'ye gecikmiş olarak ulaşmıştır.

Türklerin Anadolu'ya girişinden sonra göçebelik kültürü uzun zaman devam etti. Bu durum, boy veya aşiretlerin bir ulus oluşturmalarını ertelemiş

ve yerleşik hayata ait kültür öğelerinin gelişmesini engellemiştir. Gecikmeli olarak yerleşik bir kültür yaratılmış, ancak bu kez de tarım toplumu üretim tarzı ve niteliklerinin ağır bastığı yapı, Avrupa'da 'endüstri devrimi' ile yaşanan değişimin bölgeye nüfuz etmesinin önüne geçmiştir.

Avrupa'da Rönesans ve Reform dönemlerinin küreselleşmenin ilk safhalarını hazırladığını belirtmiştik. Bu dönüşüm safhaları, Osmanlı Devleti tarafından yüzyıllar boyunca Batı'da cereyan eden askeri bir nitelik yükselmesi olarak görüldü. Nitekim bu yanlış teşhisin bir sonucu olarak, savaş alanlarında yeniden başarılı olmayı ilk hedef olarak belirleyen Türkiye toplumunun ilk değişim çabaları, askeri alanda görülür. Tarihimizin söz konusu dönemlerinde, adeta her sadrazamın, her padişahın uygulamaya koyduğu ayrı bir kurtuluş reçetesi vardır. Bazen çözümün denizlerde hakimiyet kurmak olduğu düşünülerek kaynaklar dünyanın en büyük donanmasını yaratmaya ayrılır. Bazen gösterişli sarayların yetersiz olduğu duygusuyla görkemli binalar inşa edilir, kimi zaman da 'halkın savaşımlardan yorgun düştüğü' gerekçesiyle 'lale devri' yaşanır. Türkiye açısından bu dönemlerin pek çoğu, doğru bir sosyal analize dayanmayan önceliklerin peşinde harcanan onyıllardır. Dışımızdaki dünyanın yaşadığı değişimin algılanması ve küreselleşme bu süreçlerle gecikmiştir. Coğrafyamız ve toplumumuz, değişim süreçlerini algılayamadan, değişmeden, değişimde rol almadan 20. yüzyılın kapısını aralamıştır.

Artık dünyanın en ücra köşesindeki devlet, halk ve kültürler bile küreselleşmenin etkilerinden muaf kalamıyor. Toplumlar dışarıdan gelen etkilere çok daha açık. Siyasal otoritenin, yönettiği kitleleri dünya konjonktüründen izole etmesi veya yönlendirmesi giderek zorlaşıyor. Siyasal otoritenin dünyada gelişen fikir veya trendleri kendi bakışıyla halklarına sunması veya bunları tamamen göz ardı ederek kendi tercihlerini halka empoze etmeleri, küreselleşme olgusunun kazandığı ivme karşısında neredeyse imkansız hale geliyor.

Nasıl tanımlarsak tanımlayalım, hangi bakış açısıyla yaklaşırsak yaklaşalım, küreselleşmenin gücünü giderek daha da artırdığı anlaşılıyor. Bu

süreç hakkında olumsuz bir yargı sahibi olmamız bizi olumsuz etkilerinden muaf kılmaya yetmeyecektir. Küreselleşme hakkındaki olumlu fikirlerimiz de onun sadece yararları olduğunu göstermez, mevcut olumlu yönlerinden tam anlamıyla yararlanabilmemizi sağlamaz. Dolayısıyla, 'küreselleşme siyahtır', 'küreselleşme beyazdır' gibi düşünce eksenleri, koşullara karşı fiili bir davranış önerisi içermedikleri sürece, çok anlamlı değildir.

Sayırsız aktörün ve kontrol altına alınamayacak sayırsız faktörün bileşkesi olarak ortaya çıkan bu trendi sağlıklı yaşayabilmemiz için basit bir reçete de yok. "Türkiye, bir yandan küreselleşme sürecine ayak uydurma, bir yandan da milli kültürünün erozyona uğramasını engelleme çabısından doğan ikilemle, ancak kendi popüler kültürüne sahip çıkarak ve bunu sözel tarihiyle birlikte yeni nesillere benimseterek başa çıkabilir"(Büken, 2001, s.51) gibi bir öneri de çok yüzeysel ve soyut kalıyor.

Türkiye'de globalleşme sürecine ilişkin ikircikli bir duygunun hakim olduğu söylenebilir. Globalleşme, dünyayla bütünleşme anlamında değerlendirildiğinde genel olarak "olumlu" bir içerik kazanmakta, ancak kendimize ait olan değerleri, normları, gelenek ve görenekleri korumak ve yüceltmek konusunda ise "olumsuzlanmaktadır".(Mutlu, 2001, s.36)

Gelecek dünya düzeni, önceden söylemeye çalışmayıp ancak düşleyebileceğimiz biçimlerde, azar azar kurulacaktır. Bu nedenle iyi olacağını, hatta daha iyi olacağını kabul etmek bir miktar inanç işi oluyor.(Wallerstein, 2002, s.81) Her nasıl yaşarsak yaşayalım, insanı geriye götürecek bir yol yoktur asla.(Hesse, 1997,s.69)

İkinci Bölüm

2. SİVİL TOPLUM VE STK'LAR

2.1 "Sivil Toplum" ve "Sivil Toplum Kuruluşu" ayrımı

Bu bölümde öncelikle 'Sivil Toplum' ile 'Sivil Toplum Kuruluşu' kavramların ayrıldığı noktayı vurgulamak yerinde olur. Detaylı tanımlarını ortaya koyacağımız bu kavramlar birbirine çok yakın kelimelerle ifade edilmekle beraber, soyut ve somut iki olgu olarak birbirinden ayrılır.

"Sivil toplum kuruluşu", var olmuş, yapılanmış somut bir kurumu tanımlar. 'Sivil toplum' ise sağlıklı sivil toplum kuruluşlarının oluşabilmesi için uygun sosyal zemini ifade eder. Toplumsal, soyut bazı niteliklere atıfta bulunur. Kuruluşları ortaya çıkaracak zeminin nitelikleri ile kuruluşların sahip olmaları gereken nitelikler arasında güçlü bir bağ ve örtüşme söz konusudur.

2.1.1 "Sivil Toplum" kelimesinin kökeni

"Sivil toplum" kelimesi, ilk klasik versiyonu olan ve Aristo tarafından siyasal toplumu belirtmek için kullanılan "politike koinonia"nın (veya koinonia politike) Çiçeron tarafından Latince'ye "societas civilis" olarak aktarılmış birebir çevirisidir. Ortaya çıkış anlamıyla tüm siteyi saran siyasal toplum olarak kabul edilen sivil toplum, devlet dışı ve/veya ona karşıt bir alanı tanımlamaktan uzaktır.(Tosun, 2001,s.30)

Yakın dönemde ise, "Sivil toplum" kavramı ilk kez Francis Hutcheson tarafından 1755 yılında Londra'da yayınlanan, "İnsanlığın Güzellik ve Fazilet Düşüncesinin Kaynağı Üzerine Bir İnceleme" (An Inquiry of into the Original of our Ideas of Beauty and Virtue) adlı eserde kullanılmıştır.(Doğan, 2002, s.71) Sivil toplum kavramını ilk kez bir eserine başlık olarak seçen kişi ise 1724-1816 yılları arasında yaşamış olan İskoçyalı Filozof Adam

Ferguson'dur. Ferguson 1767 yılında kaleme aldığı "Sivil Toplumun Tarihi Hakkında Deneme" (an Essay on the History of Civil Society) adlı eserle görüşlerini ortaya koyar.(Doğan, 2002, s.71)

Ferguson da, Hutcheson da eserlerinde "sivil toplum"u, barbar hareketlerin en az olduğu, düşüncelerin zihinlerin sanat ve edebiyat ile münnevverleştirildiği toplum anlamında kullanmışlardır.(Tosun, 2001, s.36) Türkçe'ye "Sivil Toplum" olarak giren "Civil Society" tamlamasındaki "sivil" kelimesi de, "asker" sözcüğünün karşıt anlamını ifade etmekten ziyade, "medeni, uygar" vurgusu yapmaktadır.

2.1.2 "Sivil Toplum"un geçirdiği evreler

Aristo'nun görüşlerinde ifadesini bulan ilk "sivil toplum" kelimesi, dönemin özelliklerine uygun olarak, tamamen siyasal topluma karşılık geliyordu. Devlettten ayrı bir toplum kavramının henüz var olmadığı ve 'devlet'in niteliklerinin tam anlamıyla sorgulanmadığı yüzlerce yıl boyunca "sivil toplum" kelimesi de fazla popüler değildi. Ancak devleti oluşturan yapılardan biri olarak halkın varlığının güçlenmesi ve bireyin ortaya çıkışı, bu kelimenin sadece siyasal toplumu niteleyen yapısını farklılaştırdı. Aynı zamanda onu daha da popüler kıldı.

Devletin konumu üzerine yapılan tartışmalarla yaşanan değişime paralel olarak, başlangıçta 'polis'(şehir devleti) veya 'devlet' ile aynı anlamda kullanılan sivil toplum kavramı, 18. Yüzyıldan sonra devletin karşısındaki alanı ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır.

Diğer bir ifadeyle, sivil toplumun üyesi olmak, bir devletin vatandaşı olmak ve devletin koyduğu kurallara uyarak diğer vatandaşlarla uyum içinde yaşamaktan, bireylerin devletten izin almadan girebildiği toplumsal ilişkiler ve gerçekleştirebildiği toplumsal etkinlikler olma yönünde evrilmiştir. Böylece sivil toplum kavramı, devletle bütünleşme ve özdeşleşmeden,

özerkleşme ve özgürleşmeye doğru bir kayma yaşamıştır. (Yılmaz, 1997, s.88)

Sivil toplumun tanımı konusunda bugün bile halen süren farklı bakış açılarının temelinde, insanlığın sosyal/siyasal yaşam alanlarında meydana gelen değişikliklerin ve bu iki alanın birbirleriyle kesiştiği noktalardaki dalgalanmaların etkisi vardır.

18. yüzyılda hakim olan düşüncede artık "sivil toplum", kent yaşamı ve ticari faaliyetlerin geliştiği, çoğulcu, devlet tarafından asimile edilmemiş ve aile sınırları dışında gerçekleşen bireysel faaliyetlerin yer aldığı toplum olarak kabul edilir.(Tosun, 2001, s. 37)

Tarih sürecinde sivil toplum kavramının üç ayrı evresi görülür:
(Doğan, 2002, s.224)

A) Sivil toplum ve devlet kavramlarının henüz ayrılmadığı dönem ilk aşamayı göstermektedir. Avrupa'da bu anlayışın 18. Yüzyıla kadar devam ettiği görülmektedir. Sivil toplum ile devletin ayrışma sürecinin arka planında aydınlanma felsefesi, burjuvazinin doğuşunu hazırlayan ekonomik gelişmeler ve bu perspektifte oluşan siyasetin hazırlayıcı faktör olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.

B) Sivil toplum ve devlet düşüncesinin zihinsel anlamda kopuşu 1789 Fransız Devrimi ideolojisi ile mümkün olmuştur. Serbest pazar ekonomisi toplumun, kendi kendine organize olduğu ekonomik faaliyetleri devletten ayrı düşünmesini ve özgürlükleri devlete karşı özerk bir alan olarak tanımlamasını gerektirmiştir. Bu bağlamda felsefi anlamda temeli Kant tarafından atılan ayrışmanın liberal ekonomi anlayışını benimseyen Adam Smith, Adam Ferguson gibi düşünce adamlarınca sahiplenildiğini görmekteyiz. Toplumun kendi kendine organize olması bakış açısını Alexis de Tocqueville, Thomas Paine gibi düşünürlerde bulmaktayız.

C) Sivil toplumu devletten ayrı bir alan olarak tanımlayan bir diğer grup düşünce adamları George Wilhelm Friedrich Hegel, Karl Marx ve Antonio Gramsci'dir. Ancak bu üç düşünürün hiç biri için sivil toplum, liberal bağlamda bir özgürlükler alanı değildir. Aksine totaliter düşüncelerinin önünde sivil toplumu aşılması zorunlu bir engel olarak gördüklerinden, sivil toplumun nasıl ele geçirileceği ve

kontrol altına alınacağı onların arayışlarının odak noktasını oluşturmuştu.

2.1.3 Günümüzde "Sivil Toplum"un tanımı

Günümüzde sivil toplum, "Doğrudan devlet tarafından düzenlenmeyen, kendi dinamiğini oluşturan toplumsal ilişkiler alanı"(Doğan, 2002, s.239) olarak tanımlanmaktadır. Kavram, "devletin ve devlet otoritesinin dışındaki ekonomik ve toplumsal alanı nitelemek için kullanılmaktadır."(Yılmaz, 1997, s.86) "Devlet dışı ve merkezi devlet organlarınca yönlendirilmeyen, siyasal partiler, sendikaların da içinde yer aldığı özerk kurumların hareket alanı"(Doğan, 2002, s.266) bu kapsamda değerlendirilebilir.

Asaf Savaş Akat sivil toplum tanımını, "bireyin devletten izin almadan girebildiği toplumsal ilişkiler, gerçekleştirebildiği toplumsal etkinlikler alanı" şeklinde yapmaktadır.(Akat, 1991, s.215)

Günümüzde kazandığı anlamıyla sivil toplum başlıca üç öğeden oluşur. Bunlar; anayasal demokratik bir devlet, serbest pazar ekonomisi siyasal özgürlüklerdir.(Doğan, 2002, s.274) Bu alanların herhangi birindeki eksiklik veya uygulamada görülebilecek sapmalar, sivil toplum kavramının var olmasını veya sağlıklı gelişmesini olumsuz etkileyecektir.

Charles Taylor sivil toplumun özelliklerini üç noktada toplamaktadır:

- 1) Genel anlamda devlet tarafından yönlendirilmeyen bireylerin özgür iradeleriyle örgütlenmelerin varlığı
- 2) Dar anlamda toplumda sivil toplum kuruluşlarının kendi aralarında devletin yönlendirmesi olmaksızın koordineli davranabilmeleri
- 3) Devlete alternatif faaliyetler üretilebildiği, devlet politikalarını etkileyebilen örgütlenmelerin var olduğu toplumsal durum.(Doğan, 2002, s.271)

2.1.4 “Sivil Toplum Kuruluşu” nedir?

“Yurttaşların ortak bakış, ortak çıkar, ortak duyarlılık, ortak talep vb. temelinde gönüllü olarak bir araya gelerek, devletin hukuki, idari, üretici ve kültürel organlarının dışındaki alanda meydana getirdikleri bağımsız dernek, vakıf, sivil girişim, platform, ilişki ağı ve benzerlerinden oluşan kurumsal yapılara sivil toplum kuruluşları” denir. (Uğur, 1997, s.69)

Habermas sivil toplum kuruluşlarını “yurttaşların, devletin etki ve ekonomi alanı dışında gönüllü olarak bir araya gelmek suretiyle sosyal ilişkilerde ürettikleri organizasyonlar ve oluşturdıkları iletişim yapıları” olarak tanımlar.(Doğan, 2002, s.267)

Üyeleri öncelikle devlet dışı faaliyetlerle –ekonomik ve kültürel üretim, ev yaşamı ve gönüllü birlikler (voluntary associations)- uğraşan ve bu faaliyetler aracılığıyla devlet kurumları üzerinde bir çeşit baskı ve denetim uygulayarak kendi kimliklerini koruyan/dönüştüren kurumlar(Doğan, 2002, s.265) bu kapsama girmektedir.

2.1.5 STK’larda bulunması gereken nitelikler

Sivil Toplum Kuruluşu tanımının kapsamı bazı koşullar gerektirmektedir. Neredeyse bütün tanımlamaların getirdiği birincil koşul, sivil toplum kuruluşunun finansal, işlevsel ve yasal açıdan devletten özerk olması gereğidir. Dolayısıyla devlet ödeneklerine veya yardımlarına bağımlı, devlet tarafından yetki verilmiş veya yaratılmış örgütler bu tanımın dışındadır. Sivil toplum kuruluşlarını, resmi ya da yarı-resmi kuruluşlardan ayıran en belirgin fark, devlete bağımlı olmamaları ve tamamen gönüllü ilişkilere dayanmalarıdır.(Atar, 1997,s.98) Çoğulcu bir sistem içinde STK’ların, kendi kendine doğmuş, kendi kaynaklarından beslenen, yarışmacı, gönüllü ve özerk olmaları esastır.(Tosun, 2001, s.161) Özerk

olabilmenin en önemli şartlarından biri olan ekonomik özgürlük, STK'ların en fazla dikkat etmesi gereken niteliklerinden biridir.

Sivil Toplum Kuruluşu'nun farklı tanımlarında farklı kapsamlar ortaya çıkabilmekte, bazı tanımlamalarda bu kimliğe uygun görülen bir kurum, başka bir tanımlamaya göre dışarıda kalabilmektedir. Bununla beraber, STK'lar için ortaya konulan nitelikler birbirine yakın öğeler içermektedir.

Bu tanımlamaların sunduğu perspektiflerin birleştirilmesiyle, Sivil Toplum Kuruluşlarında olması gereken özellikler/nitelikler şöyle belirlenebilir:

1) Genel olarak kamusal alandaki tüm bireylerin katılımına açık kuruluşlar, dernekler, sivil oluşumlar gibi yurttaşların gönüllü katılımı ile oluşan birliktelikler olmaları,

2) Özerk olmaları. Bu kuruluşların siyasal iktidar karşısında bağımsız olmaları. Bu bağlamda, söz konusu kuruluşlara yasak uygulanmaması, bu kuruluşların devlet cihazınca yönlendirilmemesi. Ekonomik açıdan siyasal sistemin herhangi bir organı ile bağlantılı olmaması, gelir elde etmesinde herhangi bir siyasal kararın (kanun vb.) etkisi olmaması,

3) Sivil toplum kuruluşları yasal kurumlardır. Bu nedenle kuruluşların iç ilişkilerinde insan haklarına saygı kurumsal düzeyde garanti altında olmalı,

4) Sivil toplum kuruluşlarında üyeler arasında sivil davranış ruhu egemen olmalıdır. Bu nedenle sivil toplum kuruluşu üyeleri kendi aralarında karşılıklı hoşgörü ve dayanışma ile hareket ederler. Bu kurumlar aynı zamanda kendilerini kendi denetim mekanizmaları ile kontrol ederler. Bu denetimi yaparken dıştan gelen bir baskı ile karşı karşıya kalmazlar.(Doğan, 2002, s.275)

Bu nitelikler dikkate alındığında, sendika, siyasal parti, kanun eliyle yaratılmış mesleki kuruluşlar, e-gruplar, kanaat birliktelikleri gibi vatandaş gruplarının sivil toplumun bir ögesi olmakla birlikte, nitelikleri yeterli birer sivil toplum kuruluşu olarak algılanamayacağını belirtmek daha doğrudur.

2.2 'Sivil Toplum Kuruluşu' yapısının doğuşu

2.2.1 İnsanlar neden grup oluşturmurlar?

Sivil toplum kuruluşlarının tarihi, insanların biraraya gelerek gruplaşmaya başladığı dönemlerle başlamaz. Hatta, bugün küçük anlam kaymalarıyla, "Sivil Toplum Örgütü", "Gönüllü Kuruluşlar", "Üçüncü Sektör", "NGO (Hükümetlerdışı kuruluşlar-Non Governmental Organisations)", "Demokratik Kitle Örgütleri", "Baskı ve/veya Menfaat Grubu" gibi birçok kelime ile adlandırdığımız Sivil Toplum Kuruluşlarının oluşmaya başladığı ve bugünkü organizasyon yapılarını kazandıkları süreç, dünya tarihinin oldukça kısa bir dilimini kapsar. İnsanların bu anlamda birliktelikler oluşturarak kurumlar yaratmaları son birkaç yüzyılda doğmuş ve bu noktaya ilerlemiş bir süreçtir.

Bu dönüşümün bireysel, sosyal veya toplumsal etmenleri olduğu ifade edilebilir.

Bireysel olarak, insanları gruplar oluşturmaya veya var olan bir gruba dahil olmaya iten en önemli neden kişilerin tek başlarına başaramayacaklarını düşündükleri bir şeyi grup olarak başarabileceklerine inanmalarıdır.(Çaha/2, 1997, s.417) Bu kabul, insanları, avcılık döneminde grup olarak avlanmaya iten, günümüzde ise (örgüt, klüp, cemaat, parti vb.) gruplara dahil olma ihtiyacını doğrun temel içgüdüdür.

Sosyal bir etmen olarak; birey özelliğine dayalı Avrupa medeniyetinin geleneksel toplumlardaki sosyal dayanışma ruhunu zayıflatmasının neden olduğu eksiklik duygusunun(Doğan, 2002, s.255) bireyleri biraraya gelmeye yönlendirdiği tespit edilebilir.

İnsanların ilgileri mahalli düzeyden ulusal düzeye çıktıkça, eski örf, adet ve geleneklerini terk edip mesleklerine ve yaşadıkları yerlerde değişimler meydana geldikçe ihtiyaçlarında da belirgin bir değişim olacaktır. Toplum böylesine gelişip değiştikçe ve atomize hale dönüştükçe kişi, toplum içinde giderek önemini kaybedecek, devasa kuruluşlar, büyük şehirler ve ulaşılması zor siyasal yapı karşısında cüceleşecektir. İşte böyle bir ortamın doğal sonucu çıkar türlerinin çoğaltıldığı böyle bir toplumda insanlar eş görüşlere ve eş çıkarılara sahip insanlarla bir arada olmak isteyeceklerdir. Çünkü toplumda yalnızca sosyal, siyasal ve ekonomik örgütler, unsurlar devleşmemiş, fakat kişinin uğraşmak zorunda kaldığı problemler de devleşmiştir. Kişi de bu büyük sorunları çözebilmek için dayanışma ihtiyacı içindedir. Toplumsal koşulların yarattığı böylesine bir zorunluluk sonucu özellikle gruplar kurulmaya başlar. Kişi, çıkarlarının ve görüşlerinin paylaşıldığı bu kurumlarda artık o devasa toplum karşısında bir cüce değildir.

Grup oluşturma sürecini böyle bir toplumsal zorunluluk olarak niteler ve gelişmiş, parçalanmış bir toplumun ürünü olarak kabul edersek, gruplaşma toplumsal sistemin bünyesinde doğan bir tepki olarak belirir. Toplumdaki gelişmeleri yukarıya, üstyapıya taşımak gerekmektedir ve dernekler bu gereğin sonucu olarak doğarlar.(Yücekök, 1998, s.2) Bu sürecin temelinde, siyasal, sosyal ve ekonomik gücü elinde bulunduran otoriteyi toplumda gelişen yeni güçler karşısında geriletme çabasını görürüz.

İnsanları biraraya getiren bir diğer etmen olarak Wallerstein korunma ihtiyacını dile getirir. "Devletler (ve devletlerarası sistem) etkinlik kaybediyor diye görülmeye başlanırsa, insanlar korunmak için nereye yönelecekler? Yanıt şimdiden belli: "Gruplar". Gruplar çok çeşitli etiketlere sahip olabilir-etnik/dinsel/dilsel gruplar, cins ya da cinsel tercih grupları, çeşitli nitelendirmelere bağlı "azınlıklar". Bu yeni bir şey değil. Yeni olan bu grupların, tanım itibarıyla birçok grubu (eşitsiz sıralanmış olsalar da) barındıran bir devlette, yurttaşlığa ve katılıma alternatif olarak görülmelerinin derecesidir."(Wallerstein, 1998b, s.49) Yeni grupların kimlik

olarak algılanması niteliği, alışlagelmiş devlet, yurttaş gibi aidiyet duygularına bir alternatif haline gelebilecek kadar güçlenme eğilimindedir.

Wallerstein bir başka incelemesinde, insanların küçük gruplar halinde biraraya gelmesinin yönlendirme ile sağlandığını ifade ederek konuya eleştirel bir bakış açısından yaklaşır:

Modern dünyadaki liberaller, Yunan şehir-devletlerinden çıkarılmış, meydanda toplanmaya dayalı demokrasi modelinin modern devletler gibi fiziksel olarak büyük oluşumlarda kullanılamaz olduğunun gayet iyi farkındaydılar; üstelik modern devletlerin çok geniş kapsamlı karmaşık sorunlar hakkında kararlar vermeleri de beklenir. Liberaller Newtoncu bilimle aynı metaforu paylaşırlar: Karmaşıklıkla en iyi, onu farklılaştırma ve uzmanlaşma yoluyla küçük parçalara ayırarak başa çıkılır. Buradan da şu sonuç çıkar: Bireylerin, yurttaşlık erdemleriyle donanmış akıllı yurttaşlar rolünü yerine getirebilmeleri için, onlara yön gösterecek, alternatifleri sınırlayacak ve siyasi alternatifleri değerlendirmek için kullanılacak ölçütler önerecek uzman tavsiyelerine ihtiyaçları vardır.(Wallerstein, 2000, s.106)

Wallerstein'e göre gruplar, kitleleri parçalara ayırarak kontrol altında tutmanın bir yöntemidir.

"Grup" hareket tarzının handikapları da vardır. Bunların en önemlileri, yaratılacak "kitle"nin davranış şekilleri ile lider-kitle-iktidar arasında gelişebilecek kısır döngünün gelişme süreçlerine ket vurmasıdır.

Çünkü kitleler tembeldir ve akıllı değildir; içgüdüsel vazgeçiş sevmeyen ve bunun kaçınılmazlığı konusunda tartışma yoluyla ikna olmazlar; kitleyi oluşturan bireyler disiplinsizlik konusunda birbirlerine destek olurlar. Sadece kitlelerin lider olarak kabul ettikleri bireylerin etkisi sayesinde onları iş yapmaya özendirmek ve uygarlığın bağlı olduğu özverileri kabullenmelerini sağlamak mümkün olmaktadır.

Bu liderlerin, yaşamın gereklilikleri konusunda üstün bir iç-görüşe sahip ve kendi içgüdüsel arzularını kontrol edebilecek düzeye ulaşmış olmaları halinde her şey yolunda gider. Ama etkilerini kaybetmemek için kitleye, kitlenin kendilerine eğdiğinden daha fazla boyun eğmeleri gibi bir tehlike söz konusudur; dolayısıyla iktidar gereçlerinden

yararlanarak kitleden bağımsız olmaları zorunludur.(Freud, 1999, s.182)

2.2.2 Devlet otoritesinin sınırlanması süreci

Toplumsal kurumların çağın gereklerine göre değişmesi olağandır. Teknolojideki, değerler sistemindeki, ekonomik olanaklardaki değişiklikler toplumsal kurumları da değiştirir.(Kazgan, 2000, s.220) Devlet yapısının işleyiş ve algılanmasında da büyük farklılaşmalar olagelmıştır.

Sivil Toplum Kuruluşları tarihi açısından bu değişim incelendiğinde, sivil toplum yapısının ve dolayısıyla da Sivil Toplum Kuruluşlarının yükselişinin temelde iki nedene bağlı olduğu ifade edilebilir:

- 1) Ekonomik nedenler,
- 2) Siyasal düşüncede yaşanan değişim

Bu iki alandaki gelişmeler özellikle Rönesans, Reform ve Fransız ihtilali dönemlerini kapsayan birkaç yüzyıllık zaman diliminde yoğunlaşırken çok sıkı bir şekilde iç içe geçerek ayırt edilmesi zor bir hal alır.

2.2.2.1 Ekonomik nedenler

Hem ekonomik bir gerekçeyle oluşan hem de kendi varlığıyla ekonomiyi güçlendirerek zenginlik yaratabilen günümüz kentlerinin ilk örneklerinin ortaya çıkması, sivil topluma doğru gelişimin de başlangıcıdır. Özellikle bu kentlerin ticari faaliyetlere kazandırdığı ivmeyle ortaya çıkan 'servet', çok önemli bir faktördür.

Gerçi feodalite döneminde de kentler ve kentler arası ticaret vardı. Fakat son derece cılızdı. Burjuvazi sınıfının doğmasını sağlayabilecek ölçüde değildi. Sivil toplumun oluşmasında motor güç olacak burjuvazi, ortaçağ sonlarına doğru gelişen ticaret sayesinde doğmuştur.(Doğan, 2002, s.1)

Kentlerin askeri açıdan korunma imkanı veren muhkem kaleler olmaktan, ekonomik bir merkez ve servetin olduğu odak haline dönüşmesi sivil toplumun doğuşu için uygun yaşam alanını da yaratmıştır. Bir Alman atasözü olan "Kent havası özgür kılar" cümlesi böyle bir özerkleşmeyi anlatmak için kullanılır.(Doğan, 2002, s.16)

Feodal dönemde insanın zenginliğinin ölçüsü yalnızca topraktı. Ticaretin yaygınlaşmasından sonra yeni bir servet çeşidi ortaya çıktı: Para serveti. Feodal dönemin başlarında para durgun, yerleşik, hareketsiz iken; daha sonraki yüzyıllarda etkinleşmiş, canlanmış, akıcılık kazanmıştı. Feodal dönemin başlarında toplumsal kesimin bir ucundaki dua edenlerle (Ruhban sınıfı) toprağın sahibi olan savaşçılar (Askerler), toplumsal ölçeğin öteki ucunda duran serflerin emeğini yiyerek yaşıyorlardı. Şimdi yeni bir grup türemişti, sadece alarak ve satarak yaşayabilen orta sınıf. Feodal dönemden sonra en önemli servet kaynağı haline gelen para mülkiyeti, yükselen orta sınıfa yönetime katılma imkanı verdi.(Huberman, 1995, s.47)

Burjuvazinin konumundaki bu ilerlemede, o döneme kadar bir servet edinme yöntemi olarak henüz keşfedilmemiş olan ticaretin büyük etkisi olmuştur. Ekonomiye ve sosyal yaşama farklı bakış açısı da bu gelişmenin bir sonucu olarak kendini açığa vuracak, 16. Yüzyıldan itibaren burjuvazinin yükselişi ve belirleyiciliği ağırlığını açıkça hissettirmeye başlayacaktır. (Doğan, 2002, s.18)

Avrupa'da ticaretin gelişmesinin yanında devlet-toplum ayrışmasını doğuran diğer bir olgu da sanayi devrimidir. Kronolojik olarak büyük kentlerin doğuşu ve ticari burjuvazinin gelişimi, bilim alanındaki gelişmelerle birleşerek sanayi devrimini hazırlamıştır.

Nitekim Sivil toplum teriminin çağdaş anlamını kazanması kapitalizmin gelişmesinin de bir sonucu olarak ortaya çıkan sanayi toplumu ile mümkün olabilmektedir.(Doğan, 2002, s.35)

Yüzyıllar boyunca gittikçe daha da artan oranda serbestleşen ekonomik faaliyetler, kültürel homojenleşme ve karşılıklı bağımlılık olguları (Arıboğan, 2001, s.50) bu sürece ivme kazandırmıştır.

2.2.2.2 Siyasal algıda değişim

John Locke, devlet-toplum ilişkisi kuramını, sivil toplumun kendi kendini düzenleyen bir alan olmasının gündeme geldiği, burjuvazinin yükselme çağında geliştirdi. Locke kuramında, yüzyıllar boyunca yaşanan gelişmelerle siyasal alanın statüsünde bir değişikliğin söz konusu olduğunu, devletin rolünün mümkün olduğunca sınırlanması gerektiğini ileri sürmüştü. Toplum ve yönetim arasında açık bir farklılaştırmayı vurgulayarak, toplum ve devlet için iktidardan feragat etme noktasında bir ayrıma giden Locke, özel mülkiyet temeli üzerinde yükselen yeni bir toplumsal düzenin de ilk habercilerindendir.(Tosun, 2001, s.33)

Bu yeni düşünsel ortam aynı zamanda devletle toplumu laik bir temele dayalı olarak da açıklamaya yönelmiştir. Devletin kutsallıktan uzaklaşması, dinsel düşünüşün baskısından kurtulması, devlet kavramının ve yetkilerinin daha kolay tartışılabilmesine zemin hazırlamıştır. Böylece mutlak iktidar anlayışını zayıflatacak olan liberal kuram oluşmaya başlamıştır.(Doğan, 2002, s.293)

Tarihin çeşitli devirlerinde siyasal iktidar çeşitli itirazlarla karşılaşmış, farklı direnişlerle karşılaşmıştır. Ancak, Locke'nin bu yaklaşımıyla devlet ilk kez en temelinden sorgulanıyor ve çok önemli bir zemin kaymasına uğruyordu. "Artık iktidar, teorik olarak sınırsız otorite değildir."(Wallerstein, 2000, s.33)

Tebanın yurttaşlara dönüşmesi hem yukarıdan hem de aşağıdan gelen baskıların sonucuydu. Halkın yönetime katılma talepleri, ki buna demokratikleşme talebi de denebilir, kendini sürekli olarak ve bulabildiği her yolla ifade ediyordu. Bu talep, popülizmde ve devrimci ayaklanmalarda ifade bulan temel bir güç işlevi gördü. Talep sahipleri düzenli olarak

bastırılıyorlardı, ama kavram dolaysız bir mevcudiyet olarak genellikle zayıf da olsa, her zaman gelişme potansiyeli olan bir larva biçiminde hayatta kaldı.(Wallerstein, 2000, s.122)

Nitekim bu güçlü ve yükselen taleplerin gölgesinde şekillenen modern devlet, hiçbir zaman tam özerk bir siyasal bütün olmamıştır. Devletler, işleyişlerinde uymak zorunda oldukları bir dizi kural ile onsuz yaşamlarını sürdüremedikleri bir dizi meşrulaştırıcıdan oluşan bir devletlerarası sistemin ayrılmaz parçaları olarak gelişmiş ve biçimlendirilmiştir. Böyle değerlendirdiğimizde egemenlik kavramı, tam bir özerklikten daha çok, bir devlet mekanizmasının bir diğerindeki işleyişe olabilecek müdahalesinde meşruluk sınırları bulunduğunu belirtmeye yöneliktir. (Wallerstein, 2002,s.48)

2.2.2.3 Günümüzde otorite

Bugün küreselleşme, ekonomiden uluslararası ilişkilere kadar çeşitli alanlarda dünyayı etkileyen, uluslararası toplumun dokusunu ve yapısını eskiye oranla tanınmayacak ölçüde değiştiren bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Birleşmiş Milletler 1945 yılında kurulduğunda, uluslararası ilişkileri belirleyen temel aktörlerin devletler olduğu konusunda herhangi bir kuşku yoktu. Sadece devletler uluslararası ilişkileri etkileyebilecek kaynaklara sahipti. Oysa günümüzde, uluslararası ilişkileri ve dünya ekonomisini zaman zaman devletlerden çok daha fazla etkileyen yeni aktörler ortaya çıkmıştır. Çokuluslu şirketler, hükümetdışı örgütler, medya kartelleri, araştırma ve düşünce (think-tank) kuruluşları, hatta bazı devletlerin yıllık GSMH'sından daha fazla şahsi serveti bulunan bireyler ve yatırımcı konsorsiyumlar son 10 yıl içerisinde oluşan uluslararası sistemin yeni aktörleri olarak ön plana çıkmışlardır. (Öztürk, 2002, p.8)

Bugün, değil global sistemin tek aktörü olarak devletlerden söz etmek, devletin kendi sınırları içerisindeki tek egemen güç olduğunu öne sürmek bile anlamsız kalmaktadır. Devlet sınırları bir yandan iletişim teknolojisindeki devrimsel yenilikler dolayısıyla aşılırken, diğer yandan da devletin yasama ve yürütme organlarına bağlı olması gereken hükümetler kurumlarının etkisiyle, devlet otoritesi tartışılır hale gelmektedir. Gerçekten de devlet artık ne kendi sınırları içerisinde yaşayan halk, ne de kendi kurumları üzerinde Hobbes'cu bir egemenlik anlayışıyla hükmedememektedir. "Çünkü güç artık yalnızca devlette değil, bireyde, örgütlerde, sanayicide, medyada, şirketlerde ve daha birçok kurumda bulunan alternatif bir potansiyele de işaret etmektedir. Bu öyle bir potansiyeldir ki, hem ulusal düzeyde hem de uluslararası alanda tüm sistemin, yapısını temelinden sarsabilecek değişimler yaratmıştır."(Arıboğan, 2002, s.2)

Uluslararası hükümet dışı kuruluşlar (NGO'lar), her alanda hükümetleri ve ulusal düzeydeki sivil toplum kuruluşlarını etkilemekte ve onlar üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu nedenle uluslararası ilişkiler yeni boyutlar kazanmıştır. Önceden siyasal ilişkiler sadece diplomatik temsilcilikler aracılığıyla yürütülürken şimdi bunun yerini küresel sivil kuruluşlar almıştır.(Doğan, 2002, s.289)

1990'larda Dünya Bankası, IMF ve Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası örgütler; uluslararası ilişkilerdeki oyunun kurallarını belirlemede artan ölçüde güç kazanmışlardır. Aynı dönemde, ulus devletlerin kendi vatandaşları üzerindeki egemenlik haklarında ise aşınma olmuştur. Bir anlamda devlet-üstü kurumlar ile ulus-altı kurumların güçleri değişik oranlarda yer değiştirmiştir.(Akgün, 2003, s.58)

Ortaya çıkan bu yeni uluslararası sivil toplum kavramı ile dünya kamuoyu olarak da adlandırılabilen olan, büyük sermaye gruplarınca ve medya araçlarıyla kıtaları aşan bir seviyede oluşan ortak davranışlar birer realite haline gelmiştir. Bu yeni devasa sivil toplum, global sorunlara ilişkin talepleri formüle ederek uluslararası düzeyde oluşturduğu platformlara taşımakta ve dünya kamuoyunun oluşmasını doğrudan etkilemektedir.

Oluşan bu yeni eğilimler kendini Birleşmiş Milletler düzeyinde de hissettirmektedir. Dünya devletlerinin bünyesinde toplayan bu örgüt sivil toplum kuruluşlarının kendisine ilettiği sorunlarda söz konusu kurumları muhatap alma, onlardan bilgi isteme gibi yöntemlere başvurabilmektedir.(Doğan, 2002, s.290)

Kimi büyük hükümetdışı örgütlerin bütçelerinin ve kaynaklarının da çok sayıda gelişmekte olan ülkenin bütçesinden daha fazla olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Uluslararası Af Örgütü, Greenpeace, Sınır Tanımayan Doktorlar gibi alanlarında önde gelen hükümetdışı örgütlerin, çok sayıda ülkenin bütçesini aşan maddi kaynaklarının yanı sıra, uluslararası kuruluşların ve ülkelerin karar alma mekanizmalarını doğrudan etkileyecek güçleri de bulunmaktadır.(Öztürk, 2002, p.11)

Bruce Russett ve Harvey Starr, "bireylerin kimlik, çıkar ve bağlılıkları üzerinde hakimiyeti olan ve devletlerarası ilişkileri etkileyebilen her organize birim, ulus-devletlerin ana rakibi haline gelmektedir" der.(Arıboğan, 2001, s.49)

Egemenlik kavramının devlet ve toplum iç içeliğinden doğan karmaşıklığı, 21 yüzyılda da devam etmektedir. Artık ulusal sınırlarda biten bir devlet-toplum ilişkisinden değil, uluslararası sivil toplum kuruluşlarının da etki ettiği bir ilişkiler ağından söz edilir hale gelmiştir.

2.2.2.4 Ulus-devlet otoritesi ve geleceği

Özellikle ulusötesi ekonomi, 1945'ten beri fiilen evrensel olan bir kurumu zayıflattı: Bölgesel ulus devlet. Bu türden bir devlet kendi işlerinin küçülen bir bölümünden fazlasını artık denetleyemiyordu. Eylem alanı etkin biçimde kendi bölgelerinin sınırlarıyla belirlenen, sendikalar, parlamentolar ve ulusal yayın sistemleri gibi örgütler kaybettikçe, ulusötesi firmalar, uluslararası para piyasası ve uydu çağının küreselleşmiş medyası ve iletişim sistemleri kazandı. Kendi uydu devletlerini her durumda denetleyebilen

süper güçlerin ortadan kalkışı bu eğilimi güçlendirecekti.(Hobsbawm, 2002, s.512)

Batı'da, özellikle Rönesans dönemi gelişmeleriyle, yeni siyasal toplum arayışına girilmiş ve bunun sonucunda da; ulus devlet, ulusal nitelikli din, daha katılımcı ve özgürlükçü siyasal yaşam ve doğal halden arınmış bir siyasal yapı gibi temalar tartışılmaya başlanmıştı.(Çaha/1, 1997, s.28) Bugün artık, uluslararası finansal destekli örgütlerin ve sivil toplum kuruluşlarının yükselişiyle beraber ulus devletin neredeyse ortaçağdaki feodal beylikler gibi tasfiye edilmesi gereken siyasal kalıntılar olarak görülmeye başlandığı söylenebilir.(Doğan, 2002, Önsöz)

Artık egemenlik, yalnızca devletle ilgili değil, devletlerarası sistemle de ilgili bir iddiadır. Hem içeriye hem dışarıya yönelik çifte bir iddiadır. İçe yönelik olarak devletin egemenliği, devletin kendi sınırları içinde (bundan dolayı bu sınırların da devletlerarası sistem içinde açıkça tanımlanması ve meşrulaştırılması zorunludur) akılcıca gördüğü her türlü politikayı izleyebileceği, zorunlu gördüğü her türlü yasayı çıkarabileceği ve bunu, devletin içindeki hiçbir birey, grup ya da alt devlet yapısına yasalara uymayı reddetme hakkı tanımaksızın yapabileceği iddiasıdır. Dışa yönelik olarak devletin egemenliği, sistemdeki başka hiçbir devletin verili devletin sınırları içinde dolaylı ya da dolaysız hiçbir otorite uygulama hattına sahip olmadığı, çünkü böyle bir girişimin verili devletin egemenliğini ihlal etmek demek olduğu savıdır.(Wallerstein, 2000,s.72)

Japonya ve Amerika'dan gelen ekonomik tehditlere karşı kurulan Avrupa Birliği, iç pazarın ötesinde bir isteği temsil etmektedir ve çoğul Avrupa'ya sahip olarak yönetsel, hukuksal, siyasal ve kültürel bir formasyon oluşturma sürecindedir: Ulusların, bölgelerin Avrupa'sı, Avrupa Medeniyeti, Hristiyanlıklar vs. Küreselleşme, bölgeselleşme ve alt-bölgeselleşme süreçleri bir arada gitmektedir.(Kömeçoğlu, 2002, s.21)

Ancak bu globalleşme ve politik yerelleşme süreçleri zıt süreçler olmaktan çok, "Bağımsızlaşan birimlerinin bütünleşmesi ve katılımı" şeklinde

ortaya çıkan; başka bir deyimle, "Farklıların daha eşit ve üst düzeydeki bir ortamda birbiriyle bütünleşmesi ve tamamlanması" süreçleri olarak açıklanabilir.(Erkan, 1993, s.71) Bu yapıyla Avrupa'da ulus devlet egemenliğinin bir kısmını Avrupa Birliği üst birimlerine, bir kısmını ise alt (yerel) birimlere aktarmıştır.

Ortaya çıkan bu yeni tabloda halkı temsil edenlerin sadece seçim dönemlerinde değil sürekli bir şekilde eleştirilmesi ve sorgulanması gereği doğmuştur. Bu durum sivil toplum kuruluşlarına ihtiyaç doğurmaktadır. Diğer yandan üst-varlıklı sınıfların küreselleşerek ulusal devletin etki alanından çıkması, alt sınıfları temsil eden sendikalar gibi örgütlerin gücünün erimesi, orta sınıfın STK'lar aracılığıyla etkinliğini arttırmasını kolaylaştırmaktadır.(Doğan, 2002, s.289)

Bütün bu süreçlerin doğal bir sonucu olarak, gerek kamusal iktidar ve yasalar üzerindeki tekeli sayesinde ve gerekse siyasal eylemin etkin alanı olduğu için yüzyıllardır siyasetin merkez kurumunu oluşturan ulus-devlet aşınıyor. Çeşitli ulusüstü varlıklar üzerindeki gücünü ve işlevini hızla kaybediyor ve aslında, büyük devletlerin ve imparatorlukların parçalanması çok sayıda daha küçüklerini ürettikçe, bir uluslararası anarşi çağında kendini savunamayacak kadar zayıf kalıyor.(Hobsbawm, 2002, s.686)

Ancak, ulus-devletlerin geleceğini tartışırken kaçınılması gerekli iki hata var: İlki, ulus-devletlerin, çözülen, kaybolan kurumlar olduklarını veya kapitalist küreselleşme sürecinin sonucunda tüm siyasi ve iktisadi güçlerini kaybettiklerini düşünmek. İkincisi de, küreselleşmiş pazarın karşısındaki tek ya da temel savunma hattının ulusu veya ulusal egemenliği savunmak olduğuna inanmak.(Löwy, 2002, s.70)

Magna Carta ile ilk ipuçlarını veren ulus-devlet yapılanması tarihe karışma yolunda emin adımlarla ilerlediği bir gerçek. Unutulmaması gereken temel nokta daha değişim sürecinin ortalarında hatta başlangıcında olduğumuz. Bu nedende henüz oturmuş alternatif kurumlar tam da mevcut değil. Ama artık ok yaydan çıkmıştır ve herkesin bu sürecin çok da iradi

olmadığını, hele hele ulus-devlet düşmanlığı(!) ile ilgisinin hiç olmadığını anlaması gerekiyor. Kurumlar oturana dek ortada çok ciddi sorunlar da olabilir; ama kalıcı olarak geri dönülmesi olanaksız bir sürecin içinde olduğumuz muhakkak.(Karakaş, 2003, s.16)

Globalleşmenin ulus devlet açısından siyasal alandaki etkisinin ne olacağı değerlendirmesi, konuya kimin, nereden ve niçin baktığı sorularıyla değişmektedir. İşin aslı bu da bir sürpriz olarak karşılanmamalıdır. Çünkü başka olduğundan daha fazla globalizasyon bir süreç olarak siyasal alanda oluşabilecek değişimlerin henüz başında görünmektedir. Bu anlamda da, “ulus-devletlerin sonunun geldiği” savı ne kadar yanlışsa, “her şey eskisi gibi” tezi de o kadar yanlış olsa gerektir.(Çalış, 2003, s.43) Modern dünya-sistemimizde, toplumların dizaynını mümkün kılan en güçlü çekim kuvveti ulus-devlet olmuştur.(Wallerstein, 1998a, s.252) Bu yüzden de, ulus devlet olgusunun geçerliliğini tümüyle yitirebileceği düşünülemez.

Ancak devlet, tek güç merkezi değildir artık. Gelişmiş ülkelerde hem toplum hem sivil düzen yeniden çoğulcu bir nitelik almış, ortaçağların sonlarından bu yana egemen olan eğilimler sarsıcı bir biçimde tersine çevrilmiştir. Bu yeni çoğulculuk biçimleri, daha önce bilinenlerin hepsinden çok farklıdır. Daha önceki bütün çoğulculuk biçimleri güce dayanıyordu. Şimdiki ise işleve dayalıdır.(Drucker, 1992, s.6)

2.3 STK’ların fonksiyonları

Çoğulcu demokrasi kuramcıları, devlet ve yurttaşlar topluluğunun birbirinden bütünüyle ayrı iki oluşum olduğu varsayımından hareket ederek, sosyal hak ve özgürlüklerin demokratik içeriğini belirleyecek düzenlemelere, devletin doğrudan müdahalesi olmayan sivil örgütlenmelerin daha da etkinleştirilmesiyle ulaşılabileceğine inanırlar.

Çoğulcu demokraside sivil toplum kavramı, çıkar gruplarının aktif varlığına dayanarak, devletten tamamen ayrı bir toplum anlamını

kazanmıştır. Bu kuram özünde, devleti asgariye indirmeyi değil, sivil toplum kuruluşlarının dinamiğiyle etkilemeyi öngörür.(Üstel,1999, s.82)

Gerçekten de sivil inisiyatif ve üçüncü sektör kavramları, sosyal devleti sorgulayan tartışmada ana öneme sahiptir. Bunun yanında klasik anlamda idare cihazından oluşan bürokrasiye dayalı "sosyal devletten" "sosyal refah toplumuna" geçişte bu iki kavram anahtar rol sahibidir. Yani bireylerin devletle olduğu gibi sivil toplum kuruluşları ile de doğrudan ilişkili oldukları ve bunun yanında; sivil toplum kuruluşlarının da kamusal nitelikli hizmetlere katkıda bulundukları bir toplum anlayışına geçişte üçüncü sektör ve yurttaşların gönüllü katılımları kilit bir rol oynamaktadır.(Doğan, 2002, 261)

Çoğulcu bir sistemde iktidar geniş bir alana yayılmış ve birçok kurum tarafından paylaşılmıştır. Devlet, irili ufaklı milyonlarca iktidar odağının üzerinde yükselir. Büyük ya da küçük her örgüt, kendi çapında bir iktidar odağıdır.(Zileli, 1999, s.35) Ayrıca iktidar yapısı da belirli konularda kompartımanlara ayrılmıştır. Bir soruna en etkili çözüm yolları bir kurumun elindeyken başka bir sorun en etkili bir şekilde başka bir kurum tarafından ele alınabilir. Bütün bunlar berrak, sağlam ve bükülmez bir hiyerarşik iktidar kalıplaşmasına tam karşıt düşmektedir. Çünkü grupların toplumdaki siyasal talepleri toparlayıp, bu taleplere taraftar bulma çabası içinde diğer gruplarla pazarlık ederek ve kendi görüşlerinin savunmasını yaparak bu talepleri etkili kamu politikası haline dönüştürerek karar alma organlarını etkilemesi ölçüsünde, iktidar tek taraflı hiyerarşik ve basit bir yapıya sahip değil demektir. Böyle bir ortamda iktidar savaşı veren siyasal partiler de bu grup çatışmasından en karlı şekilde çıkmak ve en çok sayıda grubun sadakatini kazanmak için çok taraflı olmak zorunda kalacak ve ideolojik bükülmezliklerinden ve tek yönlülüklerinden arınarak, toplayıcı nitelikler kazanmaya çalışacaklardır.

Toplumdaki grupların incelenmesi bu "iktidar" oluşumunu meydana çıkaracaktır. Eğer böyle bir oluşum varsa, o zaman toplumda tek yönlü bir baskı olmadığı ve toplumun plüralist bir düzen içinde olduğu ortaya

çıkacaktır. Her grup ya tek başına ya da kendi görüşüne yakın diğer gruplarla birleşerek toplum düzenini lehine çevirmeye çalışır. Bu uzun soluklu bir mücadeledir.(Yücekök, 1998, s.7)

Paul Q. Hirst çok isabetli bir tespitle, böyle bir mücadele ortamında sivil toplum kuruluşlarının, "çoğunluğun diktatöryası"nın önünde yegane engel olduğunu ifade eder.(Çaha/1, 1997, s.31) Örgütlü toplum, hem çoğunluğun aşırılıklarını azaltmada hem de iktidarı denetlemede yararlanılması gereken etkili bir araçtır.(Doğan, 2002, s.97) Toplumun sağlıklı sivil toplum kuruluşlarında örgütlenmiş bir yapıya kavuşarak iktidarı denetleyebilecek ve çoğunluğun diktatöryasını engelleyebilecek nitelikleri elde edebilmesi ise söz konusu örgütlerin bağımsızlığı ve halk tarafından kabul görmesi ile mümkündür.

Temelde demokrasi, "siyasi erk'in tayini ve kontrolü" problemine indirgenebilir. Bu tayini temin edecek olan seçim mekanizmasıdır. Ancak siyasi erki seçimle tayin etmekle yetinilmesi, "temsili demokrasi"dir ve yarımıdır. Demokrasinin tam anlamıyla bir "Halk idaresi" olabilmesi için "siyasi erk'in tayini"nin 'kontrol' ile tamamlanması gerekmektedir.(Hocaoğlu, 1997, s.107) Bu kontrolü en iyi sağlayacak mekanizma ise Sivil Toplum Kuruluşlarıdır.

Demokrasilerde siyasal karar alma süreci, kamuoyunun yönlendirmelerine açıktır. Kamuoyu ise anlatımını medya denilen sözlü, görüntülü ve yazılı kitle iletişim araçlarında bulur. Yaygın kanıların oluşmasına, birtakım kişiler ve örgütler önderlik ederler. Medyada ortaya çıkma olanağı buldukları ölçüde, siyasal kararları etkileyebilirler. Sağlıklı bir demokrasinin işleyebilmesi için, kamuoyu oluşmasında etkili örgütlerin toplumun bütün katmanlarını kapsamaması zorunludur. Toplumun yapısındaki "çoğulculuk" kamuoyunu oluşturan kuruluşların çokluğuyla temsil edilmek gerekir.(Tunçay, 1998, s.6)

İstikrarlı bir demokratik sistemin tesisi için "güçlü bir sivil toplum"un varlığı, seçim kurallarından daha önemlidir. Sivil toplum, devlet ile bireyler

arasındaki ilişkilerde birbirinden bağımsız olarak faaliyet gösteren çok sayıdaki dernek, vakıf, sendika, grup, cemaat ve medya gibi kurumlardan oluşur. Gerek sivil toplum kuruluşları, gerekse bu niteliği olmayan sivil toplum örgütleri, halkın, devlet ve hükümet politikalarını etkilemesini mümkün hale getirir.(Atar, 1997, s.99)

Dolayısıyla STK-devlet ilişkilerinde köklü bir iyileşmenin sağlanması, devletin, demokratikleşmesi ve eşit yurttaşların devleti durumuna gelmesine sıkı sıkıya bağlıdır. STK-devlet ilişkilerinin olumlu ve verimli bir temele oturtulması için otoriter, merkezîyetçi bir devlet geleneğinin ve bu geleneğin toplumda yarattığı kabullerin, kültürel alışkanlıkların değiştirilmesi gerekir.(Kızılyaprak, 2000,s.231)

2.3.1 “Yurttaş Açığı” kavramı

Temsili demokrasi, günümüz gelişmiş toplumlarında yetersiz bulunmaktadır. Soğuk savaş döneminin sona ermesinin ardından ‘sağ’ ve ‘sol’ ideoloji temelindeki fikir ayrılıkları eski keskinliğini yitirmiş görünüyor. Sadece iki temel düşüncenin ağırlığıyla şekillenen siyasal yelpazede seçim sonuçları çoğunluğun iktidarını mümkün kılabilirdi. Bugün ise yelpazenin her yanına dağılan oy tercihleri, ‘çoğunluğun isteği’ni belirsizleştirmektedir. Yetersiz uygulamalar veya adaletsiz seçim sistemleri gibi nedenlerle demokrasiler, bazen, ‘azınlığın çoğunluk üzerindeki hakimiyeti’ veya ‘hiçbir kesimin isteklerini yerini getiremediği koalisyon yönetimleri’ şeklini alabiliyor.

Öte yandan siyasal tercihlerde iki kutupluluğun belirsizleşmesi, siyasal partilerin belirli sosyal sınıfların temsilcisi olma niteliğini de zayıflatmaktadır. Ayrıca medya, iletişim ve haberleşme alanlarındaki yenilikler ile ulaşılan nokta, birkaç yılda bir oy vermenin siyasal katılım açısından yetersiz görülmesine neden olmaktadır. Bu noktada sivil toplum kuruluşları, siyaseti daha sürekli biri şekilde etkilemenin araçlarından bir haline gelmişlerdir.(Doğan, 2002, 255)

Toplumsal sorunlarını çözme işlevini yüklenen en büyük örgüt olan devletin ve kamu yönetimlerinin günümüz şartlarında birçok alanda yetersiz kalması, hatta bir dizi alanda gösterdiği egemenlik refleksiyle topluma karşı tavır alır hale gelmesi sonucunda doğan boşluklar, bireylerin kendi örgütlenmeleri ile doldurulur hale geldi. Giderek fark edildi ki, aslında bu alanlar kamu kurumlarının düzenlemesi gereken alanlar değil, sivil toplum kuruluşlarının bizatihi kendisinin düzenleyebileceği, kendi öz alanlarıdır. Böylece STK'lar çözüm arayışlarının nesnesi olmaktan çıkıp öznesi olmaya başladılar.(Gönel, 1998, s.96)

Devletler faaliyetlerini sadece temsili demokrasiden aldıkları meşruiyet içinde gerçekleştirmeye çalıştıklarında sunabildikleri kamusal hizmetler, ancak ortalama talebi karşılayabilen hizmetler oluyor. Oysa artık, bütün yurttaşların talep ettikleri birbirinden çok farklı hizmetlerle bu ortalama talep arasında önemli bir boşluk var. Bu açık, literatürde 'yurttaş açığı' denilen bir kavramla tanımlanıyor. (Tekeli, 2000, s.113) Liberal devletin sosyalist kuramdan etkilenerek zayıf toplumsal kesimleri korumak için giriştiği yapısal reformlar devlet ile toplum arasındaki ayrılığı azaltmış olsa da, insanların devletten hizmet taleplerindeki büyük artış ve çeşitlenme yurttaş açığının giderek daha da büyümesine neden oluyor.(Doğan, 2002, s.257)

Günümüz demokrasisinin yurttaş açığını azaltabilmesi ve niteliklerini yükseltebilmesi için, iki farklı meşruiyete dayanan kamu hizmetlerinin üretilmesine birlikte yer vermesi gerekiyor: Bir taraftan temsili demokrasi kalıpları içinde üretilen hizmetler, diğer taraftan da sivil toplumun ürettiği hizmetler. Bu ikisi bir arada ele alınabildiği takdirde, yurttaş açığı biraz daha kapanabilecektir.

Sivil toplum kuruluşlarının uluslararasılaşması da bu sürecin küresel bir yansımasıdır. Uluslararası toplumun, uluslararası siyasal otoriteden talepleri çeşitlenmiştir ve güçlenmiştir. Küresel siyasal otoritenin bu ihtiyacı karşılamadaki yetersizliği, bazı taleplere karşı isteksizliği uluslararası sivil toplum kuruluşlarını doğuran faktörlerden biridir.

Tek bir ulus düzeyinde, ulus demokrasisinin işlevi bakımından sivil toplum kuruluşlarının önemli gerekçeleri ve işlevi vardır. Uluslararası düzlemde de uluslararası sivil toplum kuruluşlarının konumu buna benzer. Küreselleşmemiş dünyada toplumların global talepleri, yeni, uluslararası boyutlarda sivil toplum kuruluşlarına olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır.

Buna en önemli örnek çevre sorunlarının çözümüdür. Ekoloji sorunlarının çözümünün artık ulus devlet çapındaki düzenlemelerle gerçekleştirilmesinin olanağı yoktur ve ulusaşırı, transnational faktörlere ihtiyaç duyulmaktadır.(Tekeli, 2000, s.113)

2.3.2 STK'ların toplum içindeki konumları

STK'lar toplumun aktif bir parçasıdır. Bu anlamda, toplumun bir parçası olarak hem kendileri değişirler, hem de toplumun değişmesine katkıda bulunurlar. STK'lar, içinde bulundukları toplumu önyargısız olarak algılayabilecek, sorunları/ihtiyaçları işbirliği ile saptayabilecek ve çözüm yollarını uygulayabilecek en ideal kurumlardır.

STK'ların toplumla ilişkilerini karşılıklı etkiyleşimle sürdürmesi ve diyalogunu karşılıklı öğrenme süreci olarak yürütebilme kabiliyeti bu kurumları, toplumsal çözümler için ideal bir pozisyona getirir. Toplumla ilişki kurmayı görevinin gereği olarak kabul eden ve bunun için kendi koşullarına uygun stratejiler saptayan her STK bu pozisyonunu güçlendirir. (Kızılyaprak, 2000, s.230)

STK'lar, toplumla ilişki kurarken görev alanına, kapasitesine ve içinde bulunduğu koşullara bağlı olarak, değişik kanallar kullanabilir. Bu kanalların sağlıklı olarak işletilebilmesi için bireylerle yüz yüze iletişim kurmak ve medya aracılığıyla geniş kitlelere ulaşmak toplumla diyalogun geliştirilebilmesi için çok önemlidir. Medya ile işbirliğinin ilkelerinin saptanması, bir halkla ilişkiler stratejisi geliştirilmesi ve kullanılacak iletişim dilinin iyi seçilmesi bu amaca ulaşmayı kolaylaştıracaktır.

STK'ların toplumla ilişki kurmadaki başarısının belirleyicisi, ürünlerinin kalitesidir. STK'lar, kendilerini topluma kabul ettirmelerinin en

etkin yönteminin ortaya çıkardıkları ürünlerinin (mal ve hizmet) niteliğinin yüksekliği ile doğru orantılı olduğu bilinci ile çalışmalarını yürüttükleri ölçüde başarılı olurlar. Ürün kalitesi ile doğru orantılı olmayan yoğunluktaki bir halkla ilişkiler çalışması uzun, hatta orta vadede ilgili STK'yı ve bir bütün olarak STK hareketini yıpratıcı sonuçlar doğurabilir. STK çalışmaları, toplumdaki bireylerin yurttaşlaşma sürecine bir katkı niteliğindedir.

2.4 İlk STK örnekleri ve Fransız ihtilaline kadar STK'lar

Sivil Toplum Kuruluşları, çeşitli dönemlerde farklı yapı ve özelliklerle var olagelmışlerdir.

Önceki bölümlerde, günümüz "Sivil Toplum Kuruluşu" tanımlamasının temel özelliklerini; siyasal iktidardan bağımsızlık, ekonomik açıdan özerklik, gönüllülük ve belirli hedeflere ulaşmak amacıyla oluşmuş birliktelik ana başlıklarıyla tanımlamıştık.

Tarihsel gelişim sürecinin başında informal toplantılar biçiminde başlayan, ilkel sivil toplum örgütü modeli sayılabilecek örgütlenmeler, zamanla devletin destek ve/veya onayı ile özerk resmi kuruluşlara dönüşeceklerdir.

Bu tür informal toplantılarla varlığını gösteren ilk birlikteliklerin 1560'lı yıllarda başladığı tahmin edilmektedir. Bu türden bilinen ilk dernek, Galile'ye bağlı olarak "Accademia dei Lincei" adı ile Roma'da kurulmuştur. Galile'nin çalışmaları Kilise'nin onu mahkum ettiği 1657 yılına kadar sürmüştür. Aynı yıl, Medici, Floransa'da "Accademia del Cimento" (Academy of Experiment-Deney Akademisi) adında bir kurum oluşturur. Üyelerinin önemli bir bölümü Galile'nin öğrencileri olan topluluk bilimsel deney ve gözlem çalışmaları yapmaktadır. On yıl faaliyet gösterir. Kısa süreli olmasına rağmen bu grubun, termometre, barometre, mikroskop gibi bilimsel araçların keşfinde büyük katkısı olmuştur.(Alkan, 1998, s.86)

Özellikle Batı Avrupa’da hızlı düşünsel gelişim ve dönüşüm sürecinin yaşandığı Rönesans ve Reform dönemlerinde bilim, sanat veya toplumsal alanlarda çeşitli konuları ele almak için oluşturulmuş benzer oluşumlara rastlayabiliriz. Dönemin önemli sanatçılarının eserler verdiği ve hayatlarının önemli bir bölümünü çalışarak ve öğrenciler yetiştirerek geçirdiği atölyeler, özgürlükçü fikir adamları veya devrimci reformistlerin biraraya getirdikleri gruplar, Galile’nin örneğine benzeyen, farklı amaçlarına yönelmiş, henüz doğum aşamasındaki Sivil Toplum Kuruluşları olarak değerlendirilebilir.

Ancak, ne sanat ne de bilim alanındaki hürriyet gelişimi, insanın toplum içindeki siyasal yaşayışına herhangi bir serbestlik veya hürriyet getirememiştir. Sanat ve din alanında insan düşüncesine bir dereceye kadar hürriyet gelmiş, lakin bu hürriyet insanın toplum içindeki siyasal durumunu değiştirememiştir. İnsanlar yine, kudretini ve yetkisini tanrıdan aldığını iddia eden, kral, imparator, prens veya hükümdar denen bir tek insanın sert, mutlak ve sınırsız otoritesine tabi olarak ve onun keyfi idaresi altında yaşamaya devam etmişlerdir. Daha açık bir deyişle, toplum içinde kişinin insan olarak hiçbir değeri tanınmamıştır.(Armaoğlu, 1994, s.5)

Bu en temel eksiklik, yani bireyin eksikliği, ‘İlkel Sivil Toplum Kuruluşu’ olarak niteleyerek örneklendirdiğimiz yapıların, günümüz “Sivil Toplum Kuruluşu” kavramına yaklaşabilmesinin önündeki zor engellerden biri idi. 1789 Fransız İhtilali ile, toplumların bu siyasal düzeni yıkılmaya başlamıştır.

Bugünkü anlamına yakın sivil toplum kuruluşlarının doğuşu, Batı Avrupa’da merkantalizmle birlikte oluşmaya başlamıştır. Ortaçağın sermayeyi kısıtlayıcı koşullarının ortadan kalkması ile sivil toplum kuruluşlarının gelişmesi tarihsel olarak birbirine paraleldir.(Doğan, 2002, s.167)

Bugün içinde yaşadığımız dünyada karşılaştığımız sosyal-siyasal bir çok konunun ilk tohumlarını taşıyan Fransız İhtilali ile birlikte devlet ve toplumun birbirinden ayrıldığına tanık olmaktayız. Artık bireyler toplum

içerisinde, insan haklarına sahip, davranış ve kendini geliştirme haklarını istedikleri gibi kullanabilecekleri varsayılan, özgür ve eşit yaratıklar olarak kabul edilmekteydiler.(Doğan, 2002, s.35) İhtilalinin yarattığı ve yaydığı fikirler "Sivil Toplum" la birlikte "Sivil Toplum Kuruluşları"nın yapılanmasını hızlandırmış ve bu kuruluşlara kimlik kazandırmıştır.(Karataş, 1997, s.9)

Fransız İhtilali'nden önce, bireylerin kendi inisiyatif ve çabalarıyla insanları biraraya getirerek oluşturdukları "Yapı"ların, "Kuruluş" özelliğini kazanabilecekleri bir metodolojiye kavuşturulması düşüncesi ancak 'Fransız İhtilali'nin güçlü etkisiyle olgunlaşmış ve söz konusu toplulukların bireysellikten kurumsallığa geçişi mümkün olabilmıştır.

2.5 Yakın dönemde STK'lar

Sivil toplum kuruluşları ihtisaslaşmış, işbölümünün yoğunlaşp, siyasal katılmanın arttığı, endüstrileşmiş toplumlarda yoğun olarak görülür. Çünkü bu tür toplumlarda toplumsal mobilizasyon artmıştır.

İhtisaslaşmanın ve işbölümünün yanı sıra okuryazarlık oranında, şehirleşmede, sanayileşmede, kitle haberleşme araçlarında, kişi başına düşün milli gelirden meydana gelen artışlar kamu hizmeti isteklerini çoğaltacaktır. Bu artış, bilincin giderek ulusal düzeye çıktığını gösterir. İlgi ve çıkar bilinci yöresel düzeyden ulusal düzeye çıktıkça devlet yeteneklerini artırıp bir refah devleti olmaya zorlanacak, iktidar daha geniş ve karmaşık, temsil yeteneği daha yüksek kadroların eline geçecek, toplumda yoğunlaşan talepler ve yeni gelişen toplumsal güçlerin meşruiyet savaşları sonucu siyasal katılma ve siyasal hareketlilik artacaktır. Bu siyasal hareketlilik sonucu toplumun örgütlenme oluşumu yoğunlaşacak ve siyasal davranış bütün bu gelişme sonucu yeni boyutlar kazanacaktır.(Yücekök, 1998, s.3)

"Sivil toplum kuruluşları kendi uzmanlık bilgilerini deşifre eden, siyasal normalleşmeyi sağlayan kuruluşlardır. Batı siyasal demokrasisinin gelişmesine, toplumu bir nesne gibi gören siyasal paradigmanın

dönüşmesine yol açan, onun bir anlamda siyasal dekonstrüksiyonunu sağlayan en önemli oluşumlardır. Dünya için yeni bir siyasal oluşum şeklidir. Bu oluşumlar da temelde uzman dediğimiz insanların, anahtar bir rol oynamasıyla gerçekleşmiştir. Bu insanlar ilk önce aydın sorumluluklarını yerine getirerek kendi bilgilerini toplumsal katılıma açmışlardır ve sivil toplum kuruluşları insan hakları, çevre, kadın hakları gibi alanlardaki bu mesleki profesyonel deneyimin iktidarla sürtüşmesinden ortaya çıkmıştır”(Gümüş, 2002, s.4)

Profesyonel organize grupların, yani Sivil Toplum Kuruluşları'nın büyük sayılara ulaşması ve etkilerinin artması 20. Yüzyıla ait olan bir gelişmedir. İhtisaslaşmanın toplumun çeşitli kesimlerinde dayanışmayı gerektirdiği ve dayanışmanın da kaçınılmaz olarak sürtüşmeyi doğurduğu düşünülürse 20. yüzyılın çatışmacı modern toplumlarında baskı gruplarının belirli çıkarları savunmadaki önemleri daha iyi anlaşılır.(Yücekök, 1998, s.8) Ticaretin güçlenmeye başladığı ortaçağ döneminde üretici; işletme sahibi, işçi ve ürettiği malın pazarlamacısı olarak ticari hayatın yegane aktörü idi. Zamanla “İşçi”, “İşveren”, “Tüccar” gibi ihtisas alanlarının oluşması, grupların her birinin kendi içinde dayanışma grupları oluşturmaları bu süreci özetleyen güzel bir örnektir.

Üretim tarzlarındaki farklılaşma ile artan ürün yelpazesi ve genişleyen üretim sürecinin yarattığı yeni gruplar arasındaki çıkar çatışmaları, yakın dönemde gruplaşmanın önemli yükseliş nedenlerinden biridir.

Öte yandan, modern devlette, toplumun siyasal yapısını meydana getiren örgütler ve idare edenle-edilen arasındaki ilişkileri tayin eden resmi mekanizmanın, gönüllü kuruluşla takviye edilmesi de gerekmektedir. Bu gönüllü kuruluşlar yalnızca üyelerinin taleplerini resmi otoritelere ulaştırma görevini yüklenmeyecek fakat onları bu talepleri kabule zorlayıcı baskı da icra edeceklerdir.(Yücekök, 1998, s.8)

2.6 Günümüzde STK'lar ve sayıları

Sivil Toplum Kuruluşlarının sayıları hızla artmaktadır. Özellikle uluslararası alanda sayısal açıdan bir Sivil Toplum Kuruluşu patlaması yaşanmakta, kuruluşların, öncüleri, ağları toplumsal varlık nedenleri çeşitlenmektedir.

Bu gelişme 60'lı 70'li yıllarda özellikle üç alanda kendini göstermeye başladı: İnsan hakları, nc Dünya'da çok uluslu şirket stratejileri ve evre koruması.(Mattelart, 2001, s.131) Söz konusu dönemde küresel eşgüdüm için duyulan büyük ihtiyaç uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarını çoğaltan önemli bir etkindir.

1980'lerin ortasında 365 hükümetlerarası ve 4615 kadar ya da erken 1970'lerdekinin iki katından daha fazla hükümetler dışı örgüt vardı. Ayrıca doğal kaynakları ve çevreyi koruma gibi sorunlarda küresel eylemin giderek acilleştiği kabul ediliyordu. Ama ne yazık ki bunu gerçekleştirebilmenin yegane resm işlemi ve aracı olan uluslararası antlaşmalar yavaş, hantal ve yetersizdi. Egemen ulus-devletler tarafından ayrı ayrı imzalanması ve onaylanması gereken bu yöntem ile hedefe ulaşmanın neredeyse imkansız olduğu, Antartika kıtasının korunması ve balina avının sürekli olarak yasaklanması için gösterilen çabalarda açıkça görüldü.(Hobsbawm, 2002, s.519)

Sivil Toplum Kuruluşlarının sayılarının hızla artmaya başlaması ve uluslararası alanda daha etkin hale gelmeleri sürecinin 1980'li yılların sonlarında başladığını söyleyebiliriz.(Bilman, 2003, p.3) zellikle, iki kutuplu dünyanın soğuk savaş psikolojisinin dünyada yarattığı toplumsal tedirginliğin iyice azaldığı ve nihayet iki kutupluluğun bir anlamda son bulduğu 90'lı yıllar bu sürece büyük bir ivme kazandırmıştır.

Soğuk savaş döneminde bir devlet refleksi olarak dünya genelinde hükümet politikalarına egemen olan, her toplumsal alanı kontrol altında tutma içgüdüsü, 90 sonrasında yerini Sivil Toplum Kuruluşları için daha

uygun bir zemine bırakmıştır. Bu zeminde siyasal otoriteler bazı alanlardaki görevlerini kısmen de olsa STK'lara devretmeye razı olmaya başladılar.

Halen uluslararası nitelikteki NGO'ların sayısı 30.000 civarındadır. 1956-86 yılları arasındaki otuz yıllık dönemde bu sayının küçük artışlarla 5.000'e ulaştığı, buna karşılık 1987-2000 yılları arasındaki on üç yıl içinde 30.000'e yükseldiği göz önünde tutulduğunda, bu sayısal büyümenin hızı daha iyi ortaya çıkmaktadır. Ulusal düzeyde faaliyet gösteren NGO'ların sayısı ise günümüzde milyonlarla ifade edilmektedir. ABD'de 2 milyon, Hindistan'da ise 1 milyondan fazla kayıtlı NGO faaliyet göstermektedir. Rusya Federasyonu'nda kurulu NGO sayısı on yıl önce yok denecek kadar az iken, bugün bu sayının 65.000'i geçtiği bildirilmektedir. Endonezya'da sadece çevre sorunlarıyla ilgilenen 2.000'den fazla NGO bulunduğu ve bunların hemen hepsinin son on yıllık dönemde kurulduğu göze çarpmaktadır.(Bilman, 2003, p.3)

2.7 STK'ların sayılarını artıran faktörler

Gerek ulusal ve gerekse uluslararası alanda Sivil Toplum Kuruluşlarının sayısının hızla artmasının üç nedeni olduğu belirlenebilir:

1. Hükümetlerin bu kuruluşlara yönelik politikalarında meydana gelen olumlu değişim. Modern refah devleti tanımlaması, bu kuruluşların devlet tarafından otoritesine ortak olan bir yapı olarak görme eğilimini azaltmıştır. Bu durumun, hükümetlerin Sivil Toplum Kuruluşlarını halka ulaşabilmek için bir platform olarak kabul etmesi sonucunu doğurması ve bu anlamda kuruluşların meşruiyetinin güçlenmesi, sayılarının artması sonucunu doğurmuştur.

2. Özellikle çevre, insan hakları gibi konularda hükümetlerin ve halkın duyarlılıklarının artması.

3. Hükümetlerin ve halkın duyarlılıklarının artmasıyla oluşan kaynakların kuruluşlara sağladığı imkanların örgütlenmeye yaptığı katkı.(Özay, 2000,s.50)

2.8 Osmanlı'dan günümüze Toplumumuzda STK'lar

Günümüzdeki yaygın anlaşılma biçimiyle "Sivil Toplum Kuruluşları"nın varlığına ilişkin ilk izler, ülkemizde, ancak Tanzimat döneminde görülmeye başlar.(Bolay,1997, s.7)

Üretim ilişkilerinin devletin kısıkaç denetimi altında bulunduğu Osmanlı toplum yapısının statik ve monolitik özellikleri, daha önceki dönemlerde sivil toplum kuruluşlarını gerekli kılacak bir sosyolojik çoksesliliğe olasılık tanımamaktadır. Devlet hem tarım, hem sanayii, hem de ticareti kendisi örgütleyip yürütmektedir. Bu da saray ve kapıkulundan oluşan iktidara sonsuz bir siyasal güç sağlamaktadır. İktidar paylaşılamayan mutlak bir iktidardır. Çünkü denetimin, mülkiyetin, dolayısıyla buyrukçuluğun devlet tekelinde olduğu böyle bir yapıda sosyal, ekonomik ve siyasal rekabete de yer yoktur.(Yücekök,1998, s.13)

Osmanlı'da, 19. yüzyıl başlarından itibaren yoğunlaşmaya başlayan Batıya açılma dönemi, devlette, sivil toplum örgütlenme modelinin de başlangıcı sayılabilir. Bugünkü modern anlamda sivil toplum kuruluşları ise ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde uç vermeye başlamıştır. Tanzimat sonrasında merkezi bürokratik yapısını güçlendiren devlet, bu kuruluşları ekonomik, siyasal ve idari nedenlerle desteklemiş, hatta özel kanunlarla kuruluşlarını sağlamıştır. Temel amaç, bu yapılar aracılığıyla toplumu vesayet altında tutma arzusudur. Bu denetim ve etki, özellikle dernek, sendika, meslek odaları gibi ilk devlet dışı kuruluş türlerinde daha yoğun görülür.(Gönel, 1998, s.3)

Devlette hakim olan merkezi ve vesayetçi bir yönetim geleneği, toplumda köklenmiş kadercilik anlayışı ve sivil inisiyatifsizlikle birleşince, ülkemizde STK'lar uzun bir süre devletin gölgesinde kaldılar. Devletin aynı zamanda rakipsiz en büyük fon tahsisçisi olması, kaynak sıkıntısı çeken STK'ların gönüllü bağımlılığını da artıran bir unsur olarak süregeldi.(Gönel, 1998, s.3)

Nitekim, Osmanlı ve Türkiye’de “Sivil Toplum” ve “Sivil Toplum Kuruluşları”nın geçirdiği dönemler siyasi gelişmelerle neredeyse birebir örtüşen bir trend izlemektedir. Bütün toplumlarda görülebilecek olan, siyasi trend ile sivil toplum kuruluşları arasındaki paralellik, Türkiye’de oldukça güçlüdür. Bu paralelde, Tazminat Fermanı ile I. ve II. Meşrutiyet’in ilanları, kendi dönemlerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının sayılarını da artıran gelişmeler olmuştur.

Cumhuriyet tarihinde de sivil toplum kuruluşlarının oluşumunun Osmanlı dönemine benzer bir trend gösterdiği, yani siyasi konjonktürden direkt etkilendiği gözlenir. Türkiye Cumhuriyeti’nin bağımsızlık mücadelesi dönemindeki şartlar içerisinde “Sivil Toplum Kuruluşları” olarak değerlendirilebilecek örgütlenmelerin sayısı artarken, bu hareket tek parti yönetimi devrinde neredeyse tamamen durmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti’nde ilk kez çok partili genel seçimlerin yapıldığı 1946 yılı sonrası dönem, Tanzimat, Meşrutiyet dönemlerinde ve tek partili yönetimin çok partili hayata geçiş denemeleri ile tohumları atılan, ancak yeterince gelişemeyen demokrasinin ve sivil toplumun yeni bir formasyonla biçim kazanmaya başladığı dönemdir.

Bu tarihten sonra muhalif görüşlerin açıkça dile getirildiği bir ortamın hayat bulmasıyla birlikte, siyasi partiler ve basın kuruluşları yanında, derneklerle sendikaların da sayı ve çeşitleri artmaya başlamıştır.(Tosun, 2001, s.271)

Ancak ne yazık ki, tek parti döneminin CHP’sine muhalif kesimlerini bünyesine toplayarak iktidar olan DP’nin 1950’lerin ikinci yarısından itibaren devletçi geleneğe sarılması, muhalefete karşı hoşgörüsüz bir tavır alması sivil toplum üzerindeki baskıların artmasına yol açtı.(Tosun, 2001, s.410)

21 Mayıs 1960 askeri ihtilali sonrasında hazırlanan 1961 Anayasası’nın getirdiği haklar ve özgürlükler dolayısıyla Sivil Toplum Kuruluşları alanındaki nisbi ferahlama, 1971’e kadar devam etmiştir. 1971

yılında verilen askeri muhtıra akabinde yapılan düzenlemeler ve 12 Eylül 1980’de yeniden köklü değişikliklere gidilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin Osmanlı’dan adeta miras aldığı ‘devlet-i aliyye’ yaklaşımı, toplumumuzda ‘Sivil Toplum’un ve ‘Sivil Toplum Kuruluşları’nın sağlıklı gelişebilecekleri ortamı bir türlü bulamamalarının başlıca nedenlerinden biridir.

Bu açıdan bakıldığında askeri müdahalelerin tümü, modernleşmenin öncüsü rolünü kendilerine veren asker-bürokrat elitler eliyle devletin toplumu üstten modernleştirme mantığının birer uzantısıdır. Türkiye’nin demokratikleşme sürecinin kırılma noktalarını oluşturan her müdahale sonrasında devlet-sivil toplum ilişkisinin yeniden belirlendiği, ekonomik alan, siyasal alan ve kamusal alanda gerçekleştirilen düzenlemelerle söz konusu ilişkinin yeniden kurgulandığı görülür.(Tosun, 2001, s.410) Oysa toplumların biçimlenmesi, zamana ihtiyaç duyulan, birçok dinamiği içeren uzun bir sosyal süreçtir. Toplum, ellerimizle istediğimiz gibi şekillendirebileceğimiz bir olgu değildir.

Toplumsal dönüşümleri, sosyal gelişmelerin yarattığı yeni düşünceleri, siyasal algıda yaşanan farklılaşmaları dikkate almadan, belirsiz aralıklarla devlet-sivil toplum ilişkisine yapılan dış müdahaleler, sağlıklı “sivil toplum” ve kurumsal “Sivil Toplum Kuruluşları”nın doğabilmesinin önündeki en büyük engellerdir.

2.8.1 Türkiye’de STK düşüncesine ilişkin değerlendirme

Türkiye’de sivil toplum kuruluşları konusunda tartışılan görüşler özellikle demokratikleşme çerçevesinde sürmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının sağlığı açısından demokrasimiz, henüz istenen olgunluğa erişememiştir.(Doğan, 2002, s.279)

Siyasal yapının hem kurumları, hem de değerleri ve normları itibariyle demokratik oluşu sivil toplumun gelişimi için vazgeçilmezdir. Ancak demokrasinin yalnızca şekil şartlarının yerine getirilmesiyle sivil toplumun rahatça gelişmesi beklenemez. Demokratik kurumlara ilaveten, devletin toplumsal gruplar arasındaki tarafsız konumu, ürettiği siyasal değerler ve toplumun siyasal kültürünün de sivil toplumun gelişmesinde önemli bir rolü vardır.(Çaha/1, 1997, s.34)

Türkiye’de devletin, çağdaş siyasal gelişmeler ışığında yeniden konumlandırılması gereği bütün toplum kesimleri tarafından kabul ediliyor. Devlet ile sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkinin de bu çerçevede ele alınması gerekiyor. Ancak bu değişimin nasıl ve hangi ölçüde yapılacağı konusunda bir uzlaşmaya varılabilmiş değil. Ne istediği konusunda henüz uzlaşmamış sosyal kesimlerimizin bu durumu, son değerlendirmede ‘devlet-i aliyye’ bakış açısının devam ettirilmesini için fırsat vermektedir. Bu sorun nedeniyle, Türkiye’de siyasal erkin, sosyal kesimler tarafından doldurulması gereken büyük bir dilimi, asker/bürokrat elitler tarafından doldurulmaktadır. Yürütme erki tarafından toplumun tercihleri doğrultusunda kullanılması gereken siyasal otoritenin büyük bölümü, asker/bürokrat kesimler tarafından kendi tercihlerince icra edilmektedir.

İkel toplumlarda otoritenin temel özelliği, toplumu oluşturan parçalar üzerinde mutlak ve eksiksiz bir güce sahip olma isteği, alt gruplara özerklik tanımama ve toplumsal yaşamı besleyen her türlü hareketi çizdiği hayali sınırlar içinde tutma gayretidir.(Clastres, 1991, s.170) Osmanlı Devleti’nde bu gayret, küçük bir topluluk halinde var olmaya başladığı dönemden, büyük ve yorgun bir imparatorluk olarak ömrünü tamamladığı döneme kadar görülebilir. Osmanlı’da otorite son yıllarına kadar, “her alanda mutlak kontrol sahibi olma” içgüdüsünü korumuştur. Yüzyıllar süren sıkı merkezîyetçi yapı, acımasızca son verilen ayaklanmalar ve baskı dönemleri bunun en iyi göstergesidir. 6 yüzyıllık bir içgüdü’nün yarattığı refleksler nedeniyle, Avrupa’da devlet-halk-iktidar alanlarında yaşanan büyük dönüşüm Osmanlı’ya ancak Tazminat ve Meşrutiyet dönemlerinde kısmen

nüfuz edebilmiştir. Sivil toplum kavramının gelişmesi için fırsat olabilecek bu dönemler ise, savaşlar, isyanlar veya padişah otoriteleriyle kesintiye uğramıştır.

Osmanlı'da "Sivil Toplum Kuruluşları"nın bir türlü gelişme imkanı bulamadığı bu altyapının, Türkiye Cumhuriyeti tarafından da önemli ölçüde devralındığı görülür.

Osmanlı'da "Devlet-i Aliyye"nin bekası ve menfaatleri karşısında bireylerin tercihleri veya hakları söz konusu bile olamazdı. Bu bakışın zihinlerdeki yerini halen koruduğunu söyleyebiliriz. Nitekim, "kamu yararı" kavramının Türkiye'nin toplumsal bilincinde itibarının halen oldukça yüksek olması bunun iyi bir işaretidir. Kamu yararının, toplumumuzda kullanım hakkı tamamen devlet makamlarına, ve erkanına ait olması neyi gösterir? Toplumsal algımızda, devlet ile "bireysel çıkar" arasındaki gelişimde öncelik neden daima devletin olmuştur? Bugün bu kararı kim vermektedir?(Tosun, 2001, s.412)

Sivil toplum kuruluşlarından insan hak ve özgürlükleri, demokrasi gibi birçok alanda yararlanmak gerektiği konusunda Türkiye'de oldukça güçlü bir sözlü uzlaşma var. Ama devlet ile sivil toplum arasında yararlı bir işbirliği ortamı yaratarak güzel sonuçlar elde edebilmek için özgürlüğü sosyal yaşamın her düzeyinde özümsemek gerekiyor.

Sivil Toplum Kuruluşlarının dünyada böylesine itibar kazandığı ve hükümetlere itibar kazandırdığı bir konjonktürde Türkiye'nin uzun süre bu gelişmenin dışında kalması beklenmemelidir. Türkiye'de de Sivil Toplum Kuruluşlarının sayısı ve nitelikleri yükselmektedir. Toplumun Sivil Toplum Kuruluşlarına duydukları güven artmaktadır.

Susurluk kazası sonrası dönemde gündeme gelen "Sürekli aydınlık için 1 dakika karanlık" eylemleri veya Avrupa Birliği gibi konularda Sivil Toplum Kuruluşları öncülüğünde oluşan geniş katılımlı toplumsal hareketler, toplumun bu kuruluşların liderliğine duyduğu güvenin arttığına işaret eder.

Türkiye’de devlet yapısının, bu sürece oldukça zor ve gecikmiş olarak ayak uydurabileceği öngörülebilir. Toplumun belirli kesimlerini temsil ettikleri varsayılan siyasal partilerin, Türk Silahlı Kuvvetleri, Cumhurbaşkanlığı, iç güvenlik birimleri gibi devlet kurumlarının birbirlerine tam anlamıyla güven duyabilmeleri için zamana ihtiyaç var. Kendi bünyesindeki bazı organlarını bile güvenilemeyecek kadar tehlikeli gören bir siyasal erkin, Sivil Toplum Kuruluşlarını ne kadar gönülden destekleyeceği, onların uzmanlıklarından yararlanmayı içtenlikle arzulayıp arzulamayacağı tartışmalıdır. Nitekim, Türkiye’de 75 bin dernek ve 5 bin vakıftan sadece 400’ü siyasal otorite tarafından ‘kamu yararına’ kabul edilmektedir.(14.STK Sempozyumu Sonuç Bildirgesi, 2003, p.11)

Türkiye’de, sivil toplum kuruluşlarının var olmaya çalıştıkları zemin, “kamu yararı”, “toplumsal fayda”, “devletin ali menfaatleri” gibi soyut birçok sınırlama eğilimi ile karşı karşıyadır. Bu ortam, sivil toplum kuruluşlarının sağlıklı gelişebilmesini de engeller. Demokratik kurumları henüz yeterli olgunluğa erişmemiş, otoriter/totaliter bir devlet yapısının izlerini taşıyan toplumlarda ve sivil toplum kuruluşlarına ait olması gereken alanın devletçe işgal edildiği sosyal yapılarda sivil toplum, illegal kılıklarda kendini dışa vurur.(Doğan, 2002, s.237)

Hürriyet gazetesinde 29 Nisan 2003 tarihinde yayımlanan aşağıdaki haber, Türkiye’de siyasal iktidarın Sivil Toplum Kuruluşları’na bakışının ipuçlarını çok iyi ortaya koyan bir fotoğraftır:

“Sivil Topluma Üniformalı Kurul:

Bülent Ecevit’in seçimlerden 4 gün sonra, Başbakanlık’tan ayrılmadan hemen önce, giderayak onayladığı bir kararla, “Sivil Toplum Örgütlerini Geliştirme Kurulu” oluşturup, bu kurulu da MGK’ya bağladığı ortaya çıktı. Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü’nce hazırlanıp Ecevit tarafından imzalanan 7 Kasım 2002 tarihli, ‘Gizli’ damgalı karar, MGK’ya yeni ve ilginç bir görev verdi. Kararda ‘hükümet dışı kuruluşlar’ olarak da adlandırılan, sivil toplum örgütlerinin ulusal ve uluslararası alanda rolü ve öneminin arttığına dikkat çekildi.

"Kurulun sekreteryâ hizmetleri, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği tarafından yürütülecektir" denildi."

Dönemin siyasal iktidarı, "sivil toplum örgütlerinin ulusal ve uluslararası alanda rolü ve önemini" nedeniyle "Sivil Toplum Örgütlerini Geliştirme Kurulu" oluşturmaktadır. Ancak, sivil toplum kuruluşlarının geliştirilmesine destek verecek yapının sekreteryâ görevi, ilk çağrışımı askeri hiyerarşı olan Milli Güvenlik Kurulu'na verilmektedir. MGK, o dönemde henüz kamuoyunun bilgisine açılmamış olan gizli yönetmeliklerle çalışmalar yürütebilen bir devlet organıdır. Siyasal otoritenin birkaç paragraflık tek bir kararına bile sığabilen bu büyük çelişki, Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının var olmaya çalıştıkları iklimi ortaya koyar. Türkiye'de devlet otoritesinin, Sivil Toplum Kuruluşlarından yararlanma arzusu ile aynı kuruluşlarda varsaydığı tehdit potansiyeli, kamu bünyesinin henüz çözümleyemediği bir çelişkidir.

Türkiye'de devletin sivil toplum kuruluşlarına ilgisinin, içten bir destekleme gayreti veya uzmanlıklarından yararlanma arzusu olup olmadığı konusundaki eleştirel bir yaklaşımı Etyen Mahcupyan dile getirmektedir. Mahcupyan, son dönemlerde çeşitli alanlarda, emekli üst düzey Silahlı Kuvvetler Mensupları, eski bürokrat ve yüksek kamu görevlileri aracılığıyla bir uydu sivil toplum yaratılmaya çalışıldığını ileri sürmektedir.

"Toplumsal elinden kaçtığını, sınırlı demokrasi altında bile 'istenmeyen' hükümetlerin işbaşına geldiğini gören devletimiz bir süreden beri kendisine bir 'sivil toplum' kurmaya çalışıyor. Böylece askerle medyanın arasını doldurması beklenen bir katman oluşmakta. Bu vakıflar ve merkezler devletçi, resmi ideoloji yanlısı önermeler yapacaklar; ve toplum da kendisini bu kuşatmaya teslim edecek sanılıyor... Oysa yapılan Türk halk müziğinin alaturka usul çokseslendirilmesi gibi bir şey. Yani birden fazla ses çıkıyor ama hepsi de aynı notaları söylüyor. Son on yılda sivil toplumun özerk bir alan olarak belirginleşmesi ve toplumsal taleplerin bu alanda siyasal iradeye dönüşme fırsatı yakalaması, devleti derinden tedirgin etmişe benziyor."(Mahcupyan, 2003, s.16)

Türkiye toplum kesimlerinin farklı grupları temsil eden sivil toplum kuruluşlarına ve siyasal otoritenin sivil toplum kuruluşlarına bakışlarının istenilen noktaya gelmesi için zamana ihtiyaç olduğu görülüyor. Sevindirici gelişmeler, sözde kalmayarak mutlaka toplum ve devlet yapısının bir parçası ve özü haline gelmeli.

2.9 STK'ların uluslararasılaşma süreci

Devletlerarası sistemin tarihini, kapitalist dünya-ekonomisi ekseninde irdelersek belirleyeceğimiz ilk dönem (1450 dolaylarından 1825'e kadar), Batı Avrupa'da bir dizi yeni devletin ihdas edildiği dönemdir. Bu devletler, devletleri birbirine bağlayan devletlerarası sisteme dayanarak birbirleriyle ilişki kuruyor, onun tarafından sınırlanıyor ve hatta hükmi ve manevi varoluşlarını onun sayesinde tanımlıyorlardı. Bu dönemde "devletçilik" vardı, ama "ulusçuluk" hemen hemen yoktu. Ondokuzuncu yüzyılda, siyasi varlıkların ideolojik çimentosu olarak ulusçuluk, devletçiliğin yerini almaya başladı.(Wallerstein, 1998a, s.193)

Uluslararası etkileşimin tam anlamıyla doğuşu, gelişen çağdaş ulusçuluk düşüncesiyle birlikte olmuştur. Papalığın ve Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun yönlendirdiği düzene son veren Westfalya Antlaşması'yla (1648) filizlenen ulus-devlet örgütlenme biçimi giderek yayıldı. 19. Yüzyıl itibarıyla artık, yeni, ulusal bütünlükleri herkesin benimsediği bir hukuksal düzen temelinde birleştiren bir ilişkiler sistemi ortaya çıkmıştır.(Mattelart, 2001, s.13)

Uluslararasılaşma düşüncesinin belirginleşmesi de bu süreçte, özellikle dünya siyasi haritasının ulus-devlet temelinde yeniden çizilmesiyle netleşmeye başlamıştır. O döneme kadar, ulusların yaşadıkları kültürel sınırlar ile devletlerin siyasal sınırları örtüşmüyordu. Güçlenen ulus olma düşüncesi siyasal sınırları yeniden belirlerken, ulusların kültürel

homojenliğini de artırmış, nihayet 'uluslararası' kavramı da güç ve anlam kazanmaya başlamıştır.

Bu gelişmelerle artık bir devletlerarası sistemden bahsetmek mümkün hale geldi. Bu aşamadan sonra sistemde rol oynayabilecek yeni aktörler de -uluslararası örgütler çok uluslu şirketler gibi- yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladılar.(Arıboğan, 2001, s.68)

Yani ulus-devletlerin güçlenerek "uluslararası ilişki", "uluslararası kuruluş" olgularını yaratması, bizzat ulus-devletin kendi yapısını yıpratan süreçlerden biri olan uluslararasılaşmaya da hız kazandırmıştır. Uluslararasılaşma için öncelikle ulus vurgusu gerekiyordu; bu vurguyu ulus-devlet yaptı. Ulus-devletler bu yolla, daha var oluş dönemlerinde kendilerini aşındırmaya başlamışlardır.

Geniş bir zaman dilimi ile değerlendirildiğinde uluslaşma, uluslararasılaşmanın bir aşaması olarak belirlenebilir. Günümüzde ise uluslararasılaşma, daha da güçlenerek bir küreselleşme eğilimine dönüşmektedir.

Nitekim sivil Toplum Kuruluşlarının uluslararasılaşması da dünyadaki uluslararasılaşma eğilimleriyle paralel ilerleyen bir süreçtir. Sivil toplum kuruluşları açısından küreselleşme sürecinin en önemli sonuçlarından biri, dünya toplumunun ölçeğini genişletirken, bu ölçekte faaliyet gösterecek yetenekte örgütlenmeyi de zorunlu kılması olmuştur. Dolayısıyla, modern toplumun, modern devlet, modern girişimcilik ve modern bilim gibi temel örgütlenme tipleri globalleşme süreci tarafından biçimlendirilmiş ve ondan büyük ölçüde yararlanmıştır.(Sander, 1992, s.105) İster iki kutupluluğun, ister çoklu bir kamplaşma düzeyi deyin, küreselleşmenin dünyası; iletişim devriminin sağladığı şebekeleşme olgusu ışığında çeşitli ulusüstü ve ulusaltı aktörlerin katılımıyla adeta bir örümcek ağına dönüşmekte.(Öke, 2001, s.8)

"Küresel sistem" devletler, hükümetlerarası örgütler, hükümetlerdışı örgütler, global şirketler, bankalar, yasadışı örgütlenmeler ya da bireyler, gruplar gibi birçok aktörün karşılıklı etkileşiminden doğan bir ilişkiler bütünü

haline gelmiştir.(Arıboğan, 2001, s.75) Artık, tek tek devletlerin kendi kaderlerini denetleme gücü zayıflamakta, önemli kararlar giderek daha üst düzeyde, küresel düzeyde alınmaktadır. Ulusal hükümetlerin etkisi zayıflamıştır.(Fox, 2002, s.22)

James Roseneau, uluslararası sistemdeki farklılaşmayı tanımlarken, uluslararası sistemi, "Gücün merkezileşmiş bütünsel sistemler (devletler) ve çok sayıda çeşitli düzeylerdeki alt sistemler arasında dengesizce dağıldığı bir sistem olarak ortaya koyar.(Arıboğan, 2001, s.45)

Uluslararası sistemde global ilişkiler farklı güç merkezleri yaratırken, şirketler, örgütler veya gruplar da kendi düzlemlerinde birer aktör rolü oynamaya başlamaktadırlar. Nitekim bugün ekonomik faaliyetlerin yer aldığı düzlemde, devletlerle birlikte şirketler ve bankalar "aktör" konumuna geçerken, siyasal ilişkilerde kimi konular devletlerin yanına sivil toplum kuruluşlarının da katılımıyla gerçekleşir hale gelmiştir.(Arıboğan, 2001, s.14)

Hemen her ülkede, üst düzey devlet yöneticilerin yurtdışı seyahatlerine, işadamları veya çeşitli bağımsız kurumların temsilcilerinden oluşan heyetlerle çıkmasının artık normal karşılanıyor olması bunu gösteren iyi bir örnektir. Özellikle ekonomi alanında bu durum oldukça net olarak seçilmektedir. Günümüz dünyasında iyice belirgin hale gelen aynılaştırılmış kültürünün bir lokomotif olan uluslararası şirketler, kişileri ya da örgütlü birimleri belirli konularda ikna etmek, onları belirli şekillerde yönlendirmek, bazen kandırmak ve gerekirse zorlamak yoluyla kendi etki alanlarını oluşturarak, güç merkezi ve birer global aktör olarak sistemdeki yerlerini almaktadırlar.

Özellikle finansal alandaki egemenliğini kaybeden otoritenin, siyasal karar yetkisini de paylaşmak zorunda kalması doğaldır. Nitekim sadece kralların hazinesi olabildiği dönemlerde otorite ve egemenlik de yalnızca krallara ait bir ayrıcalık idi. Ticaret sayesinde kendi servetini, hazinesini yaratmayı başaran burjuvazi zamanla iktidara ortak oldu. Bugün, siyasal

otoritenin bir kısım yetkilerini sivil toplum kuruluşları ile paylaşmak durumunda kalması, benzer bir sürecin günümüz dünyasına küresel bir izdüşümü olarak da değerlendirilebilir.

Devlet artık ne kendi sınırları içerisinde yaşayan halk, ne de kendi kurumları üzerinde tam bir egemenlik anlayışıyla hükmedememektedir. Devletin Hazine'si, Merkez Bankası, hukuksal konuları düzenleyen kurumları ve birçok alandaki düzenlemeleri yürüten mekanizmaları devletten bağımsız, en azından dolaylı bağımlı konumdadır. Güç artık bireyde, sivil toplum kuruluşlarında, sanayicide, medyada, şirketlerde ve daha birçok kurumda da bulunan alternatif potansiyellerde.(Arıboğan, 2001, s.16)

2.9.1 STK'ların küresel otoriteye etkileri

Böyle bir ortamda devletler, kendi resmi otoritelerinin dışında kurulmuş ve faaliyet gösteriyor olsalar bile, belirli alanlara ilişkin düzenlemeler yapma konusunda STK'lardan da fazlasıyla etkilenmekte ve onları desteklemektedir. Nitekim Kızılhaç'ın, Uluslararası Af Örgütü'nün, Dünya Kiliseler Konseyi'nin ya da Dünya Sendikalar Konfederasyonu'nun dünya çapında sahip olduğu prestij ve etkileme kapasitesi bugün birçok devletin ulaşamayacağı kadar yüksektir.(Arıboğan, 2001, s.220)

STK'ların ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde ekonomik ve sosyal konulara ilgileri ve bu alanlardaki başarılı çalışmalarının ilk örneğinin İngiltere'de 18. yüzyılda ortaya çıkan kölelik karşıtı hareket olmuştur. Söz konusu dönemde dernek halini alarak köleliğin kaldırılması için uluslararası alanda bir vatandaşlar örgütü olarak yıllarca uğraş veren hareket nihayet "Köleliğe Karşı Dünya Sözleşmesi"nin 1840 yılında imzalanmasında önemli rol oynamıştır.(Bilman, 2003, p.2)

Ozon tabakasının delinmesinden suların kirlenmesi, yeryüzündeki yeşil alanların hızla yok edilmesi, doğal hayatın köklerinin kazanmasına kadar pek çok çevre sorunları başta olmak üzere, global ölçekli terörizm,

sınır tanımayan sağlık, işsizlik ve açlık gibi insani sorunlar tüm ilgili ve yetkilileri "küresel" çapta çözüm üretme mecburiyetinde bırakmaktadır. (Çalış, 2003, s.42)

Dünyada sözü edilen birçok alanda devletlerle ortak çaba gösteren, veya devletlerin uzmanlıklarından yararlandığı önemli sayıda STK vardır. Sivil Toplum Kuruluşlarının amaçlarında ve kullandıkları yöntemlerde büyük bir çeşitlilik görölmektedir. Geniş halk kitlelerini bilgilendirme ve harekete geçirme, belli gruplara doğrudan yardım malzemesi ve hizmet götürme, ülkelerin imzaladıkları uluslararası sözleşmelere uyumlarını daimi gözlem altına alma, bir çatışmanın tarafları arasında uzlaşa sağlanmasının yolunu açma, belli bir konuyu uluslararası camianın gündemine yerleştirme ve bu alanda hukuki düzenlemeye gidilmesine önayak olma, uluslararası kuruluşlardaki çalışmalara katkıda bulunma, bir konuda araştırma yapma ve uzmanlık hizmeti verme STK'ların dünya ekonomik ve sosyal kalkınmasındaki rolleri irdelenirken belirtilebilecek hususlardır.

Sivil Toplum Kuruluşlarının bu rolleri üzerinde bazı somut örneklerle durmak gerekirse; 1987 yılında imzaya açılan "Ozon Tabakasına Zarar Veren Maddeler Hakkında Montreal Protokolü", 1997'de sonuçlandırılan "Kara Mayınlarının Önlenmesine Dair Sözleşme" ve 1998'de Roma'da imza aşamasına getirilen "Uluslararası Ceza Mahkemesi"nin kurulmasına dair anlaşmanın ortaya çıkarılması çalışmalarına STK'ların çok büyük katkıda bulundukları bilinmektedir. Bunlar arasında en çarpıcı olanı ise kara mayınları ile ilgili anlaşmanın hazırlık sürecidir. "Kara Mayınlarının Yasaklanması Uluslararası Komitesi" (ICBL) adlı ve 23 ülkeden 350 STK'yı biraraya getiren hareket, önce konuyu uluslararası gündeme sokmayı başardığını, bilahare, ABD gibi bir ülkenin muhalefetine rağmen ortaya bir anlaşma taslağı çıkardığını, bununla da kalmayıp diğer STK'larla birlikte yürüttüğü çalışma sonucunda 14 ay gibi kısa bir sürede 122 ülkenin anılan sözleşmeyi imzalamalarına önayak olmuştur. ICBL Başkanı'nın, kampanyaya katılan STK'lar adına 1997 yılında Nobel Barış Ödülü'nü alması da bu başarının derecesini göstermektedir. Bu örneklerimizde, STK'ların belli bir

konuyu uluslararası toplumun gündemine yerleştirme ve hukuki açıdan bağlayıcı temele oturtma rolü ön plana çıkmaktadır.(Bilman, 2003, p.6)

Sivil Toplum Kuruluşlarının yukarıda özetlediğimiz ve son yıllarda artan ekonomik ve sosyal gelişimdeki rolleri, hükümetleri, uluslararası kuruluşları ve iş camiasını bu gelişmeye daha fazla dikkat vermeye ve Sivil Toplum Kuruluşları ile işbirliği yapmaya yöneltmiştir.

Nitekim, hükümetler, günümüzde artan şekilde, uluslararası toplantılara katılacak resmi heyetlerine konuyla ilgili ulusal Sivil Toplum Kuruluşlarından da temsilciler dahil ederek bu kuruluşların uzmanlığından yararlanma yoluna gitmekte, resmi kurumlar bünyesinde Sivil Toplum Kuruluşlarıyla ilgilenen özel birimler kurmakta , özellikle bir çatışma bölgesine nakdi veya ayni yardım gönderirken, bunu eskiden olduğu gibi yerel resmi makamlara vermek yerine, Sivil Toplum Kuruluşları aracılığıyla dağıtmayı tercih etmektedirler. Uluslararası örgütlenmeler de benzer düzenlemelere gitmişlerdir. Örneğin Dünya Bankası, Sivil Toplum Kuruluşlarını kalkınma projelerine daha fazla dahil edebilmek amacıyla yakın bir zaman önce Banka bünyesinde bir "STK Birimi" kurmuştur. Banka'nın kredi projelerine STK'ların doğrudan katılımı 1988 yılına kadar yüzde 3 seviyesinde seyrederken, bugün bu oran yüzde 49'a çıkmıştır. Halen Avrupa Birliği'nin (AB), kalkınma yardımı, insan hakları, demokrasi projeleri, insani yardım, eğitim ve çevre projelerinin gerçekleştirilmesi için STK'lara tahsis ettiği yıllık mali kaynak toplam 1 milyon Euro civarındadır. Birleşmiş Milletler Örgütü de STK'larla işbirliğini giderek arttıran uluslararası aktörlerin başında gelmektedir. BM nezdinde istişari statü sahibi STK'ların sayısı 1968 yılında 377 iken bugün 2000'den fazladır. STK'lar Birleşmiş Milletler-Ekonomik ve Sosyal Konseyi (EKOSOK) nezdinde alabildikleri istişari statü sayesinde Birleşmiş Milletler toplantılarına katılabilmekte, konuşma yapabilmekte, belge dağıtabilmekte, hatta belli koşullar altında BM'in gündemine madde eklenmesini dahi önerebilmektedirler. Halen 800'den fazla STK'nın başvurusunun, BM nezdinde statü alabilmek için sırada beklediği göz

önünde bulundurulursa BM-STK ilişkisinin önümüzdeki dönemde giderek daha da gelişeceğini söylemek yanlış olmayacaktır.(Bilman, 2003, p.13)

Yerelleşen, katılımcılık ve örgütlenme, iletişim teknolojisinin yarattığı olanaklar içinde küreselmeye yönelecektir. Ortak amaçlı yerel örgütlerin, paralel örgütlerle dünya çapında iletişim ve bağlantısı olacaktır. Bu olgu küreselleşme sürecinde, Birleşmiş Milletler'in yeni bir yapı ve işleyiş kazanmasına yol açacağı gibi, bloklar şeklindeki bölgesel örgütlenmelerin de ön plana çıkmasına neden olacaktır. Uluslarüstü ve uluslararası örgütlerin, sayı, işlev ve etkinlik açısından önemleri giderek artış gösterecektir.(Erkan, 1993, s.107)

2.9.2 Uluslararası örgütlerin sınıflandırılması

Devletin kendi ulusal sınırlarının içinde ve dışındaki çeşitli "aktörlerden" gelen etkilere ne kadar açık olduğu bugün önemli bir araştırma konusudur. Bu nedenle günümüz "uluslararası ilişkiler" teorisyenleri farklı "aktörlerin" varlığını da kabul etmekte, sınıflandırmalarını ona göre yapmaktadırlar. Örneğin William Coplin'in kullandığı dörtlü ayrıma göre uluslararası politika alanındaki aktörler şöyle sınıflandırılabilir:

- a) Hükümetleri temsil' eden ulusal nitelikli aktörler,
- b) Hükümetleri temsil etmeyen ulusal nitelikli aktörler,
- c) Hükümetlerin temsil edilmediği (non-governmental) devletlerarası nitelikli aktörler,
- d) Hükümetlerin temsil edildiği (governmental) devletlerarası nitelikli aktörler.

Faruk Sönmezoğlu bu ayrımı biraz daha ayrıntılandırıp hükümetleri temsil eden ulusal aktörleri devletler, hükümetleri temsil etmeyen ulusal aktörleri bireyler ve gruplar, hükümetlerin temsil edilmediği uluslararası

aktörleri uluslararası uzmanlık kuruluşları, çok uluslu şirketler ve siyasal nitelikli hükümetler aşırı (transgovernmental) kuruluşlar. hükümetlerin temsil edildiği uluslararası aktörleri ise global örgütlenmeler ve entegrasyon hareketleri olarak incelemektedir.(Arıboğan, 2001, s.22)

“Hükümetlerarası örgütler” klasik tanımlama olarak birden çok egemen devlet tarafından belli bir amaç ya da amaçlar doğrultusunda resmi bir anlaşma ile kurulan organize yapılardır. “Hükümetlerdışı örgütler” (“NGO – non governmental organizations”) hükümetlerarası örgütlerle aralarındaki çok temel bir farklılıktan dolayı ayrı bir kategoride ele alınmaktadır. Öncelikle NGO tipi örgütler devletlerle herhangi bir ilişkisi olmadan devlet sınırları dahilinde veya devletsel sınırları aşacak biçimde örgütlenen ve zaman zaman devletlere alternatif güçler olarak belli alanlarda boy gösterebilen kuruluşlardır. Bu kuruluşların tanımlamasına ilişkin en çok benimsenen tanımlama Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey’i ECOSOC tarafından yapılan, “hükümetlerarası bir anlaşma ile kurulmayan her örgüt hükümetlerdışı örgüttür” açıklamasıdır.(Arıboğan, 2001, s.212)

Michael Sullivan ise devletlerin dışında aktörlerin global sistemi etkilemeye başladığını söylerken, bu aktörleri, “teröristler, hava korsanları, gerilla hareketleri, çok uluslu şirketler ve devletlerarası siyasal birimler” olarak ayırmaktadır. Marcel Merle’ye. göre de aktörler devletler, hükümetlerarası örgütler ve devletlerötesi/aşırı güçler olarak üçe ayrılmakta, devletlerötesi/aşırı güçler olarak tanımladığı aktörler ise hükümetlerdışı örgütler, çokuluslu şirketler ve uluslararası kamuoyu olarak sınıflandırılmaktadır.(Arıboğan, 2001, s.22)

Üçüncü Bölüm

3. İNTERNETİN STK'LARA KATKISI VE GREENPEACE ÖRNEĞİ

3.1 İnternet ve etkileri

3.1.1 Teknolojinin sınırları aşma eğilimi

İnsanoğlunu diğer canlılardan ayıran en önemli faktörün "akıl" olduğu çok yaygın bir değerlendirme. Bu yargının doğru olduğunu ortaya koyan en önemli gösterge ise teknolojinin gelişimi ve yarattığımız medeniyetlerdir.

Ateşin bulunuşundan günümüz genetik teknolojisine, mikro-elektronığa kadar geçen sürede insanlık tarihini irdelediğimizde; gelişimin en önemli güç kaynağının, insanın doğayı kendi amaçlarına uygun biçimde dizginleme çabası olduğunu görürüz. Teknolojik gelişme, dünyanın görünüşünü değiştirmiş, insanın yaşama biçimini şekillendirmiştir.(Kazgan, 2000, s.215)

Bu değişim sadece teknik alanla sınırlı kalmadı. Dünyanın herhangi bir noktasında gün ışığına çıkmış keşif, icat ve yenilikler, hayatı kolaylaştırdığı ölçüde yaygınlaşmış ve sonuçta toplumsal yapıyı etkileyebilecek bir nitelik kazanmıştır. Teknolojilerin yayılmasının, özellikle son yüzyıllarda artan uluslararasılaşma trendine paralel olarak hızlanan bir konjonktür izlediği gözlenir.

Teknoloji özellikle bu dönemde, ekonomik gelişmeler ve savaş gibi nedenlerle dünya yüzeyine daha hızlı yayılmaya başlamıştır. Devlet sınırlarına sığmayan boyutlara ulaşan bu gelişim özellikle globalleşmenin etkisiyle ivme kazanmış, giderek de globalleşmeyi hızlandıran bir faktör halini almıştır.

Gökbilimci Joseph de Lalande 1792’de Fransa Ulusal Kurucu Meclisi’nde, ‘metre’nin Fransa’nın resmi uzunluk ölçüsü birimi olarak tespit edilmesi hakkında yaptığı konuşmada, bu kabulü, “benimseyecek halklar için yeni bir bağ olacak gerçeklik ve eşitliğin en gerekli fetihlerinden biri” olarak tanımlıyordu.(Mattelart, 2001, s.17) Lalande, metrenin, Fransız ulusunun bütünü için bir ölçü birimi olarak kabulünü öneriyor ve zamanla bütün insanlığın bu ölçü biriminde buluşabileceğini öngörüyordu.

Gerçekten de sanat, matematik, edebiyat gibi birçok alanda yaratılan yeniliklerin dünyada yaygınlaşması, halklar arasında görülmeyen bağlar kurmuştur. Söz konusu alanlarda gelişen ortak kabuller, farklı uluslarda ortak algılar oluşmasını sağlayan, toplumların dünyaya bakışlarını birbirine yakınlaştıran önemli unsurlardır.

Teknolojide yaşanan değişim ve gelişim uluslararası alanda yeni kavramlar yaratırken, kendileri dışında kalan alanlarda da ortak referanslar oluşması süreçlerini tetiklemiştir. Örneğin evrensel saat uygulamasına geçişin temelindeki etken, demiryollarının yaygınlaşmasıyla bir zorunluluk halini alan sefer saatlerinin düzenlenmesi ihtiyacıdır. Özellikle ticari ve askeri nedenlerle hızla yaygınlaşan demiryolu ulaşımı, hareket/varış saatlerinin önemini artırmıştır. Tren seferlerinin farklı bölgelerden daha sağlıklı takip edilebilmesi amacıyla yerel saatlerin farklılığına son vererek, tek bir ulusal saatin benimsenmesine karar veren İngiliz Demiryolları Kurumu, trenlerinin hareket çizelgesini Greenwich meridyeninin saatine göre belirleyerek ortak saat uygulamasının temelini atmıştır. Uluslararası Birlik’in 1884’de farklı ulusal saatleri birbirine ayarlamaya karar vermesiyle, Greenwich saati evrensel saati hesaplamak için çıkış noktası olacaktır.(Mattelart, 2001, s.23)

Teknolojinin katkısıyla oluşan birçok gelişim, bu örneğe benzer bir şekilde direkt/dolaylı etkilerle ulus sınırlarını aşan, evrensel etkileşimlere neden veya temel olmuştur.

Teknolojik gelişmeleri, yarattıkları değişim dalgalarının uluslararası boyutlara ulaşması açısından ele alırsak, telgrafi ilk teknolojik kitle iletişim aracı olması nedeniyle diğerlerinden ayırmak yerinde olacaktır. Telgraf, 19. ve 20. Yüzyıllar boyunca dünya kültür yapısında çok büyük etkiler yaratacak olan 'kitle iletişimi' olgusunun en erken habercisiydi. Telgrafın tüm dünyada kullanılmaya başlandığı 1800'lü yılların başında bir yazar, telgrafın kullanımı ile ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmişti: "Dünyanın artık her bir tarafında kullanılmakta olan telgraf, zamanın daha hızlı akmasını sağlayacak. Böylece, insanlar bir arada oturmayı öğrenecek. Ve savaşlarla anlaşmazlıklar, sona erecek." Telgrafın ilk çıktığı günlerde, kitaplar, dergiler ve hatta müzik bile, bu yeni icattan etkilendi. Dergilerde şöyle makaleler yazılıyordu: "Kablolu Aşkın Tehlikeleri", "Telgrafla Sevişmek". Hatta 1877'de Ella Cheever Thayer adlı yazar, "Kablolu Aşk" isimli bir kitap yazdı. Telgraf üzerine, bazı popüler müzik şarkıları bile bestelendi.(İnceleme haber,1999,s.26)

Telgrafın iki devlet arasındaki iletişimi sağlamak amacıyla kullanılması düşüncesi ise ilk kez Kırım Savaşı'nda uygulandı. Kırım Savaşı'nda (1853-1856) cephe ile Londra ve Paris hükümetlerinin arasındaki iletişimin sağlanabilmesi için Karadeniz'in altından ilk iletişim kablosu, yani telgraf hatları döşendi.(Mattelart, 2001, s.27) Kablolu iletişimin ilk örneği olan telgraf, devletlerin siyasal sınırlarını bu şekilde aştı.

Telgraf, bir başka önemli sonuç daha doğurdu: Telgrafın sınırötesi olma yönelimi 1865'de yeni bir kurumun, "Uluslararası Telgraf Birliği"nin kurulmasına neden oldu. Uluslararası Telgraf Birliği, çağdaş uluslararası örgütlerin ilk örneği olarak nitelendirilebilir.(Mattelart, 2001, s.20)

Uluslararası örgütlenme ihtiyacı o dönemlerde daha çok bu tip alanlarda ortaya çıkıyordu. Devlet sınırlarını aşan ve ekonomik değeri yüksek demiryolları, telgraf, telefon kabloları gibi dünya için çok yeni sayılabilecek gelişmeler uluslararası örgütlenmeleri ve devletlerarası anlaşmaları zorunlu kılıyordu.

Alman tarihçi Werner Sombart'a göre çok önemli bir bölümü bu gibi konularda olmak üzere, 1850-1870 yılları arasında 17, 1870-1880 arasında 20, 1880-1890 arasında 31, yüzyılın son on yılında 108 hükümetler arası işbirliği anlaşması imzalanmıştır.(Mattelart, 2001, s.20)

3.1.2 Kitle iletişim teknolojisi

Özellikle Sanayi Devrimi'nden günümüze kadar ki zaman diliminde çok büyük bir teknolojik sıçrama yaşandığı açıktır. Ancak, geçen yüzyıldan bu yana kültürel değişimin ivmesini artıran teknolojik gelişmeler özellikle haberleşme ve kitle iletişimi alanlarında oldu. Bu teknolojik gelişmenin sonucu olarak bugün, bilgiyi depolayan, bilginin aktarımına yardımcı olan karmaşık bir aygıt ve iletişim ağı işlemektedir.

İçinde bulunduğumuz çağın iletişim aygıtları dikey aktarımı fazlasıyla kolaylaştırdığı gibi yatay aktarımı da (her şeyden herkesin anında haberi olması) büyük ölçüde yaygınlaştırmıştır. Bu yolla bilginin kullanımı, toplumun ortak belleğinin örgütlenmesi ve özellikle bilimsel enformasyonun toplanması, işlenmesi ve kullanılması sağlandığı gibi yeryüzündeki çeşitli kültürlerin birbirleriyle canlı bir etkileşim içine girmeleri de gerçekleştirilmektedir.(Yüksel, 1996, s.1499)

Özellikle elektronik haberleşme alanında ulaşılan teknolojik ilerlemeler, bireye ulus-devletin sınırlarını aşma duygusu vermektedir. Küreselleşme, bu teknolojiler sayesinde bireyde sadece kendi yaşadığı ulus-devleti oluşturan toplum ile değil uluslararası toplulukla da ilişki kurabilme isteği uyandırmaktadır. Artık kendi kendine yeten 'toplum' değil, diğer toplumlarla güçlü ilişkileri bulunan 'birey' söz konusudur.(Doğan, 2002, s.287)

Teknolojiye paralel olarak toplumlararası iletişimin son derece kolaylaşması sayesinde küreselleşmenin kazandığı büyük ivme, uluslararası sosyal, siyasal sistemi kökünden değiştiren önemli faktörlerden biridir.

Teknolojik değişim, gerek bireylere, gerekse uluslararası örgütler gibi bazı aktörlere kapsamlı bir bilgi altyapısı sağlayarak, onların imkan ve yeteneklerini arttırmaktadır.(Arıboğan, 2001, s.50)

Uluslararası sistemin yalnızca devletlerden ve onların arasındaki ilişkilerden oluşan bir yapı olmaktan çıkarak etkinlikleri gittikçe artan devletlerarası örgütleri, şirketleri, gruplaşmaları ve başka devlet dışı birimleri de kapsayan global bir sistem haline gelmesinde kitle iletişim teknolojisinin büyük katkısı vardır.

James Rasenau'ya göre, "Coğrafi toplumsal sınırları ortadan kaldıran, insanları, fikirleri ve malları, mekan ve zaman içinde daha önce hiç olmadığı denli hızlı ve güvenli taşıyan en önemli faktörler, ulaşım, bilgisayar, uydu yayıncılığı ve benzeri alanlardaki teknolojik keşiflerdir. Yerel, ulusal, uluslararası toplulukları daha önceki deneyimlerde olmadığı kadar hızla birbirine bağlayan güç, teknolojidir." (Timisi, 2003, s.112)

Küresel toplum iki boyutludur: Bir yanda devlet toplulukları, diplomasi ve ulusal güçler devlet-merkezli bir küresellik yaratırken; diğer yanda tek bir ulus devletin kontrol sınırları dışında da kendi çıkarlarını arayan örgütler, gruplar ve bireyler çok merkezli bir küresel toplumu yaratmaktadırlar. Bu çok merkezli dünyada ulus üstü örgütlenmeleri, problemleri, olayları, toplulukları birbirine eklemlen, ilişkilendiren yegane bağ ise teknolojidir.

İletişim ağlarının bu konjonktörü destekleyen teknik özellikleri şöyle sıralanabilir:

1.Telekonmünikasyon ağları, görüntü, ses, metin, bilgisayar verileri ve her türlü elektriksel sinyali ortak bir sayısal temelde birleştirmiştir.

2.İletişim maliyetleri düşmüştür. Sayısal araçlar da, daha ucuza üretilmektedir, sayısal ağlardaki verimlilik artmış, belirli kapasitede olan enformasyon miktarı hızla çoğalmıştır.

3.İletişim teknolojilerindeki gelişme sayesinde, coğrafi uzaklık ve mesafelerin, iletişimin pahasını artırması azalmıştır.

4.İletişim sürecinde hem alıcının hem de vericinin enformasyon üzerinde, üretimden tüketime kadar her aşamada esnekliği artmıştır.(Özdemir, 1998, s.173)

3.1.3 İnternetin tarihi

Düşüncenin ve görüşlerin serbest bir şekilde iletilmesi, siyasi sınırları önemsemez. Denis Diderot (1713-1784) 1763'de kaleme aldığı "Ticaret Üzerine Mektup" adlı eserinde sansür koyucuya çıkışır: "Sınırlarınızı askerle doldurun bayım, tüm tehlikeli kitapları geri püskürtmek için süngülerle silahlandırın onları. Ama bu kitaplar, deyimimi bağışlayın, onların bacaklarının arasından geçecek, başlarının üzerinden atlayacak ve biz kazanacağız."(Mattelart, 2001, s.14)

Düşünce ve görüşlerin serbest iletimi artık toplumların o günlere göre çok daha fazla önemsendiği bir kavram. Hangi nedenle hareket ederse etsin sansür koyucu zihniyetin, giderek daha da yükselen özgürlük talepleri karşısında bir hayli gerilemek zorunda kaldığını söyleyebiliriz. Ancak tarihin Diderot'ı adeta kullandığı kelimelere varıncaya kadar doğrulaması, "internet"in sağladığı iletişim imkanları ile mümkün olabildi. Zira düşünceler, ancak internetin sağladığı teknik imkanlar sayesinde bütün engellemeleri aşabilecek ve ancak bundan sonra engel olmak isteyen otoritelerin "bacaklarının arasından geçecek, başlarının üzerinden atlayacak" kadar özgür olabilecekti. Bugün internetle düşünce ve görüşlerin iletimi, toplumlara yayılması, Diderot'un yaşadığı dönemde kavrayabileceğinden çok daha özgür kılınmış bir noktadır.

İnternetin tarihi, 1961 yılında Amerikan Savunma Bakanlığı'nın, askeri savunma kabiliyetini artırmak amacıyla yaptığı çalışmalarla başlar. Hedef, askeri verileri depolama ve kullanabilme teknolojisinin geliştirilmesidir. Proje ile, ABD ordusunun, ciddi bir saldırı karşısında askeri

bilgilerini nasıl koruyacağı, komuta merkezi ile birlikler arasındaki iletişimin sürekliliğinin nasıl sağlanacağı araştırılmaktadır.

Bu araştırmalar çerçevesinde, 1962 yılında Paul Baran tarafından Savunma Bakanlığı'na "Dağıtım Teknolojileri" adıyla bir rapor sunulur. Rapor, teknik açıdan merkezi ve tek bir emir/komuta noktasını zorunlu kılmayan, birden fazla noktaya dağılmış askeri veri tabanlarının her noktadan kullanımı imkanı sağlayan bir sistem önermektedir. Herhangi bir saldırı anında sistemin bütünüünün çökmesi bu sayede engellenebilecektir.

Bu temelden yola çıkarak yapılan araştırma ve geliştirme çalışmaları sonucunda, internetin atası olarak nitelendirdiğimiz ARPANET, Amerikan Savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Ajansı (US Defense Department's Advanced Research Projects Agency) tarafından desteklenen bir araştırma ağı olarak doğdu.(Timisi, 2003, s.122)

Ekim 1972 yılında Washington'da düzenlenen 'Birinci Uluslararası Bilgisayar İletişimi Konferansı'nda ARPANET, 40 makineye bağlı olarak tanıtıldı. Kanada, Fransa, Japonya, Norveç, İsveç, İngiltere gibi ülkelerin temsilcileri uluslararası bir iletişim protokolü oluşturmak üzere otoyollarla birbirine bağlı, bağımsız ve özerk şebekelerin uluslararası bağlantısını sağlayacak ilkeleri tasarladılar.(Timisi. 2002, s.122) 90'lı yıllarda bu sistem, evrensel internet ağı için en önemli kaynak olarak ortaya çıktı.(Mattelart, 2001, s.71)

Bu başlangıçla artık siber uzay, iletişim devriminin giderek küreselleştirdiği dünyanın en yeni ve en hızlı büyüyen ürünü, aynı zamanda da güç sahası haline gelmiştir.(Öke, 2001, s.11) Bugün internet ağlarıyla yürütülen bankacılık işlemleri, milyonlarca insanın elektronik posta yoluyla hiçbir sınırlama olmadan birbirleriyle haberleşebilmeleri, kitlelerin iletişimindeki küreselleşmenin hem göstergeleri hem de araçları konumundadır.(Akgün, 2003, s.57) Enformasyon artık ulusaşırı bir nitelik kazanmıştır. İnternette sonra enformasyonun "anayurt"u yoktur.(Drucker, 1992, s.263)

3.1.4 İnternet ve otorite

Önce kitle iletişim kavramı, daha sonra da internet ve bilişim teknolojilerinin toplumlarda yol açtığı büyük dönüşümün etkisiyle devlet sınırları pratik olarak anlamını önemli ölçüde yitirmiştir. Yeterli donanımına sahip bilgisayarlar aracılığıyla insanlar tanışıp görüşebiliyorlar, ekonomik/ticari ilişkiler kurabiliyor ve siyasal fikirleri paylaşabiliyorlar. Gerekğinde yeryüzü ölçeğinde eylemde bulunabilmek için artık binlerce kilometre seyahat etmek ve bunun için pasaportlarla, vizelerle, sınırlarla uğraşmak zorunda değiliz. Uydu bağlantıları ve kablosuz iletişim imkanları sayesinde gerekğinde "ulus-devlet" güçleri de by-pass edilebiliyor.(Çalış, 2003, s.44)

Kamuoyuna tarihsel olarak evsahipliği yapmış olan mekanlar varlıklarını sürdürüyorlar. Ancak işlevlerinin bir bölümünü yazılı ve sözlü basına devretmeleriyle başlayan süreç, şimdi internetle birlikte yeni bir biçim aldı.(Uğur ve Bilici, 1998, s.493)

Bu yeni pozisyonda, otoriter ve totaliter yönetimler bile halkların dünyadaki gelişmelerle ilgili bilgilere ulaşmasına engel olamıyor. Toplumlar bilgi ve güçlü iletişim bağları sayesinde yeni inisiyatifler geliştirebiliyorlar. Bu durum, toplumların özgürlük taleplerini artırırken, otoriter yönetimlerin egemenliklerini sürdürmelerini de zorlaştırıyor. Özgürlükçü düşünce, tüm engellemelere rağmen örneğin Çin'de, İran'da yaygın bir izleyici kitlesi bulabiliyor ve rejimlerin sorgulanması sürecini hızlandırıyor.(Tözüm, 2002, s.166)

İnternet teknolojileri, bu alandaki etkisiyle sanayi devriminde olduğundan daha önemli bir gelişmeyi temsil etmektedir. Zira, internetin önemli katkı yaptığı bu dönüşüm, yine internet sayesinde toplum yapısına sanayi devriminden çok daha güçlü bir şekilde nüfuz edebiliyor. İnternet, bütün toplumun dönüşüme katılabilmesini, hatta rol almasını mümkün kılıyor. İnternet sayesinde bilişim teknolojileri, yaşamın tüm boyutlarını;

Çalışma, retim, ticaret, iş yapma, eğlence, öğrenme yöntemlerini, yönetim biçimlerini köklü olarak değiştirmektedir. İnternet'in temsil ettiği değişim, ekonominin yapısını, ülkenin rekabet gücünü, insan gücü gereksinimi profilini, mesleklerin anatomisini etkileme potansiyelindedir.

Bu değişim ile bilim, enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler sarmal bir şekilde birbirini tetiklemektedir. İnternet, bu değişimin taşıyıcısı, hazırlayıcısı, geliştiricisi ve yeni oluşmakta olan toplumsal iletişim biçiminin n modelidir.(ağlayan, 2001, s.1) İnternet üzerinden yaratılan fikir alışverişi ve kamuoyu, giderek daha da önemsenmesi gereken boyutlara ulaşmaktadır.

3.1.5 İnternet hakkındaki eleştiriler

İnternete ilişkin yaklaşımlar elbette bu teknolojiyi bütünüyle olumlu bulan ve destekleyen değerlendirmelerden oluşmamaktadır. Bu konudaki görüşler, sistemin tamamen zararlı ve yönlendirici olduğu noktasından başlayarak, yararlarının sonsuz olduğunu savunan düşüncelere uzanan bir yelpazenin farklı dilimlerinde yer alabilmektedir.

Bu yeni iletişim ağı için, "İnternet toplumlar için uzun soluklu özlemi olan ağdaş, kalkınmış, dünya ile bütünleşmiş, sosyal adaleti sağlamış, insana saygılı bir toplum olma özlemi için tetikleyici, katalizör olmaya hazır bekliyor"(Akgl, 2002, s.1) bakışından, "Yüzyılımızın sonuna doğru teknolojik ilerlemeyle ele geçirilen araç müthiştir ve klasik silahların tehlike boyutlarının ötesinde g kazanmıştır. Zira beyni hedeflemiştir. ldrmeden yok edebilen bir silahtır"(Eriş, 1996, s.527) kanısına kadar çok farklı değerlendirmeler yapıılıyor.

Kuşkusuz bilimsel-teknik devrim tek yanlı gözlenebilecek bir olgu değildir. Pek çok olayda olduğu gibi, bu alandaki ilerlemeler de insanlığı olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilecek unsurları içermektedir.(Teber, 1998, s.284)

Kitle iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin, nitelikli sanat, edebiyat ve düşünce ürünlerinin daha geniş bir kitle tarafından paylaşılması -daha doğrusu tüketilmesi- imkanını verdiği açık. Ancak, bu nicel yayılmanın niteliksel bir sığlaşma karşılığı sağlandığı da söylenebilir. (Avcı, 1990, s.33) Belki de, radyolar, televizyonlar ve her türlü teknolojik kitle iletişim cihazları aracılığıyla sunulan bu tür "bilgi paketleri" ile hepimiz "kısır bilgiler" düzeyinde tutulmak istenmekteyiz.(Teber, 1998, s.281) Nitekim bugün internetin düzensiz bilgilerin ve eğlencelerin en önemli aktarıcısı haline geldiği ileri sürülüyor.(Pells, 2001, s.14)

İleri teknolojilerin sundukları "iletişim ağı", kaynağını batı temelli bir kültürden almaktadır. Bu nedenle, yeni teknolojileri bizzat üretmeden sadece bilgi akışından yararlananlar, endüstrileşme sürecinde başlayan sömürge anlayışına sadece yeni bir boyut kazandırmış olmaktadırlar. Kısaca, egemen kültürler bu yollarla, dünya halklarını verdikleri mesajlara daha çok uyumlu hale getirmektedirler.(Eriş, 1996, s.523)

İnternete ilişkin ihtiyatlı yaklaşımların gerekçeleri olduğu muhakkaktır. Ancak bu gerekçeler, internetin sağladığı bilgiye erişim ve özgür iletişim imkanları ile kıyaslanmalıdır. Bu gerekçelerin, internet teknolojisine karşı olmayı gerektirecek kadar güçlü olup olmadığı iyi analiz etmeliyiz.

İnsanlığın ilerlemek için attığı adımların her biri belli ölçüde riskler içermiştir, bundan sonra da böyle devam etmesi beklenmelidir. Örneğin, 'ateş'i bulan insan, daha önce bilinmeyen bu kimyasal tepkimenin yakıcı niteliğini muhtemelen hissederek kavrayabilmişti. Günümüzde bile büyük zararlara yol açabilen 'ateş'in, henüz tabiata karşı ayakta kalma mücadelesi veren ilkel insana büyük zararlar verdiği ve acılar yaşattığı tahmin edilebilir. Ancak, ateşin etrafına zarar verebilecek bir kimyasal reaksiyon olduğu gerçeği, insanoğlunu ateşin faydalarından uzak durmaya yöneltmemiştir. İlk insanlar ateşin yakıcılığından ürkererek ondan uzak kalsaydı, medeniyetimiz bugün internetin fonksiyonları üzerinde tartışacağımız kadar ilerlemiş olamazdı.

Kaldı ki, internetin henüz gelişme aşamasında bile büyük olumlu siyasal ve toplumsal sonuçları olmuştur. Bu teknoloji, zamanla daha da önemli sonuçlar doğurma potansiyelindedir. İnterneti sadece teknoloji veya bilimsel gelişmenin bir aşaması olarak görmek yetersiz bir yaklaşım olur.

Yakın dönemden bir örnek vermek için, "40 yıl geriye, Kennedy'nin Güney Vietnam'a karşı savaş açtığı dönemi ele alalım. Kennedy'nin hiçbir propagandaya ihtiyacı yoktu. Kimin umurundaydı savaş? Başka bir ülkeyi bombalamak mı istiyorsun? Bombala. Kimsenin umurunda değildi. Şimdi ise durum adamakıllı farklı. Bırakın pür heves savaşı desteklemeleri, sadece bir savaşı tolere etmeleri için dahi insanları korkutup dehşete düşürmek amacıyla kitlesel propaganda kampanyaları yapmak gerekiyor."(Chomsky, 2002, Açık Radyo söyleşisi) Bu gelişmede kitle iletişim araçlarının katkısı yadsınamaz ve internet, belki de bunlar içerisinde etki alanı en hızlı ve nitelikli genişleyen araçtır.

Bununla beraber internetin, örneğin, herhangi bir savaşın gerekliliği konusunda yapılan propagandalar için de kullanılabilmesi mümkündür. Ancak mesaj iletilen bütün kitlenin aynı zamanda mesajlarıyla katılım da gösterebileceği bu yeni sanal dünyada kontrolün, sadece bir propaganda merkezi tarafından ele geçirilmesi diğer kitle iletişim araçlarına nazaran çok daha zordur. Bu ihtimalin gerçekleşmesi, internetin yaratılmasındaki temel hedefte başarısız olunduğu anlamına gelecektir. Daha önce de ifade ettiğim gibi, internetin atası sayılan ARPANET projesi ile, o güne kadar ancak tek merkezden yürütülebilen askeri sevk-idarenin, aynı anda birden fazla noktadan mümkün kılınması hedefleniyordu. Bu sistem sayesinde tek bir merkez karargah yerine, aynı bilgi donanımına sahip birden fazla merkez karargah oluşturulması başarıldı.

Artık sivil dünyaya hizmet eden internette bu amacın büyük ölçüde başarıldığı görülebilir. Tüm dünyayı saran bu ağda birçok emir-komuta (propaganda) noktası vardır. Üstelik her nokta, aldığı emirler (propaganda mesajları) doğrultusunda harekete geçip geçmeme kararı açısından da özgürdür.

Küba lideri Fidel Castro'nun şu sözleri önemli bir gerçeğe işaret ediyor: "Medya tekelleri insanların zihinlerini manipüle ediyorlar; ancak internet bu medya iktidarını yerle bir etmek için biçilmiş kaftandır. İnternet kültürel istilayı durdurmak için olağanüstü bir silahtır. İnternet sayesinde artık uluslararası iletişim tekelleri ortadan kayboluyor."(Altun, 2003, s.18)

3.1.6 Siyasal alanda internet: E-demokrasi

20. yüzyıl sona ererken, kitle iletişim araçlarının siyasal sürecin, partilerden ve seçim sistemlerinden daha önemli bir bileşeni olduğu ve siyaset demokrasiden keskin bir sapma göstermedikçe de muhtemelen öyle kalacağı açıkça ortaya çıkmıştı.(Hobsbawm, 2002, s.693)

Ancak internet, kitle iletişim araçlarının siyasal alana katkılarına oldukça farklı bir boyut daha ekleyerek "e-demokrasi" kavramını yarattı.

Tanım olarak e-demokrasi; yerel, ulusal ya da uluslararası düzeyde siyasal sürece katılan demokratik aktörlerce (siyasi partiler, vatandaşlar, seçilmiş makamlar gibi) bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve stratejilerinin kullanılmasıdır. Bu anlamıyla e-demokrasi, günümüzde uygulanan şekliyle temsili demokrasinin tamamen ortadan kalkması değil; ama internet ve benzeri teknolojik araçların vatandaşlara kamusal alanda daha katılımcı ve daha doğrudan demokratik faaliyetlerde bulunma imkanının sağlanmasıdır.(Akgün, 2003, s.69)

Elektronik demokrasi kavramının öncülerinden biri olan Masuda, enformasyon toplumunda, siyasal sistemin temsili sistemden katılımcı demokrasiye doğru evrilmesinin gerekçelerinden birisini, sıradan yurttaşın davranış kalıplarının değişmesiyle açıklamaktadır. Bu davranış değişikliği, maddi arzulardan ziyade bireyin kendini 'gerçek'leştirme, daha gerçek kılma arzusudur. Bu arzu, yurttaş ekonomik, sosyal ve siyasal sistemde hükümet ve yerel yönetim merkezlerinde daha fazla etkili olmaya itmektedir.(Timisi, 2003, s.184)

İnternetin özellikle siyasal alandaki etkisiyle ortaya çıkan e-demokrasi kavramına benzer bir tanımlamayı, Marshall McLuhan, internetin henüz uluslararası kullanımda olmadığı dönemde kitle iletişim araçlarının işlevleri açısından yapmıştı. McLuhan'a göre elektronik teknoloji çağında toplumsal sistemin içindeki çeşitli alt sistemler karşılıklı etkileşim içinde bulunduklarından ve çift yönlü akışı bir enformasyona bütün alt-sistemler gereksinim duyduklarından, günümüz toplumlarındaki çözülmemiş sorunların pek çoğunun çözülmesi, artık hem olanaklıdır, hem de gereklidir. Bunların çözülmesi, toplumsal sistemin bütünü için yararlı ve gerekli olduğundan, McLuhan, teknolojinin bu kendi iç evriminden yola çıkarak, toplumun bütününe ilişkin iyimser bir sonuca ulaşmaktadır. McLuhan'ın görüşüne, bu nedenle, "teknolojik belirleyiciliğe dayanan iyimserlik" denilmektedir.(Oskay, 2000, s.216)

Kamusal alanı genişleterek toplumsal katılımı ve söylem imkanlarını zenginleştiren internetin sadece düşünce ortaya koymak veya tartışmaktan ibaret olmadığı ve kimi alanlarda baskı oluşturmak ve çözüm üretmek gibi boyutlar da içermekle demokrasiye ciddi bir katkıda bulunabileceği açıktır. Ancak, internetin uluslararası niteliğine karşın sorunların çözümünde başvurulan mekanizmaların hala ulusal düzeyde işlediklerini göz önüne alarak, interneti derin bir coşku ve sarhoşluk kaynağı olarak değil, gelecek adına yeni bir umut olarak karşılamak gerekir.

Her yeni buluş büyük umutlar vaat etmiştir. İnternet de demokratik yaşama ilişkin olumlu sinyallerle yüklü durmaktadır. Bu noktadaki heyecan da yeni bir şey değildir. Ama internete ilişkin umutlar konusunda ise galiba daha önceki örneklerle kıyasla biraz daha haklıyız. Çünkü, daha önceki kitle iletişim araçlarından hiçbir tanesi internet kadar interaktif ve sahibinin taleplerine karşı itaatkar olmamıştı.(Uğur ve Bilici, 1998, s.496)

Elbette ki farklı toplumsal grupların internete ilişkin farklı beklentileri ve planları var. Büyük şirketler internet'in yarattığı olanaklarla yazılım birimlerini az gelişmiş bölgelere kaydırarak ucuz işgücü sağlarken, işçi örgütleri sermayeye karşı verdikleri mücadelede internet'i bir dayanışma ve

mücadele aracı olarak kabul ediyorlar. Girişimciler enformasyonun ticari bir metaya dönüştürülmesi süresince internet'i temel bir araç olarak değerlendirirken, sendikalar, gönüllü kuruluşlar, akademisyenler çalışmalarını raporlarını internet'te serbestçe yayınlatabiliyorlar. Egemenler internet'i egemenliklerini pekiştirecek bir araç olarak kabul ederken, ezilenler adına mücadele veren gruplar internet'i uluslararası dayanışma ortamı olarak kullanıyorlar.(Başaran, 1998, s.46)

Yeni iletişim teknolojileri özellikle insan hakları, barış, toplumsal cinsiyet eşitliği ve çevresel koruma örgüt ve yurttaş inisiyatifleri arasındaki ilişkilerde uluslararası bir kamuoyu alanı olarak işlev görmektedir. Bu teknolojilerin gelişimi, ortak çıkarlar arasında bir şebeke oluşturması ve ortaklıklar kurmasında küresel sivil toplumun niteliğini oldukça dönüştürmüştür.(Timisi, 2003, s.207)

İnternet'in yeni kamuoyu alanı olduğunu savunan Rheingold'a göre, XIX. Yüzyılın yarattığı bu alan, modern demokrasinin oluşumu için bir yapı taşıdır. İnternet ve yeni iletişim ortamlarında yaratılan kamu alanı, modern demokrasinin açmazlarına yönelik bir çözüm olarak düşünülmelidir. İnternet, kamuoyu alanı kavramının gereklerini yerine getirmektedir: Her isteyene açık erişim, gönüllü katılım, kurumsal rollerin dışında katılım, kamuoyunun rasyonel tartışmaya katılan yurttaşlar birliği tarafından gerçekleşmesi, devlet ve örgütlü iktidarların eleştirisi.(Timisi, 2003, s.22)

Değişen kamu anlayışıyla birlikte kamusal ve özel alan tanımlarının da internet ortamına göre yeniden yapılması gerekmektedir. Yüz yüze toplanmalara dayalı konuşma biçiminin internetin elektronik sembolleriyle yer değiştirdiği bir noktada, kamusal ve özel alan arasındaki ayrım da giderek ortadan kalkmaktadır.(Timisi, 2003, s.24)

E-Demokrasi kavramı bünyesinde gelişen kavramlardan en önemlilerden biri "e-devlet" kavramıdır. İnternetin siyasal alandaki etkilerinden biri olarak ortaya çıkan, e-devlet konusunda en yoğun araştırma ve çalışma yapan ülke ABD. Bush yönetimi e-devlet çalışmalarında en önem verdikleri konunun internet teknolojilerini kullanarak devletin karar

alma sürecini kısaltmak ve vatandaşlarına daha hızlı hizmet vermek olduğunu vurguluyor.

Amerikalılar konuyla ilgili anketlere verdikleri yanıtlarda e-Devletten beklentilerini şöyle sıralıyor: Devlete ulaşımın kolay ve hızlı olması, devlet kuruluşları arasında koordinasyon kurulması ve aralarındaki bilgi akışının sağlanması... böylece işlemlerin maliyetlerinin düşürülmesi ve genel olarak devletin daha etkin ve verimli çalışmasının sağlanması.(Sucu, 2003,s.5)

Avrupa Birliği de "e-demokrasi" kavramına önem veren bir kuruluş. Birlik, özellikle küresel rekabette ABD ile rekabet edebilmek için başlattığı "E-Avrupa" projesiyle tüm üye ülkelerdeki hizmetleri internetle uyumlu hale getirmeye çalışmakta ve bu konuda özel projeler hazırlatmaktadır. Proje, kamusal hizmetlerin tek bir internet sitesi altında ve eksiksiz olarak web üzerinden sunulmasını öngörüyor. Böylelikle örneğin vergiler yatırılabilir, borçlar öğrenilebilir, şubeye gitmeden pasaport başvurusu ve tapu işlemleri yapılabilir. Kamu hizmetlerinin internet üzerinden yürütülebilmesi uygulaması kimi ülkelerde 40 kalemin üstüne çıkmış durumdadır. AB tarafından yapılan bir araştırmaya göre, kamusal hizmet veren kurumların ortalama yüzde 80'i şu an internet üzerinden hizmet verebilir hale gelmiş durumdadır.(Akgün, 2003, s.67)

Yeni kitlesel iletişim ortamı olarak ortaya çıkan internetin yeni ve ilave bir kamuoyu alanı olarak iş görüp göremeyeceği, demokratik süreçte daha fazla toplumsal katılım sağlayıp sağlayamayacağı sorusu önemli bir sorudur. Ancak internet bağlamıyla ilişkili olduğu için daha öncelikli olan başka bir soru vardır: Yeni bir kamuoyu alanı olarak internetin, kendisinden önce var olan diğer alanlardan ne farkı vardır? İnternet ortamı kamusalılıkta niteliksel bir gelişmeyi mi yoksa niceliksel bir genişlemeyi mi ifade etmektedir?(Uğur ve Bilici,1998, s.492)

3.1.7 Sosyal alanda internet: Sanal gruplar

Modern dünya, bireylerin yakın topluluklar oluşturmamaları denli karmaşılaşmış ve parçalanmıştır. Buna karşılık, insanların topluluklar içinde bir araya gelme ve ait olma istekleri o kadar güçlüdür ki, yeni topluluk mekanları oluşması da kaçınılmazdır. Bu aşamada Rheingold, teknolojik yeniliklerin yardımına başvurmaktadır. Bilgisayar dolayimli iletişimin kullanılması "gerçek yaşamlarımızda informal kamusal alanların giderek kaybolmasının ve dünyanın her yerindeki insanların, bunun yerine koyabilecekleri yeni ortamları yaratmaları güdüsünün bir sonucudur."(Timisi, 2003, s.162)

Bu anlamda bilgisayar dünyasındaki sanal topluluklar, zayıflayan yüz yüze ilişki imkanını telafi edebilen ve diyalog ihtiyacını kısmen karşılayabilecek yeni bir model olarak işlev görebilecektir.

Bilgisayar dünyasının en önemli ismi olan Bill Gates'e göre, Web'in en güçlü yanlarından biri, aynı şekilde düşünen insanları, zaman ve coğrafya dilimlerine bağlı kalmadan biraraya getirmesidir.(Bozkurt, 1999,s.67)

Fertleri biraraya getirme fonksiyonu açısından değerlendirildiğinde internet teknolojisi, geleneksel kitle iletişim araçlarından radikal olarak ayrılmaktadır. Çünkü, geleneksel iletişim araçları dikey bir yapılanmaya dayalıdır. Bu araçlarda mesaj üretimi, belirli bir merkezden kitle olarak tanımlanan heterojen toplumsal kesimlere doğrusal bir yolla iletilir. Mesajın üretilmesinde kitle belirleyici olmadığı gibi, geri besleme için de söz konusu araçların sunduğu teknoloji yeterli olmamaktadır. İnternet dışındaki kitle iletişim araçlarından herhangi biri ile mesaj iletilen topluluktan alınacak geri besleme için yine başka bir iletim kanalına ihtiyaç duyulmaktadır. İnternet ise mesaj üretimi ve mesaj alımı arasındaki müdahale olasılıklarını çoklaştırmıştır.(Timisi, 2003, s.124)

İnternet'in bu interaktif doğası, sürekli geri besleme olarak dönüşen ve yeniden şekillenen bir iletişim ortamı olması sonucunu doğurmaktadır. Sosyal bir iletişim alanı olması yönüyle internet, asıl önemini bu özelliğinden

almaktadır. Size sunulan mesaj ve hatta sunumu bile değiştirmenize imkan tanımaktadır.(Uğur ve Bilici, 1998, s.495) Böyle bir ortam doğal olarak bireysel girişimi de motive etmektedir. Karşılıklı iletişim ve etkileşimde, bireylerin kendi kültürünü ve zihinsel aktivitelerini internet vasıtasıyla aktarmaları, yani, yerel kültürlerini global kültüre katabilmeleri önem arz etmektedir.(Bayhan, 1995, s.7)

Öte yandan, İnternet ortamının sağladığı iletişim kolaylığı ve ucuzluğu çeşitli alanlardaki toplumsal sorunların interaktif biçimde tartişılmasını hem kolaylaştırmakta hem de zendirmektedir. Kar amacı gütmeyen siyasal aktivistlerin gönüllü katkılarıyla yürütülen bu tür girişimler, vatandaşların kendi aralarında biraraya gelmelerine ve güncel kamusal olayların tartişılmasına imkan vermektedir.(Akgün, 2003, s.78)

Bilişim toplumunda, "e-kurumlar"ın oluşması sonucunda kaçınılmaz olarak ortaya ıkmiş olan "e-insan" bilgiyi inanılmaz lde kullanan bireylerden oluşacaktır. Bilgi çağını oluşturan toplumun ayrılmaz bir parçası olan "e-insan", ürettiği bilgiden daha fazlasını etkileşim içinde bulunduğu "e-toplum" dan alma durumunda olacaktır. "E-insan"lardan oluşan sanal toplulukların en belirleyici özelliği, fiziksel ortamda bir araya gelme zorunluluğu olmadan bir düşünce veya aksiyon platformu çerçevesinde bir arada bulunmalarıdır. Sanal toplulukları fiziksel olarak bir araya getiren altyapı, sahip bulundukları çoklu ortam (multimedya) zellikleriyle donanımlı bilişim sistemleri ve iletişim ağlarıdır. Sanal topluluklar, tek bir inisiyatif gruptan oluşabileceği gibi birden fazla inisiyatif grupların oluşturduğu büyük topluluklar da olabilmektedir. Diğer yandan, sanal topluluklar çok uluslu (multi-national) ve çok kültürlü de olabilmektedir. Sanal toplulukların kuruluş ve tükeniş ömürleri, birkaç aydan, yıllarca sürebilen oldukça değişken bir özellik göstermektedir.(Akgl, 2000, s.1)

Bu toplulukları diğer insan topluluklarından farklı olarak iki biçimde hayal edilebilir: İnternet topluluğuna ait olduğumuzu düşünürüz, ancak asla bu topluluğu nasıl ve hangi biçimde ait olduğumuz ve topluluğun güvenilirliği konusunda emin olamayız. İkinçisi ise, internet topluluğu

birbirini izleyen bir topluluk olmaktan ziyade birbirine paralel topluluklar olarak hayal edilmektedir. Bu topluluk birbirine sıkı ilişkilerle bağılı bir topluluk değil, aynı yöne aynı zaman içinde giden topluluklar olarak hayal edilir. Aynı şeyi okuyabilir, aynı anda aynı odada gevezelik yapabilir, aynı sayfaları okuyabilirsiniz, büyük bir internet topluluğunun alt grup olabilirsiniz, ancak bir kütüphanenin ayrı bölümlerini dolduran insanlardan öteye geçemezsiniz. İnternet bilgisayar üzerinde diğerleriyle birlikte olan, ancak yalnız insanlar grubudur.(Timisi, 2003, s.161)

Bu dünya sayesinde artık küreselleşme, neredeyse bütün toplumları, ülkeleri, organizasyonları, aktörleri ve bireyleri -tabii ki farklı değer yargılarıyla, çift taraflı bağımlılıkların kompleks sisteminin içine çeken-sınırlar ötesi etkileşimlerdeki bir artışı ve yoğunlaşmayı ifade etmektedir. Böylece küreselleşme kavramı, yapısal açıdan yeni olmayan, ancak iletişim araçlarıyla ekstrem biçimde hızlandırılan bir sürece yönelmektedir. Aslında yeni olan, bilgisayar ağı ile yaratılan global çaptaki iletişim olanaklarıdır.(Lauffer, 2002, s.42)

Hem ulus ötesi hem de uluslararası bir bağlam yaratan internet, küreselleşmeye paralel olarak yurttaşlığın da tanımını değiştirmektedir. Mekansal olarak uzak olan bir yerle yakın olanın ikisi de internet kullanıcısı açısından eşit mesafededir. Bu yüzden de aidiyetler kurulurken kullanılan kriterler farklılaşmaktadır. Aynı ağı kullanan insanlar için ülkesel bir tanım olan "yurttaşlık" (citizenship) yerine aynı ağı kullanıyor olmanın daha çok önemli olmasından dolayı "nettaşlık" (Netizenship) kavramı gündeme gelmekte, küresel köyün sakinleri için artık herşey "mahalli" olmaya başlamaktadır. Bunun bir sonucu olarak da aynı ağı paylaşan insanlar, zaman ve mekan kısıtlamalarının belirleyici olmadığı bir üst kültür oluşturabilmektedir. Farklı kültürlerle tanışma ve etkileşim içine girmekle edinilen çok kültürcü duyarlığın demokratik özlemler açısından taşıdığı önem son derece açıktır.(Uğur ve Bilici, 1998, s.494)

Demokratik potansiyeline karşın bugünkü gelişme biçiminin interneti geleneksel iletişim araçlarından farklı kılıp kılmayacağı konusunda bir fikre

ulaşabilmek dikkatli bir analizi gerektirmektedir. İnternet, bireylerin, yerel ve küresel gruplar aracılığıyla birbirine bağlanmalarında, kamuoyu oluşturulmasında, bireyleri harekete geçirme veya bireyler arasında dayanışma oluşturmada önemli uygulamalara konu olmuştur.

Ancak aynı zamanda ticarileşme, dünya genelinde ülkeler arasında kıyaslandığında erişimde var olan dengesizlik, iktidar güçlerinin interneti denetleme arzusu ve internet dokümantasyonunda kullanılan dillerden bazılarının üstünlüğü gibi konular, demokratik potansiyelini de etkilemektedir.

Bu anlamda internetin tek başına demokratikleştirici bir unsur olarak ele almak yerine, genel bir demokratikleşme sürecinde anlam kazanacak bir olgu olduğunu söylemek uygun olacaktır.(Timisi, 2003, s.30)

3.2 STK'ların İnterneti Kullanımı:Greenpeace Örneği

3.2.1 Greenpeace

3.2.1.1 Greenpeace'in tarihi

Greenpeace ilk olarak 1971'de ABD'nin Alaska'nın doğusunda yaptığı nükleer denemelere karşı tepki göstermek amacıyla Kanada'dan denize açılan bir avuç insanın çabasıyla doğdu. ABD hükümetinin Alaska'nın doğusundaki Amchitka adasında nükleer deneme yapmaya karar verdiği sırada gazeteci olarak çalışan Ben Metcalfe, söz konusu nükleer denemeyi protesto etmek amacıyla düzenlediği eylemle ilk kez çevre eylemcisi olarak faaliyet göstermeye başladı.

1971'de bir grup çevre eylemcisiyle birlikte balıkçı teknesi kiralayarak nükleer denemenin yapılacağı bölgeye doğru yola çıkan Metcalfe'nin eylemi başarılı oldu ve ABD hükümeti o bölgede nükleer deneme yapmaktan vazgeçti. 1971 yılında kurulan 'Greenpeace Vakfı'nın ilk Başkanı da olan Ben Metcalfe'nin bir düzine kadar çevre eylemcisiyle

başlattığı Greenpeace hareketi bugün dünyanın en geniş katılımlı Sivil Toplum Kuruluşlarından biridir.(NTVMSNBC haber portalı, <http://www.ntvmsnbc.com>)

Daha sonra ise Fransa'nın nükleer denemelerine, Sovyetler ve Japonya'nın soykırıma dönüşen ticari balina avcılığına, Norveçlilerin yavru fok katliamına karşı sürdürülen ilk eylem ve çalışmalardan sonra, ideallerinden ödün vermeyen, değişime inanan çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle heyecan gittikçe büyüdü ve yayıldı.

Elbette Greenpeace'i çevreye, dünyanın biyolojik zenginliğine duyarlı toplum kesimlerinin taleplerini siyasal otoritelere iletme çabası gösteren ilk hareket olarak nitelendirmek doğru olmaz. Dünyanın farklı kesimlerinde var olan çevre hareketinin bir parçası olarak Greenpeace'in o yıl doğması da tesadüfi değildir. Bu doğuş, söz konusu dönemde dünyanın pek çok ülkesinde siyasal otoritelere karşı yükselen, her alandaki özgürlük taleplerinin çevreye duyarlılık bağlamındaki yansımasıdır. Dünya literatürüne '68 kuşağı' olarak geçen, özgürlük taleplerinin arttığı bu dönem, Greenpeace'i doğuran protest yaklaşımı da bir anlamda bünyesinde taşımıştır.

3.2.1.2 Greenpeace'in örgüt yapısının gelişimi

Kuruluşunu takip eden yıllarda Greenpeace ismi, gezegenimizin kirlenmesi ve tahrip edilmesine karşı durmanın yollarını arayan insanlar için bir sembol oldu. Küçük, organize olmamış başlangıçlardan, uluslararası güç odaklarını sarsabilecek, dünya çevre gündemini belirleyecek bir Greenpeace yapısının doğabileceğini düşünmek oldukça zordu. Ama bu başarıldı.

Greenpeace'in tek başına çevreyi koruma mücadelesi içindeki insanların mantalitelerini tek başına değiştirdiğini söyleyemeyiz. Ama Greenpeace'in 30 yıl önce başlatarak bugüne kadar devam ettirdiği

barışçıl/şiddet içermeyen etkili eylem yöntemleri ile benzer örgütlere bir vizyon kazandırdığı, bir öncü olduğunu söyleyebiliriz.(Gerd, 2001, p.4)

1970'lerin sonuna gelindiğinde Greenpeace ismi Kuzey Amerika, Avrupa, Yeni Zelanda ve Avustralya'da 20 kadar grup tarafından kullanılır olmuştur. Gruplar arasında finans ve izlenecek politikalar gibi konularda ayrılıklar baş göstermişti. 1979 yılında, Greenpeace'in yöneticilerinden işadami David McTaggart, merkez konumdaki Kanada ofisini, yerel Greenpeace ofislerini global tek bir merkez himayesinde biraraya getirecek yeni bir yapılanma modeli uygulanmasına ikna etti. 14 Ekim 1979'da "Greenpeace International" doğdu. Yeni yapı ile, yerel ofisler gelirlerinin bir bölümünü organizasyonun bütünlüğünden sorumlu olacak Greenpeace International merkezine aktaracaktı.

Greenpeace'in, fiilen dağınık, aynı hedefe odaklanmamış farklı ofislerden oluşan bir yapıdan, bütün gücünü ve kaynaklarını net hedefler doğrultusunda global düzeyde harekete geçirebilecek bir organizasyona dönüşmesindeki en büyük pay McTaggart'a aittir.

McTaggart, Greenpeace'i merkezden koordine edilen hiyerarşik bir organizasyon olarak yeniden yapılandırırken dönemin klasik adem-i merkeziyetçi çevre örgütlerinden oldukça farklı bir yaklaşım ortaya koymuştu. (WIKİPEDIA, <http://en.wikipedia.org>)

McTaggart, hiyerarşik yapının önemini kavramıştı. Bunun için, bir bütün teşkil etmeyen, farklı hedefler peşindeki çevreci örgütlerin demokratik birlikteliği görünümündeki Greenpeace'i, uluslararası bir şirket niteliğinde örgütleyerek yeniden yarattı. McTaggart, organizasyonun, belirli konulara odaklı az sayıda kampanya yürütmesine ve ulusal ofislerin de sonuç alınıncaya kadar bütün güçleriyle bu çalışmalara destek sağlamasına özel önem verdi. (Fred, 1997,s.2)

Bu model ile, Greenpeace'in dünyanın farklı bölgelerine dağılmış, koordinesiz ofislerinin etkili tek bir uluslararası çatı altında birleştirilmesi başarılmış, özellikle global kampanyalar için önemli bir güç birliği

yaratılmıştır. Bu aktif örgütlenme modeliyle Greenpeace, “söylemek” ile “yapmak” arasındaki mesafeyi oldukça kısaltmayı başarmıştır.(Rose, 2001, s.7)

McTaggart, Greenpeace’i yeniden yapılandırırken gözettiği en büyük hedefin “uluslararası niteliği korunmuş bir merkezi karar mekanizması” yaratmak olduğunu ifade eder. McTaggart’a göre ‘merkezi karar’ çok önemlidir. Greenpeace için konsensüs, güçlü bir uluslararası hareket yaratmanın tek yolu değildir. Bazen düşüncelerin daha fazla güç kazanabilmesi için, fikir çatışmasının, müzakerenin doğruları açığa çıkaran doğal seleksiyonuna ihtiyaç duyulur.

Greenpeace yeni yapısında politikalarını tam bir özgürlük ortamı içinde oluşturur. Dünyanın her yanından biraraya gelen Greenpeace ofisleri farklı düşüncelerini örgüt bünyesindeki platformlarda yüksek sesle dile getirir, karar aşamasına kadar gerekçelerini anlatırlar. Ancak uluslararası kamuoyuna açıklamak üzere varılan son karar, Greenpeace’in bütün dünyadaki ofislerinin tereddütsüz destek vereceği, tartışmasız tek karardır. Nitekim zaman bu konuda McTaggart’ı haklı çıkarmıştır. Güçlü bir merkezi karar alma mekanizması oluşturamayan çevreci örgütler, yıllar geçtikçe uluslararası arenadaki varlıklarını ve etkinliklerini yitirmişlerdir. (Pearce, 1997,s.3)

Bugün Greenpeace’in örgütsel işleyişi organizasyonun Amsterdam’daki (Hollanda) merkezi uluslararası ofisi ile dünyadaki 41 bölgesel/ulusal ofisin birarada çalışmasıyla nitelik kazanmakta. Her ofis kendi Yönetim Kurulu tarafından yönetilmektedir. Ofisler, bütün dünyadaki Greenpeace ofislerinin katılımıyla yapılan Danışma Kurulu toplantısında kendi seçtikleri bir temsilci (Trustee) tarafından delege edilir.

Bölgesel ofislerin temsilcilerinden oluşan “Danışma Kurulu” her yıl birararaya gelerek organizasyonun uzun dönemli stratejilerini, yönetim yapısında gerekli değişiklikleri kararlaştırır. Kurul, bütçeyi onaylar, örgüte

global ölçekte liderlik edecek olan 7 kişilik Yönetim Kurulu'nu oluşturur, Başkanını belirler.

Bugün, Greenpeace'in Merkez Yönetim Kurulu Başkanlığını Almanya'dan Gerd Leipold yürütmektedir. Her bölgesel/ulusal ofis, bulunduğu bölgelerin ihtiyaç ve kanunları çerçevesinde kendi Yönetim Kurulu liderliğinde çalışmaktadır. Örgütün küresel yapısı içinde yerel ofisler kendi bölgesel öncelikleri çerçevesinde kampanyalarını yürütürken, uluslararası Greenpeace'in de bir parçasını teşkil ediyorlar. (Keskinsoy, Kişisel Görüşme,2004)

3.2.1.3 Greenpeace'in temel misyonu, metodları

Greenpeace misyonunu, "gezegenimizdeki hayatın bütün çeşitliliğiyle sürdürülebilmesini sağlamak" cümlesiyle tanımlamaktadır. Greenpeace bu misyon için: Bütün formlarıyla biyolojik zenginliği korumayı; denizlerdeki, toprak, hava ve içme suyundaki kirlenmeyi engellemeyi; nükleer enerjinin doğurduğu tehdit unsurlarını sona erdirmeyi; barışı geliştirmeyi hedefler, küresel silahsızlanmayı ve şiddet karşıtlığını destekler.(YEARBOOK of International Co-operation on Environment and Development, <http://www.greenyearbook.org>) Çevre konusunun bütün başlıklarıyla ilgili faaliyetler yürüten örgüt, özellikle küresel ısınma konusu ile ormanlardaki ve okyanuslardaki biyolojik çeşitliliğin korunması konularına odaklanmaktadır.

Greenpeace, şiddet karşıtı olma, politik açıdan mutlak bağımsızlık ve uluslararası niteliğini koruma prensiplerine sıkı sıkıya bağlıdır. Çevreye yönelen tehditleri teşhir etme ve çözümler arama çabalarında Greenpeace'in daimi bir müttefiki de, düşmanı da yoktur.

Çevrenin korunmasıyla ilgili başlıklar genellikle uzmanlar, bilim adamları, şirketler veya hükümetler tarafından bilinmeyen konular değildir. Greenpeace'in temel olarak yaptığı, bunlara dikkat çekmek ve daha geniş halk kitlelerine duyurulmasını sağlamaktır. Greenpeace'in bir konuyu

kamuoyunun gündemine taşınması, konunun artık herhangi bir yolla gözömleninceye kadar örgütün ajandasında kalacağı ve Greenpeace'in bunun takipçisi olduğu anlamına gelir.(Greenpeace Akdeniz, <http://www.greenpeacemed.org.mt>)

Çevre mücadelesi sabır ve kararlılık ister. Hedefler genellikle uzun vadede gerçekleştirilebilecek türdendir ve ancak kamuoyu desteğıyle başarıya ulaşabilir. Greenpeace'in başarılı çalışmaları gösterdi ki, bir konuya yeterince önem veriyorsanız, politika belirleyiciler nezdinde sergileyeceğiniz ilkeli ve ısrarlı tavırlar bazı şeyleri değıştirebilecektir. Greenpeace bu ilkelerle, özellikle köklü demokrasilere sahip bölgelerde, yepyeni bir kampanya yürütme modeli yaratmış, toplumsal taleplerin yüksek sesle dile getirilmesi ve ilgili yerlere ulaştırılması konusunda farklılık yaratmıştır. (Leipold, 2001, p.7)

Greenpeace eylemcilerini arada bir ortaya çıkıp ortalığı karıştıran bir grup maceracı olarak görenler de vardır kuşkusuz. Oysa her eylem, uzun ve yoğun araştırmalara ve çalışmalara dayanır. Çevreye karşı işlenen bir suça tanıklık etmek, kamuoyunun dikkatini çekerek suçu işleyenler üzerinde baskı oluşturmak amacıyla yapılan barışçıl eylemler; sabırla yapılan analizler, raporlar, basın açıklamaları, yetkililerle görüşmeleri içeren tüm çalışmaların "vitrini"dir yalnızca. Greenpeace ayrıca, uluslararası anlaşmalara lobi faaliyetleriyle ağırlığını koyan, taslaklar öneren ve kabul ettirebilen az sayıdaki yetkin çevre örgütlerinden birisidir.

Greenpeace, dünyayı yaşanmaz hale getiren çevre suçlarına şiddet içermeyen doğrudan eylemlerle tanıklık eden ve bunları basın aracılığıyla gündeme getiren bir Sivil Toplum Kuruluşu ve yasal zeminde, uluslararası bir çevre vakfıdır. Her zaman eylemlerle göz önünde bulunan bu örgütün aslında çok koldan işleyen geniş bir çalışma alanı vardır. İngiltere'de bir üniversite himayesinde bulunan araştırma laboratuvarında kampanyaların bilimsel yanı yürütölür. Dünyanın dört bir yanından gelen, farklı yerlere ait bulgular burada analiz edilir. Bu sayede tarafsız ve bilimsel bir tespit mümkün hale getirilmeye çalışılır.

Ekolojik dengeye zarar veren, kanunları çiğneyen, sağığı tehdit eden bir işlemin varlığını ispatlayan Greenpeace gönüllüleri olay yerinde farklı yöntemlerle bir gösteri düzenleyerek, şiddet kullanmadan, barışçıl bir yöntemle işlenen çevre suçuna basın ve dolayısıyla kamuoyu önünde tanıklık eder, suçun önlenmesi için kamuoyu baskısı oluşturmayı hedefler.(Arkabahçe Web Sitesi, <http://arkabahce.ada.net.tr>)

3.2.1.4 Greenpeace'in başarılarından örnekler

Dünyanın her yanındaki 2.6 milyon Greenpeace destekçisinin etkin desteğıyle gerçekleştirilen bazı küresel hedefler:

- 1971 - İlk Greenpeace eyleminin ardından ABD'nin Alaska'da nükleer denemeleri durdurması
- 1975 - Fransa'nın atmosferdeki atom bombası denemelerinden vazgeçmesi
- 1982 - Kanada'daki eylemler sonucunda Avrupa Komisyonu'nun yavru fok kürkü ithalatını yasaklaması
- 1989 - Okyanuslarda akıntı ağlarıyla avlanmaya karşı Birleşmiş Milletler yasağı
- 1991 - Ekolojik yönden duyarlı Antarktika'nın Dünya Parkı ilan edilerek, doğal kaynaklarının madencilik vb. nedenlerle sömürölmesinin en az 50 yıl için engellenmesi
- 1993 - Londra Sözleşmesinin (1983) yürürlüğe girmesiyle denizlere toksik ve radyoaktif atık boşaltımının yasaklanması
- 1994 - Türlerin yok olmasına yol açan ticari balina avcılığının 1982 yılında sınırlandırılmasından sonra, Antarktika balina sığınağının kurulması

- 1994 - Endüstrileşmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere toksik atık ticaretinin yasaklanması
- 1996 - Atom bombası denemelerinin dünya çapında yasaklanması
- 1998 - Shell'in Brent Spar petrol platformunun 1995'te Kuzey Denizi'ne batırılmasının engellenmesinden sonra, benzer tesislerin Kuzey Atlantik'te denize batırılması yasağı
- 2000 - Aralık ayında Birleşmiş Milletler Çevre Eylem Programı dahilinde Johannesburg'da bir araya gelen 122 ülkenin temsilcileri, içinde atık yakma tesislerinden ve PVC üretimi sırasında ortaya çıkan dioksinlerinde dahil olduğu 12 klorlu kimyasalın kaynaktan ortadan kaldırılması için ortak bir taslak üzerinde anlaştılar. (Arkabahçe Web Sitesi, <http://arkabahce.ada.net.tr>)

3.2.1.5 Greenpeace'in maddi kaynakları

Greenpeace bağımsızlığını devam ettirebilmek ve özgürce çevre sorunlarının üzerine gidebilmek için hiçbir şirket, endüstri, siyasi parti veya devletten bağış kabul etmez. 30 yılda bir çoğu başarıyla sonuçlanmış uzun soluklu kampanyalarının kaynağında, bireylerin de değişim yaratabileceğine inanarak çalışan gönüllüler ve kendi maddi güçlerine göre yıllık bağışlarda bulunan destekçiler vardır. Greenpeace'e maddi destek veren bu insanlar olmasaydı, çalışmaların büyük bir bölümü yapılamamış, başarıların büyük bir çoğunluğu elde edilmemiş olacaktı.

3.2.1.6 Greenpeace Akdeniz Ofisi

Greenpeace Akdeniz Ofisi, Uluslararası Greenpeace Çevre Organizasyonu'nun 10 yıl süreyle yürüttüğü Akdeniz Kampanyası'nın ardından 1995 yılında açıldı. İdari merkezi Malta'da olan bu bölgesel ofis, Türkiye, Lübnan, İsrail, Malta gibi daha önceden bir ulusal Greenpeace ofisi bulunmayan Akdeniz ülkelerinde faaliyet gösteriyor. 1997 Nisan ayında İstanbul'da açılan ofisiyle örgüt Türkiye'de, Enerji Kampanyası ve Toksik Maddeler Kampanyası olmak üzere iki ana kampanya yürütmektedir.

4.2.1.6.1 Akdeniz Ofisi'nin ulaştığı hedefler

Bu hedeflerin her biri Greenpeace'in öncülüğündeki büyük kamuoyu desteğinin etkisini ortaya koyar. Greenpeace International'ın küresel hedefleri doğrultusunda Akdeniz Ofisi'nin yürüttüğü uzun süreli, sabırlı ve ısrarlı çalışmalarla başarıya ulaşılan bu alanlar gelecek için daha iyimser olunmasını sağlıyor. Unutulmaması gereken önemli bir nokta var; bu başlıklardan, birkaç satırlık bu öykülerden her birinin arkasında özverili çalışmalar, başarılı bir halkla ilişkiler stratejisi ve talep ettiği şeyin niteliklerini tam anlamıyla kavramış profesyonel bir kamuoyu önderliği yapısı mevcut.

➤ 2000-Türkiye'deki nükleer enerji planlarının iptali:Başbakan Ecevit Türkiye'nin nükleer enerji programının iptal edildiğini duyurdu. Greenpeace'in referandum, binlerce kilometreyi kapsayan solar turu, yüzlerce panel tartışması, basın toplantıları, raporlar, bilgi materyalleri ve eylemler gibi çeşitli inisiyatiflerle nükleer enerjinin karanlık yanını ortaya koyduğu, güçlü uluslararası nükleer lobisine karşı kampanyası sekiz yıl sürdü. Greenpeace,Türk halkını yıkıcı, pahalı ve üretilen öldürücü radyoaktif atık nedeniyle sürdürülemez olan nükleer enerjinin yükünden kurtaran ve yenilenebilir enerji kaynaklarına giden yolu açan bu kararı memnuniyetle karşıladı.

➤ 1999- İsrail'deki "Haifa Chemicals" Akdeniz'e Zehirli Çamurun Boşaltımını Durdurmaya Zorlandı: İsrail'deki Amerikan menşeli gübre şirketi hükümetten zehirli çamurlarını bir gemiye yükleyip doğrudan Akdeniz'in içine boşaltma izni almış bölgede geri kalan son şirketti. Bu faaliyet İsrail'in imzaladığı Akdeniz'in korunmasına yönelik Barcelona Konvansyonu'nun protokollerinin doğrudan ihlaliydi. Aribel boşaltma gemisine karşı bir dizi doğrudan eylem sonucu Çevre Bakanı Rafael Eitan sonunda boşaltma iznini iptal etti.

➤ 1997- Lübnan'daki kirletici atık yakma tesisi kapatıldı: Halk kapatılması için harekete geçtiğinde Karantina'daki atık yakma tesisi çalışmalarını durdurmaya zorlandı. O sıradaki çevre bakanı Akram Shuhayb atık yakmanın atık sorununa çözüm olmadığını deklare etti

➤ 1997- Greenpeace ve Petrol Çalışanları Sendikası PVC şirketini civayı ortadan kaldırmaya zorluyor: Greenpeace, Petkim'deki Türk PVC şirketinin 54 klor-alkali işçisinden saç örnekleri topladı. Çalışılan grubun yüzde otuzu seçilen limiti aşmakta ve anketlerde belirtilen şikayetler sinirlilik ve hafıza kaybından, böbrek ve karaciğer problemlerine kadar değişmekteydi. Greenpeace'in numuneler ile ilgili raporu ve Petrol Çalışanları Sendikası'nın desteğiyle Petkim üretim sürecinde civa pillerini zar(membran) piller ile değiştirdi.

➤ 1996- Lübnan'da boşaltılan Alman zehirli atıkların gönderene iadesi: Greenpeace Beyrut limanında Almanya'dan ithal edilmiş tehlikeli plastik atık içeren 36 adet konteyner ortaya çıkardı. Greenpeace'in Lübnan ve Almanya'daki gayretli kampanyalarının ardından zehirli atıklar Haziran 1997 de iki grup halinde Almanya'ya geri

gönderildi. Böylece Lübnan'daki zehirli atık ticareti skandallarının kapısı kapanmış oldu. Şubat 1997'de Lübnan Çevre Bakanlığı geri-dönüşüm kisvesi altındakiler de dahil Lübnan'a atıkların ithalini yasakladı. Greenpeace bakanlık karar taslağına yardım etti.

➤ 1996 - Greenpeace İsrail'deki endüstrinin kirli atıklarını Akdeniz'e boşaltma planlarını bozdu: Mart 1996'da İsrail Çevre Bakanı Yosi Sarid İsrail'in en endüstrileşmiş bölgesi Haifa'nın kirliliğini doğrudan Akdeniz'e taşıyacak boru hattının inşa planını iptal etti. Greenpeace in bölgedeki endüstriyel atıklardan alınan numunelerin bilimsel analizini başlatmasının ardından yapılan bir kamuoyu araştırması nüfusun 72%'sinin boru hattının inşasına karşı olduğunu gösterdi.

➤ 1995- Kirlilik sağan Türk Tabakhane kapatıldı: İzmir'in Salhane bölgesinde bulunan ve dört yıldır yasadışı olarak çalışan bir tabakhane Greenpeace'in dikkatleri körfeze boşalttığı atıklar çekmesiyle en sonunda kapatıldı. Salhane İzmir'deki bazı en kirli su yollarının yuvasıdır. Tabakhane Türk Çevre Eski Bakanı Ersin Farıyalı'ya aitti ve 1993'te İzmir Belediyesi tarafından mühürlenmişti. Greenpeace kampanyaları buranın kanundışı çalışmasına son verdirdi.

➤ 1994-Shell içme suyu havzalarına atık boşaltımını durdurmaya zorlandı: 1973 ile 1994 arasında Türkiye'deki Shell Petrol Şirketi 487,5 milyon varil atık suyu içme için kullanılan yeraltı su havzasına boşalttı. Boşaltılan su ham petrol, tuz ve kimyasallar içeriyordu. Greenpeace Shell'in yasadışı uygulamalarını inceleyip ortaya çıkardı. Meydana gelen kamuoyu baskısı şirketi ayrıca Diyarbakır şehrinin ortasındaki kanalizasyon sistemine radyoaktif maddeler boşaltmış olduğunu itiraf etmeye zorladı. Greenpeace

kampanyasının ardından Çevre Bakanlığı Ortadoğu Teknik Üniversitesi yönetiminde kirlilik üzerine bir araştırma görevlendirdi.

➤ 1993- The SS United States'in asbestlerini Türkiye'ye boşaltmasına izin verilmedi: Bir yıllık bir kampanyadan sonra 1993'te Greenpeace SS United States'in İstanbul'daki bir tersanede sökülmesi planlarını durdurmayı başardı.1950'lerin lüks transatlantiği tersanedeki işçilerin ve boşaltılacak yerde yaşayanların sağlığına risk oluşturacak 15000m² asbest içermekteydi. SS United States'in Türkiye'ye gelişi istenmeyen zehirli atıkların uluslararası bir ticareti olayı olarak görüldü.(Greenpeace Akdeniz, <http://www.petrohunsonu.org>)

3.2.2 Greenpeace ve internet

3.2.2.1 Greenpeace'in sanal dünyaya yolculuğu

Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarına birçok konuda öncülük eden Greenpeace, kabiliyetlerini bilgisayar teknolojisi ile geliştirmeyi ve faaliyetlerini sanal dünya aracılığıyla daha yaygın hale getirmeyi projelendiren/uygulayan ilk Sivil Toplum Kuruluşlarındandır.

Bu amaçlar doğrultusunda Greenpeace 1978 yılında iç bünyesindeki haberleşmeyi sağlayan ilk inter-office teleks bağlantısını kurarak elektronik haberleşmeye adım attı. Temmuz 1983'te Greenpeace'e özel ilk 'Easylink' adlı e-mail servisi San Francisco'da hizmete girdi.

1984, Greenpeace'in bilgisayar ile iletişim sağlama çabaları açısından önemli bir tarih oldu. Bu yıl, ABD çapındaki Greenpeace ofislerini, San Fransico merkezi aracılığıyla birbirine bağlayan 'Greenlink' sistemi

devreye girdi. 1985'te ise Greenlink'e Greenpeace dışından da giriş imkanı sağlandı.

23 Mart 1989 tarihinde Greenpeace, dönemin en kapalı rejimi olan SSCB'nin başkenti Moskova'da, uluslararası veri tabanına girmesine izin verilen ilk STK oldu.

1989 yılının Aralık ayında daha gelişmiş bir sistem olan Greenlink-2'nin hizmete girdi. 24 Haziran 1993 tarihinde ise Greenpeace'in internet üzerinden sağlanan ilk e-mail bağlantı sistemi devredeydi. 20 Aralık 1993'te bu e-mail sistemi kapasitesi artırılarak güçlendirildi.

Greenpeace'in ilk web sitesi, 30 Ağustos 1994 tarihinde "<http://www.eunet.ch/local/greenpeace>" adresinden yayına başladı. 12 Eylül 1994 günü Greenpeace'in sanal dünyadaki adresi "<http://www.greenpeace.org>" olarak değiştirildi.

20 Mart 1995'te Greenlink-2 için yeni bir e-mail ağı sistemi kuruldu, 31 Mart 1995 tarihinde servis sağlayıcı kapasitesi yükseltildi. Bilgisayar teknolojisinin hızla yaygınlaşması ve bilgi tabanının genişlemesi ihtiyacı Greenpeace'i sanal dünyaya daha fazla önem vermeye zorluyordu. 17 Ekim 1995 tarihinde "GreenLink-3" pilot projesi oluşturuldu ve 7 Aralık 1995'te 'Greenlink-3' intranet sistemi dünya genelinde hizmete sokuldu. Aranılan bilginin daha kolay bulunabilmesini sağlamak amacıyla, 25 Ocak 1996 tarihinde ilk defa web sayfası üzerinde "İndeks" ve "Arama motoru" oluşturuldu. Çok kısa bir sürede 'Muscat FX' adlı arama motorunun geliştirilmesi ihtiyacı doğmuştu bile. Sistem, 12 Kasım 1996'da yenilendi.

Bir süre sonra bilgisayar dünyasında Hacker'lık yaygınlaşmaya, web sitelerinin çökertilmesi olayları sıklaşmaya başlamıştı. Greenpeace Ocak 1997'de web sitesinin güvenlik sistemi için çalışmalar başlattı. Ancak bu çabalar "www.greenpeace.org" adresinin, 27-29 Ocak 1999 arasındaki iki gün süresince ABD'li hacker'lar tarafından çökertilmesine engel olamadı.(Greenpeace International,<http://archive.greenpeace.org>)

Takip eden yıllar boyunca Greenpeace, WEB'e artan ilgi doğrultusunda internet sitesinde sayısız geliştirme, kapasite artırma çalışmaları yürüttü, halen devam ediyor.

3.2.2.2 Greenpeace'in internetteki ilk eylemleri

Greenpeace'in internetteki ilk sanal eylemi, 1995 yılının Mart ayında Berlin'de toplanan Uluslararası İklim Konferansı'ndan hemen önce yayınladığı, "küresel ısınma" temasıyla hazırlanan web sitesi oldu. Küresel ısınma konusuyla ilgili birçok dokümana linkler içeren bu web sayfasında, ayrıca, ABD Başkanı Clinton'a, konuyla ilgili faks gönderilmesini sağlayan bir link de kurulmuştu. Greenpeace'in bu projesi, özel olarak internet üzerinden yürütülmek üzere planlanan ve dizayn edilen ilk sanal eylemdir. Bu eylem, bütün uluslararası NGO'lar için örnek teşkil etti. Bu başlangıçtan sonra diğer NGO'lar da kampanyalarında interneti kullanmanın yollarını aramaya başladılar.

Greenpeace'in ilk sanal eylemlerden bir diğeri 1996 yılı başlarında Fransa'nın nükleer testlerine karşı başlatılan kampanya oldu. Bu kampanyada da web sitesine konulan link ile, Fransa Devlet Başkanı Chirac'ın çalışma ofisine, nükleer testlerden derhal vazgeçilmesini isteyen bir faks metni gönderilmesi sağlanıyordu. 24 saat geçmeden ofisin faks hatları bütünüyle kilitlendi, ofis yetkilileri faks numarası değiştirmek zorunda kaldılar. Üstelik, Başkanlık makamından Fransız iletişim şirketine gönderilen ve Başkanın ofisine yeni hatlar tahsis edilmesini talep eden yazı da, çevreye duyarlı vatandaşlar tarafından Greenpeace'e sızdırılmıştı. Bu talep için gerekçe olarak, "Greenpeace'in yarattığı elektronik kirlilik" gösteriliyordu. (Keys,1997,s.3)

3.2.2.3 Greenpeace internetten nasıl yararlanıyor?

Bugün Greenpeace International'ın sanal dünyadaki merkezi "http://www.greenpeace.org" adresidir. İngilizce olarak yayımlanan ve bilgi tabanı Brüksel'de kurulu olan bu sitenin ana sayfası aracılığıyla farklı dil seçenekleriyle hazırlanmış 41 yerel web ofisine bağlantılar sağlanmaktadır.

Siteye giriş yapan kişi sayısı düzenli olarak takip edilmektedir. Site ziyaretçilerinin sayısı "http://archive.greenpeace.org/information.shtml" adresinden haftalık grafiklerle yayımlanmaktadır. Bu rakamın dünya gündeminin yoğunluğuyla paralel bir seyir izlemediği gözlemlenmektedir.

Örneğin, Greenpeace Akdeniz Ofisi'nin Bilgi İşlem Uzmanlarından Engin Vardar'ın verdiği bilgilere göre, Irak savaşıyla ilişkin gelişmelerin yoğunluk kazandığı Mart 2003 ayında Greenpeace web sitesini 500 bin kişinin ziyaret ettiği tespit edilmiştir. Oysa, 2003 yılının son ayları itibarıyla değerlendirildiğinde, bu web sitesini ayda ortalama 300.000 ziyaretçi görüntülemektedir. Sıcak savaş gelişmelerinin olduğu dönemde, büyük bölümünü ABD'nin Irak'a karşı giriştiği askeri operasyon karşıtlarının oluşturduğu 50.000 kişi savaş karşıtı sanal eylemlere katıldı. Özellikle son yıllarda, Greenpeace International web sitesini ziyaret edenlerin sayısı yıllık ortalama yüzde 50 artış göstermektedir.

Greenpeace ayrıca fiilen düzenlediği gerçek eylemlerinde de interneti eylemin etkinliğini artıran önemli bir araç olarak kullanıyor. Dünyanın birçok noktasındaki çevreye duyarlı kesimlerin ilgisini çeken eylemlerle ilgili yazılı ve görsel dokümanlar internet aracılığıyla anında yayımlanarak çevre dostu kamuoyunun ve bütün dünya basınının bilgisine sunuluyor.

İnternet aracılığıyla video görüntüsü transferi sağlanıyor. Eylemle ilgili fotoğrafları internetten izleyen kişi, kurum veya medya kuruluşları fotoğrafların yüksek çözünürlüklü formatlarını yine sadece interneti kullanarak temin edebiliyorlar.

3.2.2.4 Sanal eylemci: Cyberactivist

Greenpeace, Web sitesi aracılığıyla ulaşabildiği kişilere sanal eylemlerine katılmaya davet ediyor. Sanal aktivitelere destek verebilmek düşüncesiyle sisteme e-mail adresini bırakan kişilere Cyberactivist adı veriliyor. Bu kişilerin mail adreslerine yürütülen kampanyalar veya yeni gelişmelerle ilgili bilgiler düzenli olarak iletilmekte. Ayrıca, sanal eylemler için çağrılar da bu kanal ile potansiyel eylemcilere ulaştırılıyor.

Cyberactivistlerin eylemlere katılım düzeyleri elbette ki birbirinden farklı. Bu üyelerden bazıları kampanya veya eylemlere sadece elektronik mesaj, e-card düzeyinde katılım gösterirken, bir kısma ise sanal forumlara, web aracılığıyla gerçekleştirilen tartışmalarda yer alabiliyor. Yalnızca elektronik posta yoluyla gönderilen bültenleri alan cyberactivistler de var. (Vardar, Kişisel Görüşme, 2003) 2004 yılı Nisan ayı sonu itibariyle Greenpeace International'da 150.000 kadar cyberactivist kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. (Donnelly, Kişisel Yazışma, 2004)

Bugün yürütülen sistemde bütün cyberactivistler Brüksel merkezindeki bilgi tabanına kayıtlı olarak görülüyor. Merkez ofis cyberactivistlerin sınıflandırmasını kullandıkları dillere göre yapıyor. Örneğin, 1800 dolayındaki ziyaretçinin cyberactivist sistemi için mail adresini bırakırken Türkçe dil kullanmayı tercih ettiği görülebiliyor. Ancak bu kişilerin ne kadarının Türkiye'den olduğunu tespit etmek mümkün değil.

Greenpeace merkez yönetiminin eğilimi cyberactivistlerin bölge ofislerine bağlanması şeklinde beliriyor. Yeterli teknik altyapı kurulduğunda geçilmesi planlanan bu uygulama ile her ofis kendi bölgesindeki cyberactivistleri tanıyabilecek ve ilişkilerini daha da güçlendirebilecek.

Ancak dünyanın çeşitli bölgelerindeki bazı Greenpeace ofislerinin bu boyutta bir veri sistemini işletebilmeleri teknik açıdan oldukça zor. Greenpeace Akdeniz Ofisi de bunlardan biri. Ofis orta vadede, Türkçe konuşan tüm sanal eylemcileri Türkiye'den yönlendirmek için gerekli teknik altyapıyı sağlamayı planlıyor.

Bütün cyberactivistlerin ait oldukları bölgesel ofislere yönlendirilmesi amacı gerçekleştirildiğinde Greenpeace merkez ofisinin sanal eylemler için bir tabanı kalmayacak, belki küresel düzeyde örgütlenmiş yerel sanal eylemler aynı anda gerçekleştirilecek.

3.2.2.5 'Greenplanet' projesi

Greenpeace'in sanal dünyaya yönelik önemli projelerinden biri "Greenplanet". Projeyle Greenpeace'in farklı bölgeler için hizmet veren 40 web sitesini tek bir noktaya toplamak hedefleniyor. Bu sayede bölgesel farklılıkların çözümlendiği tek bir Greenpeace imajının güçlendirilmesi ve bütün dünya örgütünün yönetiminin daha proaktif hale getirilmesi hedefleniyor.

Sistemle her ofis kendi web sitesini Greenpeace ana servis sağlayıcı üzerinden dünyaya açacak. Söz konusu servis sağlayıcının veri tabanı bazlı dinamik sayfalar oluşturulacak. Bu projeyle her ofis, merkezin servis sağlayıcısındaki kendi veri tabanının ne olacağına, web içeriğine karar verecek, ancak bütün bu ofislerin dokümanları dünyaya tek bir merkezden sunulacak. Böylece dilleri farklı, bölgesel ilgi alanlarına göre konuları farklılaşmış ancak dizayn ve imajları aynı Greenpeace sayfaları yaratılmış olacak.(Vardar, Kişisel Görüşme, 2003)

Greenplanet, sadece farklı ofislerin web dizaynlarının yakınlaştırılması olarak tanımlanamaz. Greenplanet, teknolojiye uyum maliyetlerinin azaltılması, web'de yer alma (hosting) kirasının paylaşılması ve en önemlisi de bilgi paylaşımının en geniş ve sağlıklı bir şekilde sağlanması anlamına geliyor. Ayrıca sistemin, bütün dil ve alfabeler için gerekli teknik altyapıyı sağlayan esnek yapısı evrensellik içinde yerelliğin var olmaya devam etmesini mümkün kılıyor. Zira sistem, yerel ofislerin tamamen kendi metinlerini yayınlamalarına izin veriyor.(Donnelly, Kişisel Yazışma,2004)

3.2.2.6 Küresel düşün, yerel hareket et

Greenpeace'in sanal dünya için orta vade için projelendirdiği 'cyberactivistleri yerel ofislerine yönlendirme' ve 'greenplanet' süreçleri çok önemli. Dünyanın en yaygın Sivil Toplum Kuruluşlarından biri olarak gelişmesini sürdüren Greenpeace'in dinamik bir kitle oları cyberactivistleri bölgesel örgütlere yönlendirme hedefini belirlemesi ilgi çekici bir süreç. Bu aslında "Küresel düşün, yerel hareket et" gerçeğinin bir yansıması. Yerelliğin gücünün ihmal edilmemesi gerektiğini ortaya koyan bir örnek.

Ana servis sağlayıcıdaki Web sayfasının yerel sayfaları da içerecek şekilde yapılandırılması çalışmaları ve yerel ilgi sahaları temalarının merkez web kanalıyla işlenmesinin öngörülmesi de yerel dinamik faktörlerden yararlanmanın öneminin altını çiziyor.

3.2.2.7 Sanal dünyada hedefler

Greenpeace'in sanal dünyaya ilişkin en belirgin hedefi sanal eylemin boyutlarını ve türlerini geliştirmek. Greenpeace'in yaptığı araştırmalar, Greenpeace web sitesini ziyaret eden insanların yüzde 84'ünün birey olarak ne yapabileceğini öğrenmek istediğini ortaya koyuyor.

İşte Greenpeace'in sanal dünyadaki en önemli amaçlarından biri internet aracılığıyla sorulan "Ben ne yapabilirim?" sorusunun cevabını verebilecek araçlar yaratmak. Fiili eylemciler kadar zamanı veya imkanı olmayan, ama kampanyalara katkı yapmak isteyen insanlara yeni bir platform oluşturabilmek için sanal eylem olgusu mutlaka geliştirilmesi gereken bir kavram. Greenpeace için bu, eylemlere herhangi bir nedenle katılamayan ama eylemi gönülden destekleyen görünmez kitleyi vitrine çıkarmak demek, yani buzdağının suyun altında kalan kısmını. (Vardar, Kişisel Görüşme, 2003)

Daha geniş kapasite ile çalışan bir mail sistemi kurmak örgütün kısa vadeli bir hedefi. "Cyberactivism Toolkit" halen üzerinde düşünölen bir diğör proje. Bu proje ile, cyberactivistler için tartışma platformları, mektup gönderme eylemleri için formatlar ve eylem merkezleri içeren, ayrıca cyberactivistlerin kişisel web sayfaları oluşturmalarına imkan veren bir sanal platform yaratılması öngörölüyor.

İnternet üzerinden yayın yapan bir Greenpeace TV de örgütün sanal dünya üzerine kurduğı uzun vadeli bir planı.

SONUÇ

“Devlet” ile “toplum” arasındaki farklılaşma, Fransız İhtilali ile bir çatışmaya dönüştü. İhtilal sonuçlandığında Fransa’da artık bir kral yoktu, fakat bu durum tartışmaları sona erdirmeydi. İlk günlerde belki ihtilalin önderleri bile, devlet otoritesi ile toplum arasındaki ilişkiyi kolaylıkla düzenleyebileceklerini hesaplamışlardı; ama yanıldılar. Dünya siyasal tarihi açısından konu çok yeniydi ve ihtilal, yüzlerce yıl sürecektir bir dönüşümün ancak başlangıcı olabildi.

O günden bu yana sosyal ve siyasal yaşam alanlarında cereyan eden değişiklikler, siyasal otorite karşısında toplumun ve bireyin önemini giderek artıran bir çizgi izliyor. Devlet otoritesi ve idaresinin egemen olduğu sınırlar geri çekilirken, buna direnen ve toplumlarını, meşruiyetlerinden aldıkları gücü kullanarak idare etmeyi sürdüren ‘otoriter devlet’ler aşınıyorlar. Modern siyasal algıda devlet, hizmet edilen kutsal bir otorite değil, sadece belirli alanlarda halkının yaşamını kolaylaştırmak için görev yapan bir mekanizma olarak şekilleniyor.

Devlet olgusundaki küçülme nedeniyle sosyal yaşam alanlarında doğan boşluklar ise, daha da özgürleşen bireylerin inisiyatifiyle doldurulmakta. Bu alanlar ‘yurttaş açığı’ olarak tanımlanıyor. Normal bir devlet, ancak vatandaş taleplerinin ortalaması düzeyinde hizmet verebilir. Oysa bugün dünyanın her yerinde vatandaşların talepleri oldukça çeşitlenmiş durumda. İşte ‘yurttaş açığı’ kavramı, vatandaşların talepleri ile devletlerin hizmet arzı arasında kalan boşluğu ifade eder. Bir siyasal otoritenin, halkının taleplerini bütünüyle karşılayabilmesi mümkün değildir, karşılayabildiğini iddia etmesi de gerçekçi olamaz. Üçüncü bin yılda siyasal otoritelerden beklenen, egemenlik refleksi değil, sivil toplum kuruluşlarının bu alandaki toplumsal talepleri karşılayabileceği zemini sağlamalarıdır.

Sivil Toplum Kuruluşlarının sayıları 1980’li yılların sonunda hızla artmaya başladı. İki kutuplu dünyada yaşanan soğuk savaşın bir anlamda son bulduğu 90’lı yıllar bu artışı daha da hızlandırdı. Halen uluslararası

nitelikteki STK'ların sayısı 30.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. 1956-86 yılları arasındaki otuz yıllık dönemde bu sayının küçük artışlarla ancak 5.000 dolaylarına ulaşabildiği, buna karşılık 1987-2000 yılları arasındaki onüç yıl içinde 30.000'e yükseldiği göz önüne alınırsa söz konusu dönemdeki sayısal büyümenin hızı daha iyi ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler, STK'ların sayısındaki artışa yeni bir nitelik eklenmesini sağladı: Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları. Küreselleşme sayesinde dünya çapında yoğunlaşan toplumsal ilişkiler, Sivil Toplum Kuruluşlarının birbiriyle temasını artırdı. Gelişen ortak düşünce ve bakış açıları, Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının güçlenmesine yol açtı. Küreselleşme, Sivil Toplum Kuruluşlarını, küresel ölçekte faaliyet gösterecek yetenekte örgütlenmeye zorluyordu.

Son birkaç on yıl içinde iletişim teknolojisi bu denli hızlı ilerlemeseydi, STK'ların uluslararası düzlemdeki örgütlenmesi, bugünkü seviyesine erişemezdi. Uluslararası örgütlere kapsamlı bir bilgi altyapısı ve sınırsız iletişim imkanları sağlayan bilgi teknolojileri, özellikle de internet bu kurumların örgütlenme yeteneklerini de giderek artırmaktadır.

İnternetin atası olarak adlandırılan ARPANET bilgi ağının ilk projelendirilme aşaması askeri amaçlı idi. Sistemle, birliklerin emir komutasının birkaç ayrı noktadan mümkün kılınması ve karargah merkezindeki verilerin imhasının önüne geçilmesi hedefleniyordu. İnternet, 30 yıllık bir gelişim sürecinden sonra bugünkü kullanım şekline erişti. Bir iletişim aracı ve bilgi tabanı olarak internet artık bilgi teknolojilerinin en önemli halkalarından biri. Kitle iletişim araçlarının siyasal alana yaptığı katkılara oldukça farklı bir boyut ekleyen internet, "e-demokrasi" ile devlet ve toplum kavramlarının yeniden biçimlenmesini hızlandırıyor.

Sivil Toplum Kuruluşlarının bu aracın sunduğu avantajları gözden kaçırmaması mümkün değildir. İnternet, çok etkin, ülke sınırı tanımayan ve maliyeti düşük bir iletişim aracı. İnternet, kapsamı sonsuz, yeni verilere açık ve erişim imkanı hızla artan bir bilgi tabanı. Yani internet, ulusal veya

uluslararası düzeydeki Sivil Toplum Kuruluşlarının oluşturacağı her türlü stratejide rol alabilecek yüksek nitelikli bir aktör.

1971 yılında ABD’de bir çevre vakfı olarak kurulan ‘Greenpeace’ örgütü, interneti en etkin kullanan sivil toplum kuruluşlarından biri. 1994 yılından bu yana “<http://www.greenpeace.org>” adresinden yayınlanan web sitesi aracılığı ile de çevreye duyarlı insanlara bilgi veren örgüt, 1995 yılında ABD Başkanı Bill Clinton’a yönelik düzenlediği küresel ısınma temalı sanal eylem ile interneti toplumsal tepkinin yönlendirilmesinde kullanan ilk kuruluş olmuştur. Bugün, İngilizce ana sayfa ile yayımlanan ve bilgi tabanı Brüksel’de kurulu olan bu site aracılığıyla farklı dil seçenekleriyle hazırlanmış 41 yerel Greenpeace ofisinin web sitelerine bağlantı sağlanmaktadır.

Greenpeace ayrıca fiili eylemlerinde de interneti, eylemin etkinliğini artıran önemli bir araç olarak kullanıyor. Dünyanın birçok noktasındaki çevreye duyarlı kesimlerin ilgisini çeken eylemlerle ilgili yazılı ve görsel dokümanlar internet aracılığıyla anında yayımlanarak çevre dostu kamuoyunun ve bütün dünya basınının bilgisine sunuluyor. İnternet aracılığıyla video görüntüsü ve fotoğraf transferi sağlanıyor.

Greenpeace, Web sitesi aracılığıyla ulaşabildiği kişilere sanal eylemlerine katılmaya da davet etmekte. Sanal aktivitelere destek verebilmek düşüncesiyle örgütün webde kurulu sistemine e-mail adresini bırakan kişilere ‘Cyberactivist’ adı veriliyor. Yürütülen kampanyalar veya yeni gelişmelerle ilgili bilgiler bu kişilerin mail adreslerine düzenli olarak iletilmekte. Ayrıca, sanal eylemler için çağrılar da bu kanal ile potansiyel eylemcilere ulaştırılıyor. 2004 yılı Nisan ayı sonu itibariyle Greenpeace International’da 150 bin kadar cyberactivist kayıtlıdır.

Greenpeace’in sanal dünyaya ilişkin en belirgin hedefi sanal eylemin boyutlarını ve türlerini geliştirmek. Örgütün halen üzerinde çalıştığı “Cyberactivism Toolkit” projesi bunun bir aşaması. Proje ile, cyberactivistler için tartışma platformları, mektup gönderme eylemleri için formatlar ve eylem merkezlerini içeren, ayrıca cyberactivistlerin kişisel web sayfaları

oluşturmalarına imkan veren bir sanal platform yaratılması öngörölüyor. İnternet üzerinden yayın yapan bir Greenpeace TV de örgütün sanal dünya üzerine kurduğu uzun vadeli bir planı.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- AKGÜN, Birol (Ocak 2003). "Küreselleşme, Sanal Siyaset ve e-demokrasi", M.Akif Çukurçayır (Der.), **Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomi**, Konya:Çizgi Kitabevi. 53-81.
- AKAT, Asaf Savaş (1991). **Sosyal Demokrasi Gündemi**, 3. Baskı, İstanbul:Armoni Yayıncılık.
- ALKAN, Mehmet Ö. (Şubat 1998). "Toplumsal Örgütlenmenin Gelişimi", Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı (Der.) **Tanzimattan günümüze İstanbul'da STK'lar**, İstanbul:Tarih Vakfı.
- ALKİN, Erdoğan (1992). **İktisat**, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- ARIBOĞAN, Deniz Ülke (2001). **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri**, İstanbul:Der Yayınevi.
- ARMAOĞLU, Fahir (1994). **20. Yüzyıl siyasi tarihi 1914-1990**. 10.Baskı, İstanbul:Türkiye İş Bankası kültür yayınları.
- AVCI, Nabi (1990). **Enformatik Cehalet**, 2. Baskı, İstanbul:Rehber Yayınları.
- BERLOEWEN, Constantin Von (2001). "Modernleşme ve Küreselleşme Sürecinde Kültürel Kimlik", **Modernleşme ve Küreselleşme Sürecinde Kültürel Kimlik** sempozyumu, Ankara:Konrad Adenauer Vakfı Yayını
- CHOMSKY, Noam (2000). **Dünya Düzeni: Eskisi Yenisi**, Tuncay Birkan-Ali Çakıroğlu (Çev.), İstanbul:Metis Yayınları.
- CLASTRES, Pierre (1991). **Devlete Karşı Toplum**, Mehmet Sert (Çev.), İstanbul:Ayrıntı Yayınevi.
- ÇALIŞ, Şaban H. (Ocak 2003). "Üç Tarz-ı Siyasetten Globalizme", M.Akif Çukurçayır (Der.), **Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomi**, Konya:Çizgi Kitabevi.
- DOĞAN, İlyas (2002). **Özgürlükçü ve Totaliter Düşünce Geleneğinde Sivil Toplum**, İstanbul:Alfa Yayınları.
- DRUCKER, Peter F. (1992). **Yeni gerçekler** , 2.Baskı, Ankara:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- TOSUN ERDOĞAN, Gülgün (2001). **Demokratikleşme Perspektifinden Devlet-Sivil Toplum İlişkisi**, İstanbul:Alfa Yayınları.
- ERKAN, Hüsnü (1993). **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, İstanbul:İş Bankası Kültür Yayınları.
- FOX, Jeremy (2002). **Chomsky ve Küreselleşme**, Ebru Kılıç (Çev.), İstanbul:Everest Yayınları.
- FRANK, Andre Gunder ve GILLS Barry K. (2003). **Dünya Sistemi**, Esin Soğancılar (Çev.), İmge Kitabevi, Ankara.
- FREUD, Sigmund (1999). **Uygarlık, Din ve Toplum**, 4.Basım, Ankara:Öteki Ajans.
- FUKUYAMA, Francis (1999). **Gelecek Yüzyılın Gündemi**, Vedat Akman (Der.), Ankara:Rota Yayınları,191-199.
- GİDDENS, Antony (1994). **Modernliğin Sonuçları**, Ersin Kuşdil (Çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- GÖNEL, Aydın (1998), **Önde Gelen STK'lar Araştırma Raporu**, İstanbul:Tarih Vakfı.
- GÜRLESEL, Can Fuat (1999). **Gelecek yüzyılın gündemi**, Vedat Akman (Der.), Ankara:Rota Yayınları,9-12.
- HESSE, Hermann (1997). **Bozkırkurdu**, Kamuran Şipal (Çev.), 6.Baskı, İstanbul:AFA Yayıncılık.
- HOBBSBAWM, Eric (2002), **Kısa 20. Yüzyıl (1924-1991) Aşırılikler çağı**, Yavuz Alogan (Çev.), İstanbul:Sarmal Yayıncılık.
- HUBERMAN, Leo (1995). **Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla**, Murat Belge (Çev.), 3.Baskı, İstanbul:İletişim Yayınları.
- İbn-i Haldun (1977). **Mukaddime Cilt 1**, Turan Dursun (Çev.), Ankara:Onur Yayınları.
- KAZGAN, Gülten (2000). **Küreselleşme ve Ulus-devlet**, 4.Baskı, İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KIZILYAPRAK, Zeynel Abidin (2000). **"Sivil Toplum Kuruluşları ve Yasalar-Etik-Deprem, STK Sempozyumları 4,5,6"**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı (Der.), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları

- KUYAŞ, Nilüfer (2001). "Batı Kültürü Türk Kimliğini Tehdit Ediyor mu?", **"Modernleşme ve Küreselleşme Sürecinde Kültürel Kimlik" sempozyumu**, Konrad Adenauer Vakfı (Der.), Ankara:Konrad Adenauer Vakfı Yayını.
- LAUFFER, Jürgen (2002). "Medyanın küreselleşmesi ve Kültürel Sonuçları", **"Modernleşme ve Küreselleşme Sürecinde Kültürel Kimlik" sempozyumu**, Konrad Adenauer Vakfı (Der.), Ankara:Konrad Adenauer Vakfı Yayını
- McNEELY Connie L. (2000). **The Globalisation-** Edited by Frank J. Lechner, John Boli, USA:Blackwell Publishers.
- MATTELART, Armand (2001). **İletişimin Dünyasallaşması**, Halime Yücel (Çev.), İstanbul:İletişim Yayınları.
- Meydan Larousse – Büyük Lügat ve Ansiklopedi-Cilt 7 (1972), **"Küre"**, İstanbul:Meydan Yayınevi.
- OSKAY, Ünsal (2000). **Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri**, 3.Baskı, İstanbul:Der Yayınları.
- ÖKE, Mim Kemal (2001). **Küresel Ekonomi Politik**, İstanbul:Timaş Yayınları.
- ÖZDEMİR, Sadi (1998). **Medya Emperyalizmi ve Küreselleşme**, İstanbul:Timaş Yayınları.
- PELLS, A. Richard (2001). "20. Yüzyılda Küresel Kültür Miti ve Tehditi: Modernizmden Film Endüstrisine", **"Modernleşme ve Küreselleşme Sürecinde Kültürel Kimlik" sempozyumu**, Konrad Adenauer Vakfı (Der.), Ankara:Konrad Adenauer Vakfı Yayını
- ROBERTSON, Roland (1999). **Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür**, Umut Hüsrev Yolsal (Çev.), Ankara:Bilim ve Sanat Yayınları
- RUSSEL, Bertrand(1996). **Siyasal idealler**, İstanbul:Say Yayınları
- SANDER, Oral (1992). **Siyasi Tarih**, 2.Baskı, Ankara:İmge Kitabevi.
- TEBER, Serol (1998). **Davranışlarımızın Kökeni**, 8.Basım, İstanbul:Say Yayınları.
- TEKELİ, İlhan (2000). **"Sivil Toplum Kuruluşları ve Yasalar-Etik-Deprem, STK Sempozyumları 4,5,6"**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı (Der.), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları
- TİMİSİ, Nilüfer (2003). **Yeni iletişim teknolojileri ve Demokrasi**, Ankara:Dost Kitabevi Yayınları.

- TUNÇAY, Mete (1998). "Sivil Toplum Kuruluşları ile İlgili Kavramlar", **Tanzimattan günümüze İstanbul'da STK'lar**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı (Der.), İstanbul:Tarih Vakfı
- UĞUR, Aydın (1997). "Yeni Demokrasinin Yeni Aktörleri: STK'lar", Ulaş T. (Der.), **Merhaba Sivil Toplum**, İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları
- UYSAI, Doğan (2003). "Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomi", M.Akif Çukurçayır (Der.) **Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomi**, Konya:Çizgi Kitabevi.
- ÜSTEL, Füsun (1999). **Yurttaşlık ve Demokrasi**, Ankara:Dost Kitabevi.
- WALLERSTEIN, Immanuel (1998a). **Jeopolitik ve Jeokültür**, Mustafa Özel (Çev.), 2.Baskı, İstanbul:İz Yayıncılık, 1998
- WALLERSTEIN, Immanuel (1998b). **Liberalizmden Sonra**, Erol Öz (Çev.), İstanbul:Metis Yayınları
- WALLERSTEIN, Immanuel (2000). **Bildiğimiz Dünyanın Sonu**, Tuncay Birkan (Çev.), İstanbul:Metis Yayınları.
- WALLERSTEIN, Immanuel (2002). **Tarihsel Kapitalizm**, Necmiye Alpay (Çev.), Üçüncü Basım, İstanbul:Metis Yayınları.
- YÜCEKÖK, Ahmet N. (1998), "19. Yüzyıl Osmanlı Toplumundan Günümüz Türkiye'sine Sivil Toplum Kuruluşları ve Siyaset Sosyolojisi İlişkileri", **Tanzimattan Günümüze İstanbul'da STK'lar**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı (Der.), İstanbul:Tarih Vakfı.

Sürelî Yayınlar:

- AKTAN, Coşkun Can (1997). "Siyasal ve Sivil Özgürlükler, Demokrasi ve Türkiye", **Yeni Türkiye Dergisi Dergisi**, S.18,s.68-85
- ALTUN, Fahrettin (7 Nisan 2003), "İnternet Kimin Silahı", **Zaman Gazetesi**.
- ATAR, Yavuz (1997). "Demokratik Sistemde Sivil Toplumun Fonksiyonu ve Sivil Toplum-Devlet Düalizmi", **Yeni Türkiye Dergisi Dergisi**, S.18,s.98-101.
- BAŞARAN, Funda (1998). "Yeni Bir İletişim Ortamı: İnternet", **Birikim Dergisi Dergisi**, S.110, s.46-49
- BOLAY, Hayri (1997). "Sivil Toplum ve Manası", **Yeni Türkiye Dergisi Dergisi**, S.18, s.7-12
- BÜKEN, Gülriz (2001), "Amerikan Popüler Kültürünün Türkiye'de Yayılışına Karşı Tepkisel Düşünceler", **Doğu Batı Dergisi**, S.15, s.41-53
- ÇAHA/1, Ömer(1997). "1980 Sonrası Türkiye'sinde Sivil Toplum Arayışları", **Yeni Türkiye Dergisi**, S.18, s.28-65
- ÇAHA/2, Havva (1997). "Çıkar ve Baskı Gruplarının İktisadi Analizi ", **Yeni Türkiye Dergisi**, S.18, s.417-428
- ERİŞ, Metin (1996). "Kitle İletişim Araçlarının Artan Gücü", **Yeni Türkiye Dergisi**, S.11, s.523-529
- ERKİZAN, Hatice Nur (2002). "Küreselleşmenin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri Üzerine", **Doğu Batı Dergisi**, S.18, s.65-81
- GÖĞÜŞ, Zeynep (8 Eylül 2003). "Elektronik Vatandaş", **Finansal Forum Gazetesi**
- Hürriyet Gazetesi, "Sivil Topluma Üniformalı Kurul", **Hürriyet Gazetesi** - 29 Nisan 2003.
- HATEMİ, Hüseyin (1997). "Sivil Toplum Örgütü Ne Demek Olsa Gerekir?", **Yeni Türkiye Dergisi**, S.18, s.18-22
- HOCAOĞLU, Durmuş (1997). "Sivillik ve Demokrasi", **Yeni Türkiye Dergisi**, S.18, s.106-113
- İnceleme haber (08 Haziran 1999). "Yok aslında Telgrafla Sevişenlerden Farkımız", **Hürriyet Gazetesi**

- KAHRAMAN, Hasan Bülent (2002). "Post-Fenomenolojik Devlet Tasavvuru Hegelci ve Arendtçi Kısıtlamalar ve Yeni Bir Sivil Toplum İnşa Olanağı", **Doğu Batı Dergisi** , S.21, s.45-61
- KARAKAŞ, Eser (6 Ağustos 2003). "Ulus-devletin Sonu", **Zaman Gazetesi**
- KARAÖZ, Betül (2001). "Hiç'lik İçinde Yokluğu Aramak Popüler Olabilir mi?", **Doğu Batı Dergisi**, S.15, s.165-177
- KARATAŞ, Şaban (1997). "Sivil Toplum Arayışları Üzerine Düşünceler", **Yeni Türkiye Dergisi** , S.18, s.9-13
- KARDAŞ, Ümit (16 Nisan 2003). "Küreselleşme Sürecinde İki Eksen", **Radikal Gazetesi**
- KILIÇBAY, Mehmet Ali (2002). "Kültür Çoğunluğu Sona Ererken", **Doğu Batı Dergisi**, S.18, s.81-89
- KOHEN, Sami (11 Kasım 1999). "Kim Korkar NGO'lardan!..", **Milliyet Gazetesi**
- KOZANOĞLU, Hayri (2002). "Küreselleşme ve Uluslarüstü Sermaye Sınıfı", **Doğu Batı Dergisi**, S.18, s.55-65
- KÖMEÇOĞLU, Uğur (2002). "Küreselleşme, Modernleşme, Modernlik", **Doğu Batı Dergisi**, S.18, s.9-27
- LÖWY, Michael (2002). "Ulus-devlet, Milliyetçilik, Küreselleşme, Enternasyonalizm", **Birikim Dergisi Dergisi**, S.156, s.70-74
- MAHÇUPYAN, Etyen (13 Haziran 2003). "Sivil Toplumun Resmisi", **Zaman Gazetesi**
- MONGE, Peter (2001). "Küreselleşme Sürecinde İletişim" Cem Pekman (Çev.), **Marmara İletişim Dergisi**, S.11, 55-61
- MUTLU, Erol (2001). "Popüler Kültürü Eleştirmek", **Doğu Batı Dergisi**, S.15, s.9-41
- SARAÇOĞLU, Bedriye(1999), "Küresel Krizler ve Türkiye İhracatının Geleceği", **İGEME Dergisi**, S.8, s.20-25.
- SUCU, Mehmet (22 Nisan 2003). "E-Devletin Neresindeyiz?", **Cumhuriyet Gazetesi**
- ŞAHİNKAYA, Ahmet (1996). "Uydu Projelerinde İleri Teknolojiler", **Yeni Türkiye Dergisi** , S.11, s.106-109
- TAKIŞ, Taşkın (2002), "Fantastik Bir Festival: Küreselleşme", **Doğu Batı Dergisi**, S.18, s.5-9

- TÖRÜNER, Yaman (12 Mayıs 2003). "Dünyayı Kim Yönetecek?", **Milliyet Gazetesi**
- TÖZÜM, Haluk (2002). "Küreselleşme: Gerçek mi, Seçenek mi?", **Doğu Batı Dergisi**, S.18, s.151-173
- UĞUR, Aydın ve BİLİCİ, Mücahit (1998). "Bilgi Toplumu, İnternet ve Demokrasi Dijital Alemin Genleşen Kamusal Alanı", **Yeni Türkiye Dergisi**, S.19, s.488-497
- YETİM, Nalan (2002). "Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar: Ulusal-Yerel?", **Doğu Batı Dergisi**, S.18, s.129-141
- YILMAZ, Aytekin (1997). "Sivil Toplum, Demokrasi ve Türkiye", **Yeni Türkiye Dergisi**, S.18, s.86-98
- YÜKSEL, N. Aysun (1996). "Sosyal/Kültürel Değişmede Yeniliklerin Benimsenmesinde Kitle İletişim Araçlarının Etkisi", **Yeni Türkiye Dergisi**, S.12, s.1498-1503
- ZİLELİ, Gün (1999). "Örgüt ve Totalite", **Birikim Dergisi**, S.127, s.34-39

Diğer Yayınlar:

14. STK Sempozyumu. (12-13 Aralık 2003). "Sonuç Bildirgesi", Erişim: <http://www.stksempozyumu.org/sonucbildirgesi.htm>, [27.01.2004]
- ACAR, Mustafa, "Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme: Tehdit mi, Fırsat mı", Erişim: <http://www.liberal-dt.org.tr/dergiler/ldsayi25-26/252603.htm>, [19.03.2004]
- AKGÜL, Mustafa Kemal. (2002). "Büyünün Gücü 'e-insan' ya da", Türkiye Bilişim Derneği Dergisi, S.75, Erişim: http://www.tbd.org.tr/sayi75_html/insan_kakgul.htm, [25.11.2002]
- AKGÜL, Mustafa Kemal. (2002). "İnternet Yaşamdır", İnternet Haftası 2002-Açılış konuşması. Erişim: <http://www.inernethaftasi.org.tr/akgul-2002.html> [04.12.2002]
- ALP Ali, ve KAHRAMAN Mehmet Ali. (2002). "Küreselleşme ve Politika Yakınlaşmaları". Erişim: http://www.liberal-dt.org.tr/guncel/Diger/alp_kuresellesme.htm [27.04.2004]
- ARIBOĞAN, Deniz Ülke. (2002). "Globalleşme senaryosunun aktörleri", Erişim: <http://www.turkab.net/kure/wglobaktor.htm> [29.01.2003]
- ARKABAHCÉ Web Sitesi. (2003). Erişim: <http://arkabahce.ada.net.tr/proje/gpeace/index.html> [06.12.2003]
- BAYHAN, Vehbi. (1995). "Globalleşme ve İnternet Örneği", İnternet konferansı 1995, Erişim: <http://inet-tr.org.tr/inetconf/bayhan.txt> [30.01.2003]
- BİLMAN, Levent. (2003). "Hükümetdışı Kuruluşların (NGO) Dünya Ekonomik ve Sosyal Gelişimindeki Roller", Erişim: <http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues/3Bilman2.htm> [05.06.2003]
- BOZKURT, Veysel. (2002). "Küreselleşme Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar", Erişim: <http://www.isguc.org/vbozkurt1.htm> [17.01.2003]
- CHOMSKY, Noam. (2002). "Ve, Şimdi Durum Daha da Gergin ve Tehlikeli" başlığıyla Ömer Madra ile söyleşi, Açık Radyo, 14 Aralık 2002, Erişim: <http://www.aciksite.com> [13.03.2003]

- ÇAĞLAYAN, M. Ufuk.(2001). İnternet Konferansı 2001, Açılış konuşması,
Erişim: <http://inet-tr.org.tr/inetconf7/acilis.html> [30.01.2003]
- ERSEL, Hasan ve STİGLİTZ, Joseph. (2002). Söyleşi, 21 Kasım 2002-Açık Radyo, Erişim:<http://www.aciksite.com> [03.03.2003]
- GREENPEACE Akdeniz Ofisi WEB sitesi,
Erişim:<http://www.petrolunsonu.org/basarilar.htm> [06.12.2003]
- GREENPEACE Resmi WEB Sitesi,
Erişim:<http://archive.greenpeace.org/history.html> [23.12.2003]
- GREENPEACE Akdeniz Ofisi WEB sitesi,
Erişim:<http://www.petrolunsonu.org/basarilar.htm> [06.12.2003]
- GÜMÜŞ, Korhan. (2002). 'Uzmanlık Siyasetin Alanını Daraltıyor' başlıklı "Gönüllülük ve Sosyal Sorumluluk" programı – Açık radyo, Erişim:<http://www.aciksite.com> [13.03.2003]
- KEYS, Jane.(1997). "Environmental Internet Campaigning of NGOs", Uğur Küçüközyiğit (Çev.), Erişim:http://www.isep.at/internet_ws/keys.html [26.05.2004]
- LİEPOLD, Gerd. (2001). "Greenpeace: The phenomenon", Uğur Küçüközyiğit (Çev.), Erişim:<http://archive.greenpeace.org/30th/gerd.html> [21.05.2004]
- NTVMSNBC Haber Portalı, "Greenpeace'in Babası Öldü"-17 Ekim 2003, Erişim:<http://www.ntvmsnbc.com/news/239494.asp> [06.12.2003]
- ÖZAY, Müge Ensari. (2000) **"Description of the Environmental Non-Governmental Organizations in Turkey"** , Yüksek Lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi.
- ÖZTÜRK, Feza. (2002). "Küreselleşme-Yeni Dünya Düzeni", T.C. Dışişleri Bakanlığı WEB sitesi, Erişim:<http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues/5FOzturk2.htm> [05.01.2003]
- PEARCE, Fred. (1997). "Greenpeace: Storm-Tossed on the High Seas", Uğur Küçüközyiğit (Çev.), Erişim:http://www.greenyearbook.org/articles/96_07_pearce.pdf [21.05.2004]
- ROSE, Chris. (2001). "The Strategic Role of Greenpeace" Uğur Küçüközyiğit (Çev.), Erişim: <http://archive.greenpeace.org/30th/chrisrose.html> [21.05.2004]

SOMEL, Cem. (2003). "Dünya 19.yüzyıl Şartlarına Dönmeye Başladı", 20 Ocak 2003-Açık Radyo, Erişim: <http://www.aciksite.com> [03.03.2003]

WIKİPEDIA, The free encyclopedia, Erişim:<http://en.wikipedia.org/wiki/Greenpeace> [20.05.2004]

WOODS, N. (2000), **The Political Economy of Globalization**, Mustafa Acar (Çev.), Erişim: <http://www.liberal-dt.org.tr/dergiler/ldsayi25-26/252603.htm> [19.03.2004]

YAPICI, Müfit. (2002). "İnternet ve Değişim", İnternet Haftası 2002-41 no'lu bildiri, Erişim: <http://inet-tr.org.tr/inetconf8/bildiri/41.doc> [04.12.2002]

YEARBOOK of International Co-operation on Environment and development, Erişim: <http://www.greenyearbook.org/ngo/greenpea.htm>, [20.05.2004]

Kişisel Görüşmeler/Yazışmalar:

KESKİNSOY, Ertan.(2004), Greenpeace Akdeniz Ofisi-Basın ve İletişim Sorumlusu, 24 Mayıs 2004 tarihinde yapılan kişisel görüşme

VARDAR, Erdem.(2003), Greenpeace Akdeniz Ofisi-Bilgi İşlem Uzmanı, 10 Temmuz 2003 tarihinde yapılan kişisel görüşme

DONNELLY, Stephen.(2004), Greenpeace International Amsterdam-GreenPlanet Projesi Yöneticisi, 25 Mayıs 2004 tarihinde yapılan kişisel yazışma

